

БЕЛАРУСКІ
КАЛЯНДАР

на

1971

ГОД

XV год выдання

БЕЛАСТОК

Галоўнае праўлінне Беларускага грамадска-культурнага
таварыства ў Польшчы

Мгр ЯНКА ЗЕNIOK

РЭДАКЦЫИНАЯ КАЛЕГІЯ

ГЕОРГІ ВАЛКАВЫЦКІ, ЯНКА ЗЕNIOK, МІХАСЬ ХМЯЛЕУСКІ

Карэктар

Валянціна Жэшка

Аўтар вокладкі

Аркадзь Нікановіч

ЗА ЎДАСКАНАЛЕННЕ ДЗЕЙНАСЦІ

Прайшло ўжо XV год ад часу, калі ўтворана Беларуская грамадска-культурнае таварыства ў Польшчы.

На працягу ўсяго гэтага перыяду Таварыства праходзіла эвалюцыю. Удасканальвала яно формы, метады працы; набліжала іх да патрэб сённяшняга часу, удасканальвалася арганізацыйна і значна пашырыла аўтарытэт у сваім асяроддзі, і сярод сваіх членаў. У гэты час адбылося шэсць з'ездаў Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Кожная справа здачна-выбарчая кампанія ў арганізацыі спрыяла яе ажыўленню, актыўнаціі і актуалізацыі сваёй дзейнасці.

Асабліва, кампанія перад VI з'ездам БГКТ, пасля сакавіцкіх і чэхаславацкіх падзеяў, і ацэнкі гэтай сітуацыі ў краіне і ў свеце V з'ездам Польскай аб'яднанай рабочай партыі, спрыяла больш уважліваму падыходу да нашай дзейнасці, звартаючы ўвагу на недахопы і ўдакладняючы праграму патрэбную на сённяшні дзень, і ў будучыні.

Таварыства сістэматычна развіваецца колькасна, перад усім, з увагі на вялікі прыплыў моладзі. Актуальная існуе дзесяць аддзелаў, якія налічваюць 189 гурткоў з 6,5 тысячамі членаў. Два аддзелы знаходзяцца па-за тэрыторыяй нашага ваяводства, у Варшаве і Гданьску.

Беларуская грамадска-культурнае таварыства ўвесь час рэализуе свою статутовую праграму супольна з агульнадзяржаўнымі заданнямі.

На працягу 15 год Таварыства, дзяяко чы да памозе ўлад, стварыла матэрыяльную базу для культурна-асветнай дзейнасці, якая ёсьць цесна звязана з эканамічнымі дасягненнямі краіны, ваяводства, рэгіёну.

У сувязі з гэтым мы ўключаемся ў рэалізацыю ўсіх палітычных, культурных і эканамічных заданняў асяроддзя, у якім дзейнічаем. Пры нашых гуртках і аддзелах існуе больш пяцідзесяці аматарскіх мастацкіх калектываў, якія

шырока папулярызуюць беларускую культуру, цесна звязаную з нашым рэгіональным фальклорам, які з'яўляецца не вычэрпнай крыніцай для навуковых доследаў.

З прыемнасцю можам адзначыць вялікае зацікаўленне ў гэтай галіне з боку Інстытута рускай, украінскай і беларускай філалогіі, Кафедры этнаграфіі Варшаўскага ўніверсітэта, і іншых навуковых устаноў.

З боку нашага Таварыства апрацоўкай рэгіональнай беларускай духоўнай і матэрыяльнай культуры займаеца Этнографічная камісія ГП, утвораная ў 1969 годзе, а таксама Рэгіональны беларускі этнаграфічны музей ГП БГКТ у Белавежы, які пачынаючы ад 1969 года вядзе збор экспанатаў.

Пры Галоўным праўленні БГКТ дзейнічае эстрадны калектыв „Лявоніха”, які штогод дае каля 180 канцэртаў у беларускім і польскім асяроддзях. У апошнім часе эстрада атрымала новыя музычныя інструменты, якія дазволяюць ёй павысіць мастацкі ўзровень.

Вельмі добра склаліся контакты нашага Таварыства з ас-

Прадстаўнікі партыйных і адміністрацыйных улад Гродзеншчыны вітаюць польскіх гасцей на мітынгу дружбы ў Бераставіцы ў 1970 г.

ветнымі ўладамі, якія стварылі ўмовы для далейшага развіцця навучання беларускай мовы ў пачатковых, сярэдніх і вышэйшых школах. Актуальная існуе 164 пачатковыя школы, тры ліцэі і кафедра беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта. У бягучым годзе пастановай Міністэрства асветы і вышэйшай аддукацыі будзе ўтворана беларуская філалогія ў Вышэйшай настаўніцкай школе — філіяле Варшаўскага ўніверсітэта ў Беластоку. Выпускнікі гэтага кірунку будуть мець права да навучання беларускай і рускай мові у пачатковых школах.

Калі гаворым аб шырокай дзейнасці Беларускага грамадска-культурнага таварыства, нельга не ўспомніць аб Літаратурна-мастацкім аб'яднанні „Белавежа” і Навуковым гуртку. На працягу свайго існавання — Галоўнае праўленне БГКТ выдавала сем зборнікаў паэзіі, пяць зборнікаў сцэнічных твораў для аматарскіх мастацкіх калектываў, тры зборнікі прозы, адзін літаратурны альманах, адзін навуковы зборнік і адно выданне пласцінкі Mixasія Забэйды-Суміцкага з беларускімі песнямі.

Прадстаўнікі партыйных і адміністрацыйных улад Беласточчыны.

У верасні 1969 года наведала Беласточчыну савецка-партыйная делегацыя Гродзеншчыны, якая цікавілася дзейнасцю БГКТ. На здымку: сутрэча ў ГП БГКТ. У цэнтры сакратар гродзенскага абласнога камітэта КПБ Аляксандр Ульяновіч.

Незалежна ад гэтых выдаецаў ГП выдае штогод „Беларускі каляндар”.

Неацэненую ролю ў папулярызацыі літаратурнай роднай мовы, культуры і дасягненню ПНР, БССР і других замежных краін адыгрывае орган ГП БГКТ „Ніва”. Выдаючы раз у месяц літаратурную старонку, стварае шырокія магчымасці публікавания маладым, пачынаючым аўтарам.

Гэтыя дасягненні ў галіне грамадска-палітычнай і культурнай працы Таварыства былі магчымы дзякуючы вялікаму заангажаванию нашага ахвярнага актыву, якога дапрацавалася яно на працягу пятнаццаці год.

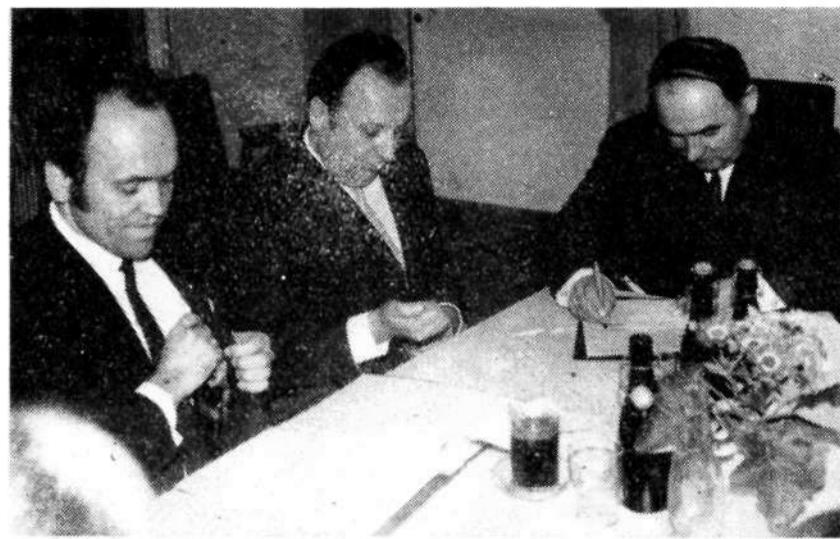
Уваходзім у другое XV-годдзе з вялікай актыўнасцю, якую не толькі трэба падтрымаць, але далей развіваць, і дасканаліць. Умовы да гэтага маем. У далейшай нашай працы трэба імкнунца да таго, каб Таварыства шырэй уключалася ў грамадскую дзейнасць на сваёй тэрыторыі. Гэта можна рэалізаваць толькі пры шырокім і цесным супрацоўніцтве з усімі грамадска-культурнымі і гаспадарчымі арганізацыямі, якія дзейнічаюць у беларускім асяроддзі, пад ідэйным кіраўніцтвам

Польскай аб'яднанай рабочай партыі на ўсіх узроўнях. Гэта забяспечыць спалучэнне нашых заданняў з агульнадзяржаўнымі. Выпрацаваныя і выпрабаваныя формы супрацоўніцтва расшырамо і дасканалім.

У 1969 годзе падпісаны пагадненне з Ваяводскім праўленнем Саюза вясковай моладзі, Дзяржаўным прадпрыемствам распаўсюджвання кніжкі і друку „Рух” у Беластоку.

Адбыліся таксама размовы з кіраўніцтвам Ваяводскай камісіі прафсаюзаў наконт супрацоўніцтва, супольных напрамкаў дзейнасці ў беларускім асяроддзі. Падобныя размовы правяліся з Камэндай Харонгві Саюза польскіх гарцераў, Ваяводскай камэндай пажарнай стражы і Ваяводскім праўленнем сельскагаспадарчых гурткоў. Гэтыя арганізацыі і ўстановы ў сваёй дзейнасці ўлічваюць нашу нацыянальную спецыфіку, дзякуючы чаму знаходзяць яны лепшае зразуменне ў асяроддзі.

У далейшай дзейнасці Таварыства трэба звярнуць большую ўвагу на выхаванне моладзі ў духу патрыятызму і пралетарскага інтэрнацыяналізму з поўным пачуццём нацыянальнай прыналежнасці, любою і сваёй роднай мовы, культуры, звычаяў і традыцый. Трэба шчыра паказваць і папулярызуваць веды аб Савецкім Саюзе, БССР і тыя элементы і традыцыі з мінуллага, якія дзейнічаюць на ўмацаванне братэрскага

Падпісанне дагавору паміж БГКТ і «Рухам». Падпісвае старшыня БГКТ М. Хмялеўскі, побач дыр. «Руху» Я. Кавэрка.

Прамова старшыні БГКТ мігр Міхася Хмялеўскага ў Рыбаках,
у час беларускага фесту.

супрацоўніцтва і сужыцца беларусаў з польскім народам. У нашых умовах, перад усім у школах і ў працы з моладдзю шырока папулярызуваць фальклор беларускай меншасці, якая стварыла багатую народную культуру і літаратуру, сваё багатое мастацтва і гісторыю рэгіёну, якая з'яўляецца змаганнем беларускага і польскага народаў за нацыянальную і сацыяльную справядлівасць. У папулярызацыі нашай нацыянальнай культуры не толькі ў Польшчы, але і за яе межамі, мае велізарныя заданні аматарскі мастацкі рух і выдавецкая дзейнасць БГКТ.

Зыходзячы з добрага старту мінулага пятнаццацігоддзя лягчэй нам будзе реалізуваць заданні, якія вызначае VI з'езд на бліжэйшыя гады.

Пры сістэматычнай працы з нашым актывам, ад якога заўлекаць усе поспехі, пры дапамозе партыйных і адміністрацыйных устаноў, можна ўпэўнена сцвердзіць, што нашая арганізацыя выканае іх поўнасцю, спрыяючы гэтым паскарэнню будаўніцтва сацыялізма ў нашай Айчыне.

ХРОНІКА БГКТ

1956 год

2.II. На сходзе беларускага актыву, які адбыўся ў памяшканні Таварыства польска-савецкай дружбы ў Беластоку ўтворана Арганізацыйны камітэт Беларускага грамадска-культурнага таварыства.

26.II. I-шы З'езд БГКТ. Укамплетаваны ўпачатку лютага рэдакцыйны калектыв „Нівы” падрыхтаваў спецыяльны з'ездаўскі нумар часопіса.

4.III. Выйшаў першы нумар „Нівы”, органа Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства.

15.IV. Першы з'езд карэспандэнтаў „Нівы”, які адбыўся ў чытальні Клуба міжнароднай кніжкі і друку (вул. Сянкевіча 3).

24.IV. У „Ніве” адбылася сустрэча з выдатным беларускім паэтом Пятром Глебкам.

Удзельнікі справа здачна-выбарчага сходу
літаратурнага аб'яднання «Белавежа».

Сустрэча настаўнікаў з журналістамі «Нівы». Другі справа мэр Міхась Хмялеўскі, старшыня ГП БГКТ.

13.V. Утвораны аддзелы БГКТ у Варшаве і Бельску.
20.V. Утвораны аддзелы БГКТ у Гайнаўцы і Саколцы.
10.VI. Утвораны аддзелы БГКТ у Сямяцічах і Гарадку.
1.VII. Першая рэпетыцыя хору пры ГП БГКТ.

Слынны хор з Гарадка ў час беларускага фэсту ў Рыбаках (Беластоц-
ція падары)

20.IX. Фэст дружбы ў Белавежы пры ўдзеле дэлегацыі з Беларусі ў асобах праф. Г. Верасава — Старшыні Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з заграніцай, П. Пестрака — пісьменніка, Я. Брыля — пісьменніка.

*Свята Перамога ў Мілітэчыцах. Выступае сакр. сям'яціцкага ПК ПАРП
І. Плешук, побач М. Вішанка, інстр. БГКТ.*

1.X. Пачаліся заняткі першага курса беларускай філалогіі пры Варшаўскім універсітэце.

Х. Пачаў работу драматычны гурток пры ГП БГКТ.

20.X. Першая рэпетыцыя балетнай групы пры ГП БГКТ.

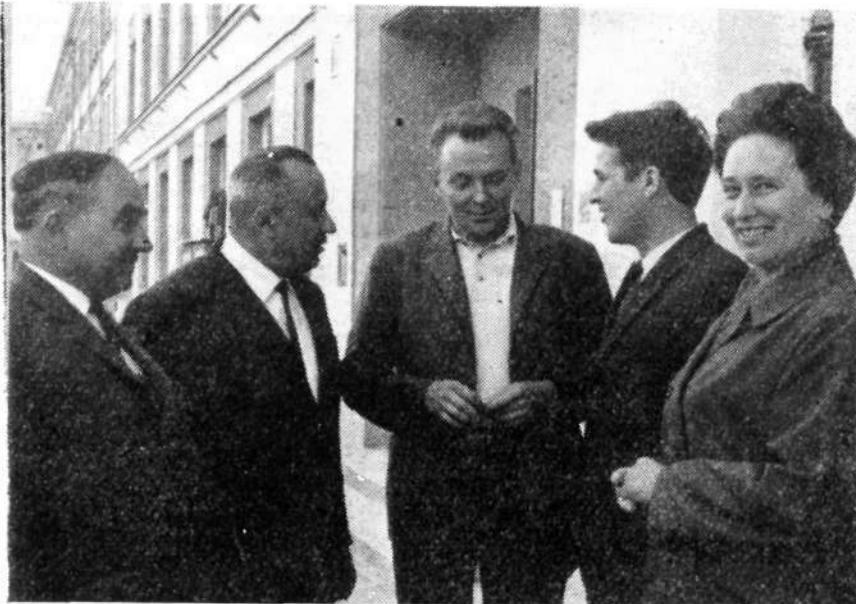
6.XI. Хор пры ГП БГКТ выступіў з першым з нагоды 39-ай гадавіны Каstryчніцкай рэвалюцыі.

25.XI. Пленум ГП БГКТ, прысвеченны актуальным спра-
вам пасля VIII пленума ЦК ПАРП.

XII. Беларускі хор пры ГП БГКТ выступіў перад удзель-
нікамі Ваяводскай канферэнцыі ПАРП у Беластоку.

3.XII. Утворана першы гуртак БГКТ — у Эканамічным
тэхнікуме ў Бельску.

XII. ГП БГКТ пачало сваю выдавецкую дзейнасць. Надру-
кавана „Паўлінка” Янкі Купалы.

Госці з Гродна ў гутарцы з журналістамі «Нівы» і «Газеты беластоцкай».

1957 год

8.I. Арганізаваўся гуртак БГКТ у Паўднёвым Востраве —
першы гуртак Таварыства ў Сакольскім павеце.

13.I. У Крынках адбыўся першы выязздны канцэрт хору
пры ГП БГКТ.

9.II. У Гарадку першае выступленне драматычнага гуртка
пры ГП БГКТ.

II. Выйшаў з друку першы беларускі каляндар.

II. У аддзелах БГКТ у Бельску, Варшаве і Саколцы ўтво-
рана штаты сакратароў праўлення.

14.II. У Беластоку ўтворана гуртак Таварыства.

Варшаўская тэлевізія здымала фільм «Там, дзе танцутоў лялоніху».

17.III. Першы вечар беларускай паэзіі і песні, арганізаваны
Варшаўскім аддзелам.

30.III. У Беластоку адбыўся першы беларускі літаратурны
вечар.

Святкаванне X гадавіны БГКТ.

7.IV. Пачала выходзіць „Зорка”.

29—30.IV. У Белавежы адбыўся першы з'езд беларускіх настаўнікаў.

6.V. Калектыў песні і танца пры ГП БГКТ выступае з дэзвюма канцэртамі ў тэатры імя Аляксандра Вянгеркі ў Беластоку.

22.VI. У будынку ТППР у Беластоку адбылася ўрачыстасць, прысвечаная 75 гадавіне з дня нараджэння вялікага беларускага паэта Янкі Купалы. Ва ўрачыстасці прысутнічала дэлегацыя Беларусі — м. ін. жонка вялікага паэта, Уладыслава Луцэвіч.

Тэатральны гурток з Паўлаў ставіць п'есу «Аповесць аб загінуўшым салдату».

25.VI. Падобная ўрачыстасць у Гарадку.

8.VIII. Беларускі калектыў песні і танца пра ГП БГКТ выступіў з канцэртам падчас Цэнтральных дажынак у Варшаве.

29.IX. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны асветным справам.

18—19.X. Беларускі калектыў песні і танца пры ГП БГКТ выступаў з канцэртамі ў Гродна.

Мілейчыцкі вакальны калектыў у конкурсе «Беларуская песня 1970».

Удзельнікі «Сустрэчы з Гайнаўшчынай» у беластоцкім клубе прафсаюзаў.

1958 год

30.III. II-і З'езд БГКТ.

23.IV. Міністр культуры Беларускай ССР Р. Кісялёў наведаў Беларускі ліцэй у Бельску.

25.V. У ГП БГКТ адбыўся першы Ваяводскі агляд калектыву мастацкай самадзейнасці з беларускім рэпертуарам.

Выдаецтвы Галоўнага праўлення БГКТ.

«Ляўніха» прыехала ў Ляўкова.

2.VI. Беларускі калектыв песні і танца пры ГП БГКТ на канцэрце маастацкай самадзейнасці нацыянальных меншасцяў Польшчы, які адбыўся ў тэатры „Размаітосці” ў Варшаве, неафіцыйна заняў першае месца.

8.VI. Пры рэдакцыі „Ніва” ўтворана літаратурнае аб'яднанне.

13.VI. Першая радыёперадача на беларускай мове ў „Польскім радыё” ў Беластоку.

29.VI. Пачала выхадзіць „Літаратурная старонка”.

30.VI. Арганізаваўся гарадскі аддзел БГКТ у Беластоку.

2.XI. Пленум БГКТ, прысвячаны задачам Таварыства ў адпаведнасці з пастановамі XII Пленума ЦК ПАРП.

9.XI. Утворана Навуковы гуртк пры ГП БГКТ.

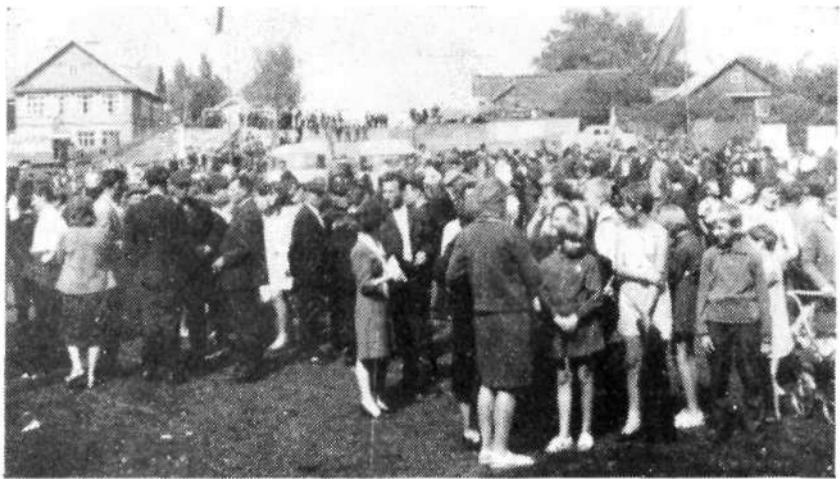
29.XII. У ГП БГКТ адбылася ўрачыстая вечарына, прысвячаная 40-ой гадавіне ўтварэння Беларускай ССР.

1959 год

2.I. У сувязі з 40-ю гадавіну КПП наведалі Беласточчыну быўляя дзеячы КПЗБ, у іх ліку пісьменнік Піліп Пестрак. Госці пабывалі ў ГП БГКТ.

Аматары з Арэшкава пасля выступлення ў Семяноўцы.

Беларускі фэст БГКТ у Рыбаках.

28.II. З нагоды трэцяй гадавіны ўтварэння Таварыства адбылася вялікая беларуская вечарына ў будынку Управы дзяржаўных лясоў у Беластоку.

IV. Выйшла „Рунь” — зборнік вершаў удзельнікаў літаратурнага аб'яднання пры „Ніве”.

29.VI. Пленум ГП БГКТ. Утворана Прамысловагаспадарчую ўправу „Бэтэска”.

14.X. У Акруговым музеі ў Беластоку адкрыта першую выстаўку беларускай народнай творчасці.

X. У Клубе міжнароднай кніжкі і друку ў Беластоку адбылася выстаўка работ мастакоў-беларусаў.

1960 год

3.I. Арганізуваўся гарадскі гуртак БГКТ у Бельску.

23.II.—8.III. У Клубе міжнароднай кніжкі і друку ў Беластоку экспанавалася выстаўка малюнкаў беларускіх дзяяцей.

28.V. III-і З'езд БГКТ.

1—21.VIII. Адбыўся ў Супраслі культурна-асветны курс для настаўнікаў, якія з'яўляліся арганізатарамі беларускай мастацкай самадзейнасці.

10.X. II-і з'езд літаратурнага аб'яднання.

13.XI. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны абліпчаванню дзейнасці гурткоў і аддзелаў БГКТ. У час пленума выступіла сваім першым канцэртам эстрада „Лявоніха”.

25.XI. Выйшаў з друку першы навукова-літаратурны зборнік, спалучаны з календаром на 1961 год.

27.XI. Агляд беларускай мастацкай самадзейнасці, які адбыўся ў Беластоку.

4.XII. II-і з'езд карэспандэнтаў „Нівы”.

1961 год

I. Выйшаў з друку зборнік фельетонаў „Дзядзька Лявоń”.

26.II. Урачысты Пленум ГП БГКТ з нагоды 5-годдзя Таварыства.

23.IV. У Бельску адбыўся першы Міжліцэйскі дэкламатарскі конкурс.

4.V. Дзень беларускай культуры ў Міхалове.

6.VI. Утварэнне Арганізацыйнага камітэта аддзела БГКТ у Дуброве.

9.VI. Фэст БГКТ паблізу вёскі Галады над рачулкаю, прысвечаны 5-годдзю БГКТ і „Нівы”.

25.VI. Фэст БГКТ у Паўночным Востраве.

16.VII. Фэст БГКТ у Плянце каля Нараўкі; 5-годдзе БГКТ і „Нівы”.

1962 год

3.I. Вечар успамінаў аб Рыгору Шырме з выпадку яго 70-годдзя.

Іадапалкоўнік Макараў, савецкі госьць, у час сустэрэчы ў гайнаўскім аддзеле БГКТ.

11.П. У Ваяводскім конкурссе савецкай песні першыя месцы занялі ўдзельнікі эстрады „Ляўоніх” Люба Томчык і Аляксандр Каліноўскі.

25.П. Гарадскі аддзел БГКТ у Беластоку арганізаваў конкурс беларускай вышыўкі сярод жыхароў горада. На конкурс прыслана 56 работ

Сцэна з п'есы «Люцынка-інжынерыха».

18.IV. IV Пленум ГП БГКТ, прысвечаны арганізацыі гурткоў Таварыства.

13.V. У Доме культуры „Гурнік” у Гайнаўцы адбыўся агляд-конкурс драматычных гурткоў на кубак „Нівы”.

13.V. Фэст БГКТ у Мілейчыцах, прысвечаны 80-ай гадавіне з дня нараджэння вялікага беларускага паэта Янкі Купалы.

11.VI. У сувязі з 80-ай гадавінай з дня нараджэння Янкі Купалы прыехаў у Польшчу пісьменнік Максім Лужанін, які меў сустэречы з актывам Таварыства ў Беластоку і Варшаве, а таксама прыняў удзел у выпускным балі, што адбыўся ў Беларускім ліцеі ў Бельску.

23.VII. Фэст БГКТ у гаі Грабняк каля Збучы, прысвечаны 80-ай гадавіне з дня нараджэння Янкі Купалы.

7.IX. Пляцоты канцэрт „Ляўоніх” ў Шымках.

30.IX. Першая Павятовая канферэнцыя БГКТ у Дуброве.

6.X. Справаздачна-выбарчая канферэнцыя літаратурнага аб'яднання.

9.XII. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны асветным справам, а таксама выбару новага Старшыні ГП.

1963 год

1.III. У Варшаве адбылося апошняе пасяджэнне Прамысловага-гаспадарчай управы „Бэтэска”. Зацверджана змест дагавору аб перадачы маёмаеці „Бэтэскі” працоўнай кааперацыі.

31.III. У Доме культуры „Гурнік” у Гайнаўцы адбыўся Ваяводскі агляд калектываў мастацкай самадзейнасці з беларускім рэпертуарам.

IV. Выйшаў з друку зборнік апавяданняў і вершаў „Мой родны кут”.

IV—V—VI. Справаздачна-выбарчыя канферэнцыі ў аддзялках БГКТ.

16.VI. IV З'езд БГКТ.

11.VII. Фэст БГКТ у Плянцы, прысвечаны Году Беластоцкай зямлі.

25.VII. У „Ніве” апублікавана зварот Прэзідыума ГП БГКТ да актыўістаў, членаў Таварыства і яго сімпатыкаў аб збор экспанатаў у Беларускі этнаграфічны музей у Белавежы.

30.IX. Фэст Таварыства ў Талькоўшчыне.

8.X. Конкурс беларускай песні, арганізаваны Таварыствам.

Трыё з Семяноўкі. Злева направа: Шура Аніськевіч, Марыса Віллок, Жэня Бірыцкая.

3.XI. Прэзідыум ГП БГКТ арганізавала сустрэчу з удзельнікамі Каstryчніцкай рэвалюцыі.

10.XI. Адкрыццё ў Гаркавічах мемарыяльнай дошкі на хаце, у якой жыў выдатны беларускі дзеяч, адзін з правадыроў славнай Грамады, пасол у Сейм, Павел Валошын.

Бельскі калектывы на ваяводскім аглядзе калектываў нацыянальных меншасцей у Беластоку.

17.XI. Пленум ГП БГКТ абмеркаваў спосабы рэалізацыі пастановы IV З'езда БГКТ.

1964 год

21.I. У ГП БГКТ адбылася ўрачыстасць, прысвечаная 45-ай гадавіне ўтварэння Беларускай ССР.

2.II. У Саколцы адбылася нарада сакратароў грамадскіх камітэтаў ПАРП і пярвічных партыйных арганізацый супольнаса старшынямі і сакратарамі гурткоў Таварыства.

21.III. У ГП БГКТ адбылася ўрачыстасць, прысвечаная 100-годдзю з дня смерці Кастуся Каліноўскага, героя Беларусі.

12.IV. У Літвінічах адбыўся агляд беларускіх мастацкіх калектываў Сямяціцкага павета.

19.IV. Урачыстасць уручэння школьнага сцяга Беларускаму ліцэю ў Гайнаўцы.

26.IV. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны XX-ай гадавіне Народнай Польшчы.

12.V. У Бельску агляд беларускіх мастацкіх калектываў.

22.VI. У ГП БГКТ Цэнтральны агляд беларускіх калектываў мастацкай самадзейнасці.

VII. У ГП БГКТ сустэрча з ансамблем песні і танца Генадзя Цітовіча з Мінска.

19.VII. У ГП БГКТ вечарына з нагоды ХХ-ай гадавіны Народнай Польшчы.

23.VIII. Фэст БГКТ у Галадах, прысвечаны ХХ-ай гадавіне Народнай Польшчы.

15.XI. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны культурна-асветнай дзейнасці Таварыства.

13.XII. З'езд карэспандэнтаў „Нівы”.

8—16.XII. У будынку ГП БГКТ адбыліся два культурна-асветныя курсы, арганізаваныя актыўістам гурткоў Таварыства. Удзельнічала 69 асоб.

20.XII. У ГП БГКТ адбыўся дэкламатарскі конкурс школьнікаў, у якім удзельнічала 64 асобы.

1965 год

18.III. Мілейчыцкі гурток БГКТ прыняў сотага члена.

19.III. У будынку ГП БГКТ адбыўся тысячны канцэрт „Лявоніхі”.

Моладзь сяродніх школ Беластока на аўтарскай сустэрчы ў клубе ГП БГКТ.

Кіёск беларускіх народных вырабаў.

Калектыў акардэаністаў ГП БГКТ выступае ў час Дня жанчын.

23.III. Пленум ГП БГКТ прысвечаны выбарам у Сейм ПНР і тэрытарыяльныя рады.

29.IV. У Белавежы супольнае пасяджэнне Прэзідыума ГП БГКТ і Надзорчай рады мясцовага ГС, а таксама яго праўлення, прысвечанае справам Беларускага этнаграфічнага музея БГКТ.

26.VI. У кінатэатры прафсаюзаў у Беластоку ўрачыстасць прысвечаная 40-годдзю Грамады. Арганізавалі ўрачыстасць Ваяводскі камітэт ПАРП і ГП БГКТ.

27.VI. У будынку ГП БГКТ агляд беларускіх драматычных гурткоў Беласточчыны і конкурс беларускай песні.

25.VII. Фэст БГКТ у Орлі, прысвечаны 40-ой гадавіне Грамады.

29.VII. У ГП БГКТ урачыстая вечарына выпускнікоў беларускай філалогіі Завочнай Настаўніцкай Студыі ў Беластоку.

31.VII. Дзевяціасабовай групе дзеячоў Таварыства ўручана ў Варшаве дзяржаўныя ўзнагароды, прысвоенія ім Радай Дзяржавы.

29.VIII. Фэст БГКТ у Старым Ляўкове, прысвечаны 40-ой гадавіне Грамады.

18.IX. У Музеі рэвалюцыйнага руху ў Беластоку была адкрыта выстаўка — „Беларуская сялянска-работніцкая грамада”.

Сцэна з пастаноўкі п'есы «Валодзін гальштук» у выкананні беларускага аматарскага гуртка ў Паўлах.

11—27.X. Па запрашэнню Прэзідyума ГП БГКТ прыбыў на Беласточчыну беларускі спявак з Чэшской Прагі, Міхась Забэйда-Суміцкі, які даў восем канцэртаў.

26.X. Пленум ГП БГКТ.

27.XI. У канферэнцыйнай зале Ваяводскага камітэта ПАРП адбылася папулярна-навуковая сесія, прысвечаная 40-ой гадавіне Грамады. Арганізавалі яе: ВК ПАРП і ГП БГКТ.

1966 год

I. Выйшаў з друку літаратурны альманах „Белавежа № 1”.
26—27.II. V З'езд БГКТ.

12.III. Адкрыццё Беларускага этнаграфічнага музея БГКТ у Белавежы.

12.IV. Адкрыццё Дома культуры імя Кастуся Каліноўскага ў Гарадку.

26.VI. Фэст БГКТ у Семяноўцы, прысвечаны Тысячагоддзю Польскай Дзяржавы.

VII. Фэст БГКТ у Войшках, прысвечаны Тысячагоддзю Польскай Дзяржавы.

25.IX. Фэст БГКТ у Крынках, прысвечаны Тысячагоддзю Польскай Дзяржавы.

27.XI. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны дзейнасці рэдакцыі „Ніва”.

4.XII. У будынку ГП БГКТ адбыўся дэкламатарскі конкурс школьнікаў.

29.XII. Пастанова Прэзідyума Ваяводскай рады нар. № 62/503/66 аб дапамозе нацыянальным меншасцям Беластоцкага ваяводства з боку органаў дзяржаўнай адміністрацыі.

1967 год

22.I. У ГП БГКТ адбылася ўрачыстасць, прысвечаная 75-ай гадавіне з дня нараджэння правадыра Грамады Браніслава Тарашкевіча.

16.IV. Пленум ГП БГКТ на тэму: месца БГКТ у реалізацыі пастановы ВРН № 62/503/66.

31.IV. Гарадскі аддзел БГКТ у Беластоку арганізаваў сустрэчу беларускай інтэлігэнцыі горада. У сустрэчы ўдзельнічала звыш 60 асоб.

14.V. Цэнтральны агляд беларускіх драматычных гурткоў, які адбыўся ў будынку ГП БГКТ.

19.VI. Фэст у Семяноўцы, прысвечаны 50-ай гадавіне Каstryчніцкай рэвалюцыі.

25.VI. Фэст БГКТ паблізу вёскі Войшкі, прысвечаны 50-ай гадавіне Каstryчніцкай рэвалюцыі.

17.IX. Фэст БГКТ у Гуранах.

29.X. Беларускі дэкламатарскі конкурс школьнікаў, які адбыўся ў будынку ГП БГКТ. Удзельнічала ў конкурсе 72 асобы.

5.XI. Пленум ГП БГКТ на тэму: „Значэнне Каstryчніцкай рэвалюцыі для беларускага народа”.

19.XI. З нагоды 85 гадавіны з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа — купалаўска-коласаўскі вечар у будынку ГП.

22.XI. Павятовая ўрачыстасць у Сямяцічах, прысвечаная 50-ай гадавіне Каstryчніцкай рэвалюцыі, арганізаваная пры дапамозе БГКТ.

XI. Выйшаў у свет зборнік вершаў Алеся Барскага „Жнівень слоў”.

9.XII. У Гданьску арганізаваўся гурток БГКТ.

Іван Шыманюк з мастацкага гуртка ў Семяноўцы спявае песню «Ой, Нёман»...

17.XII. Гарадскі аддзел БГКТ у Беластоку арганізаваў вечарыну, прысвечаную 80-ай гадавіне з дня нараджэння Цішкі Гартнага.

1968 год

10.I. Гарадскі аддзел БГКТ у Беластоку адзначыў 130-тую гадавіну з дня нараджэння кіраўніка Студзенскага паўстання на Беларусі і Літве — Каствуся Каліноўскага.

24.II. Гарадскі аддзел БГКТ у Беластоку арганізаваў урачыстасць, прысвечаную 50-ай гадавіне Савецкай Арміі.

10.III. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны рэалізацыі пастаноў V-га З'езда ПАРП і пленумаў ГП.

24.IV. Вечар успамінаў аб святкаваннях 1-га Мая ў часы санацыйнай улады ў Польшчы. Арганізатарамі вечара быў гарадскі аддзел БГКТ у Беластоку.

23.VI. Фэсты БГКТ у Вольцы Выганаўскай, Рыбаках і ў Дубічах Царкоўных, прысвечаны 50-ай гадавіне КПП і 45-ай гадавіне КПЗБ. Удзельнічала больш дзесяці тысяч асоб.

28.VII. Фэст БГКТ у Семяноўцы з нагоды 50-годдзя КПП і 45-годдзя КПЗБ.

3.VIII. Фэст БГКТ у Горцы.

13—17.VIII. Гайнайскі аддзел БГКТ арганізуваў для свайго актыву экспедыцыю па турыстычных шляхах Польшчы.

9—15.X. ГП БГКТ наладзіла сваім актывістам экспедыцыю ў Мінск. Прыняло ўдзел 23 асобы.

1.XII. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны рэалізацыі пастаноў V-га З'езда ПАРП.

1969 год

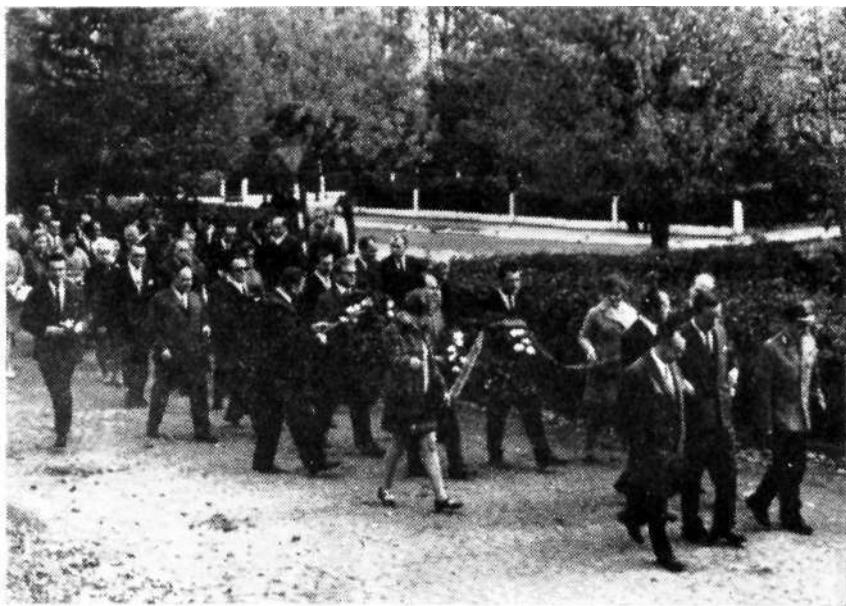
18.I. У Саколцы Павятовая канферэнцыя, прысвечаная 50-ай гадавіне Беларускай ССР. Галоўным яе арганізаторам быў мяесцовы аддзел Таварыства.

18.I. Падобная канферэнцыя ў Сямяцічах.

30.III. У Доме культуры „Гурнік” у Гайнайцы Ваяводскі агляд беларускіх драматычных гурткоў.

Гайнайскі харавы калектыв БГКТ на беларускім фэсце ў Палічнай.

З нагоды 25 гадавіны Міліцыі і службы беспячэнства ў Бецахах (Бельскі павет) адбылося складанне вянкоў прадстаўнікоў Міністэрства ўнутраных спраў, ваяводскіх і павятовых улад і ГП БГКТ.

Школа ім. К. Каліноўскага ў Мастаўлянах.
Фота Паўлючук

27.IV. Пленум ГП БГКТ зацвердзіў справаздачны даклад на VI З'езд БГКТ.

III і IV. Справаздачна-выбарчыя канферэнцыі аддзелаў БГКТ.

11.V. VI З'езд БГКТ.

28.V. Выйшаў у свет зборнік прозы Сакрата Яновіча — „Загоны”. Першая кніжка прозы аднаго аўтара.

22.VI. Фэст БГКТ у Семяноўцы, прысвечаны 25-ай гадавіне Народнай Польшчы.

13.VII. Фэст БГКТ у Малініках.

20.VI. Фэст БГКТ у Мілейчыщах.

21.VII. У Варшаве адбылося ўручэнне дзяржаўных узнагарод 15-ціасабовай групе дзеячаў Таварыства.

27.VII. Фэст БГКТ у Новым Востраве, прысвечаны 25-годдзю ПНР.

7.IX. Фэст БГКТ у Сушчы.

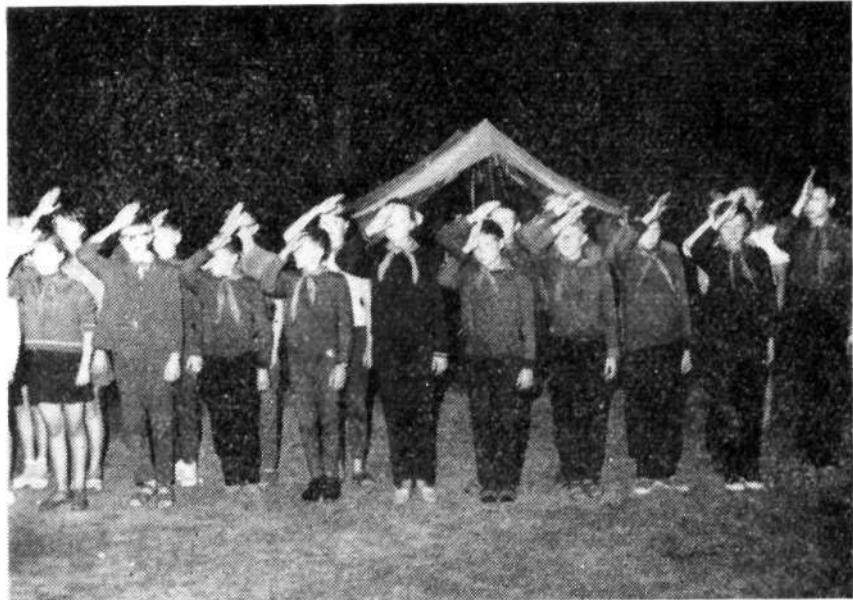
Сцэна з п'есы «Вываражыла» Ю. Геніюша ў пастаноўцы Семяноўска-га гуртка мастацкай самадзейнасці.

11.IX. У ГП сустрэча кіраўніцтва БГКТ з кіраўніцтвам Кураторыі Беластоцкай школьнай акругі.

16.IX. У Семяноўцы адбылося супольнае пасяджэнне Прэзідыта ГП БГКТ і Прэзідыта ВП ЗМВ, на якім заключана дагавор аб супрацоўніцтве.

22.IX. Дэлегацыя Гродзеншчыны на чале з сакратаром абласнога камітэта КП Беларусі Аляксандрам Ульяновічам наўедала ГП БГКТ і цікавілася дзейнасцю Таварыства.

17.X. У Бельску канферэнцыя кіраўнікоў школ, у якіх на-вучаецца беларуская мова, — і настаўнікаў беларускай мовы.

Піянеры з Гродзенщини на Беласточчыне.

У канферэнцыі прыняло ўдзел 80 асоб. Арганізатарамі канферэнцыі з'яўляліся: аддзел БГКТ у Бельску і Аддзел асветы мясцовай Павятовай рады нар.

25.X. У Старым Ляўкове адбылася ўрачыстасць, прысвечаная 26-ай гадавіне Войска Польскага, у якой прынялі ўдзел прыбылыя высокія афіцэры. Арганізатарам урачыстасці з'яўляўся гайнаўскі аддзел Таварыства.

21.XI. Пленум ГП БГКТ на тэму: „Актуальныя задачы БГКТ па выкананні пастановаў VI-га З'езда Таварыства”.

1.XII. Утворана секцыю беларускага школьніцтва Метадычнага асяродка ў Беластоку.

11.XII. Адбылася ў Беластоку канферэнцыя кіраунікоў школ Беласточчыны, у якіх навучаецца беларускую мову. Арганізавалі канферэнцыю ГП БГКТ і Кураторыя Беластоцкай школьнай акругі. Удзельнічала ў канферэнцыі 180 асоб.

1970 год

11.I. У Беларускім ліцэі ў Бельску адбыўся Цэнтральны агляд ведаў па гісторыі Беларусі для старшакласнікаў пачатковых школ.

17.I. З нагоды 51-ай гадавіны існавання Беларускай ССР у Прымасоўскім палацы ў Варшаве акты ў БГКТ арганізаў вечар.

28.I. Канферэнцыя БГКТ у Беластоку, у час якой існуючыя паасобна два аддзелы БГКТ у Беластоцкім павеце — у Гарадку і Міхалове — выбралі адно супольнае праўлэнне з сядзібай ў Беластоку.

18.II. Сустрэча прадстаўнікоў кірауніцтва ГП БГКТ з прадстаўнікамі студэнтаў-беларусаў вышэйших навучальных устаноў Беластока.

19.II. У ГП БГКТ адбылася сустрэча з прадстаўнікамі кірауніцтваў сярэдніх школ Беластока, у час якой абмеркавана способы дзеянасці БГКТ у вучнёўскім асяроддзі.

24.II. У ГП БГКТ адбылася сустрэча кірауніцтва БГКТ з ваяводскім кірауніцтвам прафсаюзаў, у час якой абмеркавана формы ўзаемнага супрацоўніцтва.

2.IV. Падпісаны дагавор аб супрацоўніцтве паміж ГП БГКТ і Ваяводскім прадпрыемствам „Рух”.

12.IV. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны абмеркаванию заданняў Літаратурна-мастацкага аўяднання „Белавежа”, Беларускага навуковага гуртка, і адпаведнаму накіраванню супрацоўніцтва з навуковымі ўстановамі краіны, зацікаўленымі беларускай праблематykай.

18.IV. ГП БГКТ арганізавала ўрачысты вечар, прысвечаны 100-ай гадавіне нарадзін У. І. Леніна.

Падобныя вечары адбыліся ў аддзелах БГКТ і гуртках.

19.IV. Гарадскі аддзел БГКТ у Беластоку арганізаваў урачыстасць, прысвечаную 130-ай гадавіне нарадзін вялікага беларускага пісьменніка Францішка Багушэвіча, пачынальніка беларускага культурна-нацыянальнага руху.

19.IV. Агляд беларускіх аматарскіх калектываў Сакольщчыны, які адбыўся ў будынку школы ў Астроўку.

10.V. Бельскі аддзел БГКТ арганізаваў агляд драматычных гурткоў.

13.V. Прэзідыйум ГП БГКТ ацаніла ролю і значэнне „Нівы” ў асяроддзі.

16.V. У час беластоцкай урачыстасці, прысвечанай дню дзеяча культуры, кірауніка „Лявоніхі” Янку Крупу ўзнагароджана адзнакай — „Заслужаны дзеяч культуры”.

17.V. Сямяціцкі аддзел БГКТ арганізаваў конкурс беларускай песні.

18.V. Член Прэзідыйума ГП БГКТ др Аляксандр Баршчэўскі атрымаў з рук міністра культуры адзнаку „Заслужанага дзеяча культуры”.

24.V. У будынку ГП БГКТ адбыўся агляд лепшых драматычных гурткоў паасобных аддзелаў Таварыства.

24.V. Гданьскі аддзел БГКТ наладзіў урачысты вечар, прысвечаны 25-ай гадавіне перамогі над гітлераўскай Нямеччынай.

28.V. Адбыўся справаздачна-выбарчы сход Беларускага наўуковага гуртка пры ГП БГКТ. Старшыней праўлення гуртка выбрана мігр Юрку Туронка.

2.VI. У Любліне арганізаваўся гурток БГКТ.

7.VI. У будынку ГП БГКТ адбыўся цэнтральны агляд ўдзельнікаў конкурсу — „Беларуская песня 1970”.

14.VI. Беларускі фэст у Дубяжыне, прысвечаны 25-ай гадавіне перамогі над гітлераўскай Нямеччынай. Арганізаваў фэст аддзел БГКТ у Бельску.

28.VI. Гайнайскі аддзел БГКТ супольна з Грамадскай радай у Палічнай наладзілі беларускі фэст, прысвечаны 100-годдзю нарадзін У. І. Леніна.

5.VII. Беластоцкі павятовы аддзел БГКТ наладзіў у Рыбаках вялікі беларускі фэст, прысвечаны 100-ай гадавіне нарадзін У. І. Леніна. У фэсце ўдзельнічала больш трох тысяч асоб.

12.VII. Адбылася канферэнцыя аддзела БГКТ у Дуброве. Выбрана новае праўленне.

20.IX. У Гаркавічах на Сакольшчыне адбыўся беларускі фэст, прысвечаны 100-годдзю нарадзін У. І. Леніна. Арганізаваў фэст Павятовы аддзел БГКТ у Саколцы.

27.IX. Дуброўскі аддзел БГКТ арганізаваў у Ячне фэст, прысвечаны 100-годдзю нарадзін У. І. Леніна, і 25-ай гадавіне перамогі над гітлераўскай Нямеччынай.

11.X. Пленум ГП БГКТ, прысвечаны справам развіцця беларускага аматарскага руху.

Падрыхтаваў МІХАСЬ ХМЯЛЕЎСКІ

Край мой родны

ЛЮБЛЮ

Люблю наш край — старонку гэтую,
Дзе я радзілася, расла,
Дзе першы раз пазнала шчасце,
Слязу нядолі праліла.
Люблю народ наш беларускі,
Хаціны ў зелені садоў,
Залочаныя збожжам нівы,
Шум нашых гаяў і лясоў,
І рэчку, што імкліва воды
Нясе ў нязведеную даль,
І скілы берагоў пясчаных,
і холад чыстых яе хваль.
Люблю вясну, што ў кветкі, зелень
Аздобіць радасна зямлю.
Буслоў на гнёздах клекатанне
І спеў жаўроначка люблю,
Гарачую спякоту лета
І буру летнюю з дажджком,
Як гром грыміць, а ў чорных хмарах
Маланка зіхаціць агнём.
І час жніва душой люблю я,
І першы звон сярпоў і кос
Як выйдуць жнеі збожжа жаці,
А касары — на сенакос.
Люблю зіму з яе марозам,
Што вокны прыбярэ ва ўзор,
І белы снег, што, укрыўшы поле,
Ірдзее бліскам ясных зор.
Люблю ў пагодную я ночку
Да позна на дварэ сядзець,
Сачыць за сініх зор мігценнем,
На месяц залаты глядзець,

І песню родную люблю я,
Што дзеўкі ў полі запяоць,
А тоны голасна над нівай
Пераліваюцца, плывуць.
Усё ў тым краі сэрцу міла,
Бо я люблю край родны свой,
Дзе з першым шчасцем я спазналась
І з гора першаю слязой.

КАНСТАНЦЫЯ БУЙЛА

АД СУПРАСЛІ ПА ДРАГІЧЫН

Святкаванне Дня перамогі ў Сямляціцкім павеце.

ВАНДРАВАННІ ДА ПЯЦІ РЭК

Калі глядзім на нашу зямлю ці то едучы аўтобусам, ці то цягніком рэдка думаем. Язда настройвае да спешнасці, нервовасці, дзелавітасці. Зусім іначай кладуцца думкі, калі ідзем пехатую — паволі і доўга, цэлы дзень.

І так, аднаго святочнага ранку сваё пешаходства пачалі мы ад Супраслі, дакладней, ад былога супраскага манастыра, што ўзвышаецца ля крыніцкага гасцінца, па-над рэчкаю. Глядзіш на тыя сцены, даўнія руіны, і не верыцца, што тут знаходзіўся праслаўлены цэнтр культуры ўсходняй Славяншчыны. Недзе ў знішчэлых цяпер закавулках сустракаліся слáўныя асветнікі і палітыкі даўніяй Русі. Ні адна энцыклапедыя на свеце не можа не ўпамянуць хоць у пару словах пра Супраслю, колішні манастыр. Яго роля ў гісторыі Русі велізарная! Цяпер школа механізацыі сельскай гаспадаркі, галаслівая моладзь. Магчыма, гэта гістарычны лёс манастыра, які з асветна-палітычнага цэнтра пераўтварыўся ў цэнтр найноўшага механізаванага прагрэсу.

Вандроўка ад Супраслі даволі няўдачная, бо намерыліся ісці толькі назначаным турыстычным маршрутам да Жэдні. Другога маршруту няма. Ён, гэты маршрут, выразны на геаграфічнай карце ў беластоцкім турыстычным інфарматары. Ледзь знайшлі на дрэвах пару чырвоных знакаў маршруту. Амаль не відаць, зблеклыя яны, даўно не аднаўляныя. Далей наўзданага. Маецца ўражанне, што гэты прыгожы кут забыты людзьмі. Пустынная дарога.

Добрую гадзіну ішлі стройным ялінава-сасновым лесам, якога не напаткаеш у славутай Белавежы. Паказалася вёска Цілічанка, а спачатку леснічоўка за мостам над ракулкаю — надрэчныя лугі над Супраслю аж па небакрай. Назву вёскі паперакручвалі пісакі бюровыя: Целічанка, Чылічанка, Чэлічанка...

У абед выбраліся на пясчаную дарогу, завяла ў лясное Калоднае. З занядбанай дарогі трапілі ў зграбную вёску, вуліца з тратуарамі, брукаваныя панадворкі. Мелі мы магчы-масць заўважыць, здавалася б, дзіўную розніцу паміж ляснымі (лясунскімі) і заполянскімі вёскамі: больш чистыя, дружныя. У маёй роднай заполянскай вёсцы кавалеры ахвотна ездзяць у далёкія залёты да лясунак. Мая маци ля-сунка.

Ад Калоднага да Карапёвага Моста квяцістая даліна ракі Плоскай. Тут, кажуць, быў у старыну мост, праезджалі польскія каралі ў Літву і Русь. Сюдою ішлі войскі Напалеона, застаўся стары шлях, Напалеонаўскі. На карапёўскіх пагорках адбылася не адна бітва, ваявалі паўстанцкія атрады і савецкія

На Нараўцы ўглыбі Белавежскай пушчы.

атрады (Аляксей Карпюк піша ў „Пушчанскай адысеі”). Убок Калоднага, у лесе, гары, дзе царскія каरальнікі вешалі паўстанцаў 1863 года. Хадзілі мы на тую паўстанцкую магілу на стромкай гары. Ніяк не прачыталі памятныя драўляныя таблічкі на соснах, на якіх, відаць, была шыбеніца. Магіла, запаўшная ў замлю, занядбаная.

Канчалі мы сваю вандроўку праз вёску Пераходы, наў-прасткі духмяным чэрвеньскім лесам з леснічоўкамі. Дайшлі да Жэдні.

Святочны дзень. Раптам успомнілі, што не напаткалі ніводнай экспкурсіі, правандравалі адзінока ўсяго ў трыццаці кіламетрах ад Беластока, вялікага і запыленага, якому так патрэбен адпачынак у прыгожых ваколіцах. Тырчыць народ

на спечаных тратуарах або гразістых пляжах Васількова, Дайлідаў...

Гразістых.

Плыневем на двух лодках па раце Нараўка праз Белавежскую пушчу. Прамяністы ранак прыгас, хмары, але дзень спякотны. Нараўка пятляе, месцамі разліваецца ў аброслыя затонні. Хтосьці з нас заўважыў звярыны вадапой. Недалёка ныграе выгадак дзікіх качак. Паблізу пахілай шопы на сена згодна палююць два буслы. Саламяны дах згніў, на латках бы чарнікамі паштакоў, чырыкаюць па-верб'янаму, а нават сварацца.

Падумаў я, што белавежская прырода адносіца да нас па-свяцкую, шчырнічае непалахлівасцю. Выдалася дзіўным паняцце: чалавек і прырода. Хіба чалавек — гэта ўжо не прырода?

Пабольвае пята, прастраміў на бутэльчыным шкле, знослі лодкі са штучнага вадаспада ля белавежскага парка. На шчасце маем паходную аптэчку. Чым далей у пушчу, тым чысцейшае і бяспечнейшае дно рэчкі. Выгодныя людзі з бутэлькамі выпіўкі не любяць аддаляцца, паскудзяць паблізу.

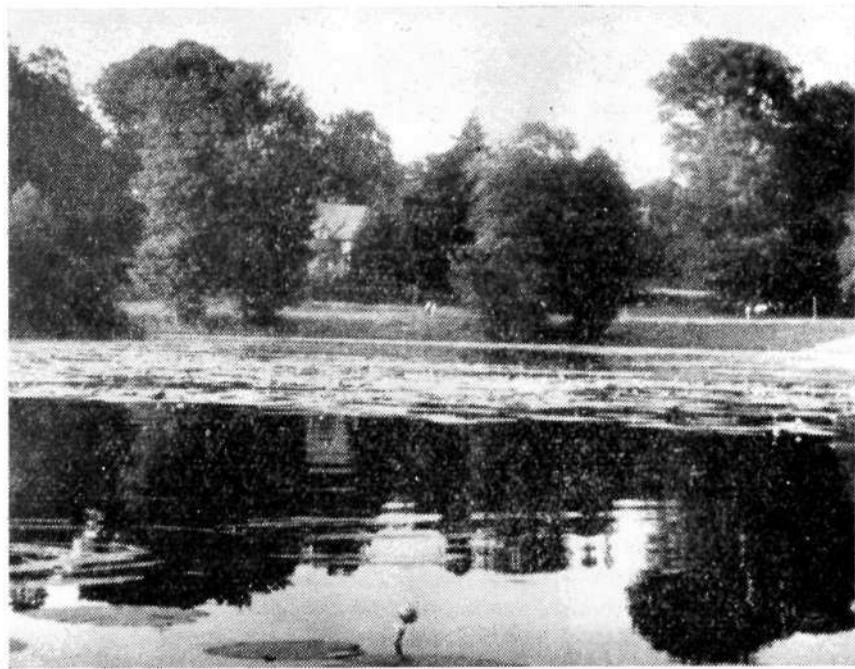
Налева па-летняму апусцелыя лясныя Пагарэльцы. Далей: востры паварот і лодкі пагразлі ў гнілой масе сцятага трысця. Не прайсці, не праплысці! Прабіваемся сантиметр па сантиметру, пот залівае вочы, у карк пячэ сонца. Мая лодка старая, падгніўшая, пачынае патрэсваць і набіраць вады. Хапаючыся за прыбярэжнае голле шчасліва выбіраюся першым з таго тварністага месіва і штосілы вяслую наперад, у пошуках плыткай затокі.

Ратуюся.

Нараўка стаецца ўсё больш зарослай, непраходнай. Буйнасць прыроды супакойвае, чыніць чалавека павольным і разважлівым. Спакой, лад і радасць жыцця. Уцеха жыцця! Як жа моцна патрэбныя цяперашніму чалавеку — спакой, лад, радасць, уцеха... Уцеха жыццём, светам, зямлёю.

Да мястечка Белавежа вярнуліся адвячоркам. Ужо здалёку чуваць бурчэнне машын, матациклаў. Смурод бензіну, нейкія крыкі ды шум. Гэта наш, чалавечы свет і даволі было адлучыцца ад яго на кароткі час, а варочаліся мы здзіўленымі, аглушанымі. Мучаць такія вяртанні.

У мястечку Белавежа звоняць у царкве. Святочны дзень, поўна аўтобусаў — са Шлёнска, Познані, Гданьска, не кажучы аб Варшаве. Прывезджы народ валіць гурбою на спецыяльную вышку паглядзець зуброў у загарадзе, ідзе крок у крок за правадніком у Нацыянальны парк, пад самазванны дуб Ягайлы, потым у музей (у беларускі музей яшчэ незадўёды,

Затока ў белавежаўскім парку.

навіна не ўсім яшчэ вядомая). Потым на абед... Усё адбываецца хутка, спешліва так, як у Варшаўскім заапарку ці Палацы культуры... бо другія чакаюць паглядзець. Той, хто першы раз бачыць Белавежскую пушчу, чуеца як бы расчараваным. Такое пачуцце вынікае ад того, што з назваю пушчы спалучаем карціну дрымучага цёмнахвойнага бору. Белавежская пушча — нізкарослы ліставы гушчар і толькі месцамі можна напаткаць кварталы з высачэзнымі сонкамі.

Цудоўны сваёй дзікай, непадстрыжанай буйнасцю свет Белавежы!

Нас двух: я і Саша. Выбраўся матацыклам на поўдзень, праз Гайнаўшчыну ды Бельшчыну аж да Драгічына над Бугам. Мне гэтыя землі не навіна, а яму — навіна. Паходзім з Сакольшчыны, адгароджанай Супраскімі лясамі, і ў нас, сакольскіх беларусаў, многа іншага: іншы дыялект мовы, тэмперамент (саромлівы), вёскі бедныя, засушаныя, саламянія... Без годнасці яны.

Сакольскім беларусам моцна імпандуе Бельшчына з Гайнаўшчынай беларускай патрыятычнасцю і... дабрабытам. Сімпа-

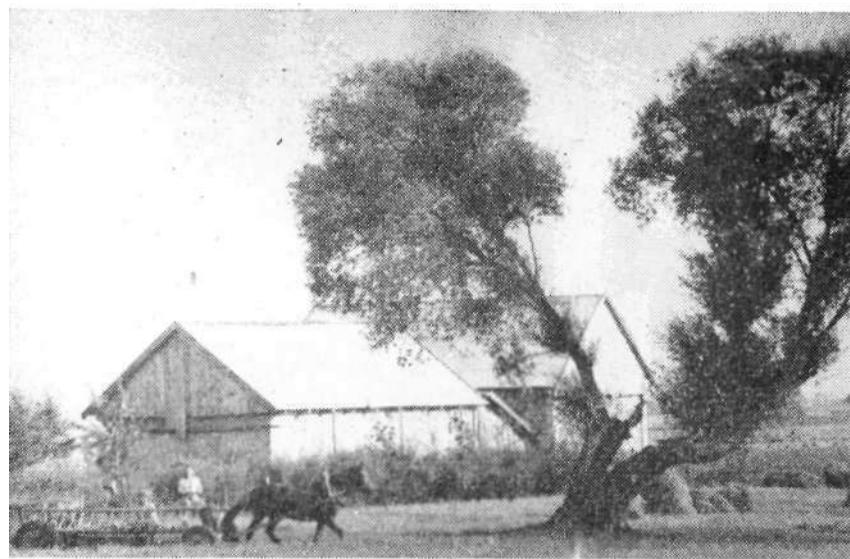
тызуочае зацікаўленне бельска-гайнаўскай патрыятычнасцю пачынаеца ў Беластоку, на фабрычных заводах і інтymных прыватках. Кансеквенцыі таго паглыбляюцца. Сакольскія хлопцы ў Беластоку надта ахвотныя да бельска-гайнаўскіх дзяўчат. Жэняцца.

Бываў на такіх вяселлях.

Музыканты з-пад Гайнаўкі рабілі фурор тры дні — захаплялі раздольным спевам, музыкай, чаго няма на Сакольшчыне, насычанай шляхецкай напышлівасцю. Раней такіх вяселляў не бывала. Маём дачыненне з чымсьці падобным да юння дзвяю вялікіх беларускіх этнічных груп на Беласточыні...

Сашкаў матацыкл прэцца па гасцінцах і сцежках. Уздоўж ракі Нарва, паўз лугавыя прасторы. Гэтыя прасторы ў вачах сакольскага чалавека з'яўляюцца першым знакам багацця і заможнасці. На Сакольшчыне сена бы святочны каравай, тут — штодзённы хлеб. Апоўдні заходзім да грамадской рады, прыемнае для Сашы ўражанне мілай прастаты працаўнікоў адміністрацыі, гавораць па-свойму і адкрыта. Без важнасці, заўсёды дурной.

Заначавалі на ўскрайніне Белавежскай пушчы. Людзі прыветныя і шчырыя, і — як сцвердзіў Саша — нефанабэрлівия

Кнаразы.

Рэчка Плоска паблізу Карабёвага Мосту ў былой Блудаўскай пушчы.

дзяўчата. Непасрэднасць — адметная рыса беларусаў на поўдзень ад Нарвы.

Ехалі мы праз Лянева, Ляды, Курашава, Койлы, Новаберазова — пакрай пабудаваных „чынам” дарог, шырок’х, з абкопамі. Для сакольскіх душ такія „чыны” выдаюцца загадкай: колькі ж на Сакольшчыне загубленых у бездарожыцы! Нікому не прыходзіць у галаву думка ўзяць у свае руکі задрыпаны лёс. Апатыя? Несвядомасць? Магчыма, бесперспектывнасць плясчаных гаспадарак, на якіх застаюцца толькі бабулі і дзядулі ўжо гарадскіх унучкаў. Такое Новаберазова ў параўнанні з нашымі Астравамі Нова-Паўднёва-Паўночнымі падобнае на гарадскую вуліцу з хатамі, якія ў Астравах мае мо 2—3 гаспадароў. Пішу наўзгадаў; ніяк не маглі прыпомніць хоць

адну талковую нашавясковую хату... Но не ўсе хаты бачылі? Адчуваю, што нараджаецца пачуцце горшасці — цалкам зразумелае.

Пачынаем аб’езд паўднёвых ваколіц Гайнаўшчыны, Бельшчыны і Сямяціцкага павета. Ого, нарэшце падабенства да сакольскай сітуацыі: бедная зямля. І хіба канец падабенстваў... Гаспадарлівасць мясцовых людзей, дружнасць цэлых вёсак, каб мог перанёс бы жыўцом на Сакольшчыну, якая не выйўляе здольнасці да дзеяння на агульную карысць, узаемнай дабразычлівасці. Вядома, суседская нянявісць усюды, але тут не так абстракцыйна зайдзросная.

У Мілейчыцах, пад Сямяцічамі, сустракаем на вуліцы Сяргея Крэйзу, мясцовага дзеяча БГКТ. Жыве тут амаль чвэрць веку. Родам з Малых Азяранаў на Сакольшчыне... Аказваецца, шмат раней, чым здавалася, сяліцца тут сакольскія беларусы, прыносячы разам са сваёю асобаю шырэйшае паняцце аб беларушчыне на Беласточчыне — ад Саколкі па Сямяцічы.

Ад Мілейчыц, званых па-мясцовому Мілейчычы (стараўжытная назва) да Драгічына (Дарагічына?) над Бугам заняло нам няцэлых дзве гадзіны юзы, з перапынкам у Сямяцічах, у цяністым скверыку пасярод рынку. Працаўнік бензінавай станцыі, пачуўшы нашу беларускую размову, даў Сашу грацісавы (дарэмны) літр бензіну... Чаму? Ён шкадуе, што не навучыўся так гожай роднай мовы (?!). Прызнацца, гэта аша-

Беласток.

ламіла нават мяне, прывыклага да ўсялякіх дзіваў беларускай души.

Маем за сабою тры дні падарожжа і чатырыста кіламетраў. На небасхіле смугі вёсак з блішчастымі жывацянятамі царкоўных купалаў. Легендарны Драгічын, сталіца колішніх князёў рускіх, застаўся за намі, доўга бачылі вежы касцёлаў і царквы, што стаяць на малінічых узвышшах па-над шырокаразлістым Бугам, аб якім на Сакольшчыне кружаць адно далёкія расказы — гутаркі, створаныя людзьмі, пабыўшымі ў войску і, пабачыўшымі гэту вялікую раку. Ездем наўпрасткі ў кірунку Дзядкавіц, гасцінцам. Палі вельмі падобныя да сакольскіх, здаецца, бацьку ў полі бачу... Сустречныя вёскі Сыткі, Сківы, Банькі, Карапеўка, а ў вёсках каляровыя дзяўчата ля брамак ды на лавах пад бэзам. Усведамляем, што сёння нядзеля. У гэтых вёсках яшчэ разумеюць па-беларуску, але не гавораць. Пачынаецца падляшка-мазурскі аштар. Адсюль этнічная Польшча.

Да Беластока выбралі простую і хуткую дарогу.

С. Я.

ІВАН ЛЕТКА

Мастаўляны

Пяць кіламетраў
Між зімы.
Снягі, як дым,
мароз, як нож.
І не відаць
нідзе зямлі:
зіма і ўпоперак,
і ўздоўж.
Вяты, замеўшы родны шлях,
Бубняць у бубен між дубоў.
Яны ляцяць
з гары ў дубах,
нібы вяты,
імчацца зноў
коні Каліноўскага.

ЯУГЕНІЮШ КАВАЦ

НА НАЧЛЕЗЕ

Дзядуля згадзіўся пусціць мяне на начлег толькі пасля доўгіх просьбаў і мольбаў.

— Дзе табе, шчанюк, наnoch у пушчу лезі? Камары поедам цябе з'ядуць.

Але Лёнька, мой новы прыяцель, які хваліўся пазней перад хлопцамі, што „стары ў яго круціўся, як скурат на агні”, сказаў, што ён мяне ведае і нічога са мною не зробіцца. Пры гэтым ён стаў на другі бок веснічак, уважліва сочачы за доўгаю пугаю ў дзедавай руцэ. Бо любіў дзядуля перацягнуць ёю па голых лытках маіх вясковых аднагодкаў, калі яны вечарамі гойсалі па густым садзе, што буяў зяленівам за старым гумном. А Лёнька быў адным з найчасцейшых гасцей гэтага саду. Дзядуля, аднак, быў у добрым гуморы — бачыў я рана, як ён даставаў са шкапчыка бутэльку манаполькі і засыпаў у яе перцу, бо чакаў, што прыедзе мой бацька.

— Ездзь, чортай сын! — сцебануў ён мяне пугаўём па азадку так, што ажно слёзы ў вачах паказаліся, і пайшоў са мною ў стайню.

Калі зайшло сонца, мы дзесяцёра імчаліся старым гасцінцам, а за намі ў бязветранай цішыні ўзнімаліся шэрыя клубы пылу. Перад высокім у гэтым месцы берагам Нараўкі мы завярнулі ўздоўж рэчкі на поплаў. Нашы вясёлыя галасы ляцелі над духмянай травою далёка-далёка... Цёмная сцяна пушчы за ракою адказвала глухім рэхам. А потым перастала ўвогуле адказваць — мы, перабраўшыся ўброд цераз раку, лясною дарогаю ехалі ўжо між велічэзных белавежскіх дрэў. Змрок лесу, павялічваючы цемру адвячорка, адабраў у нас вясёлую крыклівасць. Прыщішаючы галасы, мы ехалі ступою. Найстарэйшы з нас, шаснаццацігадовы Аляксей з Леўчукоў, выехаў наперад і сказаў, каб мы трymаліся шырокага заду яго гнядога. Я сядзеў, як у сядле, на спіне пузатай кабылы і амаль сур'ёзна думаў, ці зможам мы дашукацца чырванаскүрых, якія ўчарашніяй ноччу ўступілі на ваеннную сцежку. Бор ведае, як доўга гналіся мы за індзейцамі, бо хоць Лёнька казаў, што лес невялікі, я думаў пра тое, што ўжо настое поўнач. Узняўшы галаву, убачыў першыя зоркі.

Лес расступіўся. Перад намі на вузкай паляне выцягнулася паша з невялікім азярцом на другім баку. Вялікае пасма туману павіслала над вадою тонкім слоем вільгаці. Здалёку

выглядала як дзве паверхні вады — адна над другою.

— Вінніпег, — сказаў я раптам.

Касавокі Сашка, што ехаў перада мною, аглянуўся на мяне неспакойна і, відаць, падазроня, бо яго збочаны позірк мітусліва забегаў па мне. Напэўна, твар мой пакрыўся чырванню, і я з вялікай неахвотай пазбываўся малюнкаў свае фантазіі.

— Едзьма на ўчарашніе месца! — кричаў тоўсты Рыгор, пад'яджаючы ззаду.

— Пле, пле... Пайшоў вон з „учарашнім месцам”! — раздражнёны голас Лёнькі данёсся з левага боку. — Алёшка, давай да возера!

Мы спыніліся няўпэўненые — грамада шэрых ценяў. Малы Васілёк Лябёдаў падтрымаў Рыгора.

— Па картоплю там блізка! — пішчаў ён.

— А рыбамі — рыбкамі шлункаў не хочаце напхачь?

— Іі... Пальцам зловіш?

— На чым іх засмажыши?

— Хлопцы, гайдя па картоплю!

Аляксей вырашыў:

— Па картоплю!

Лёнька лаяўся, як дзядуля, які ўбачыў падатковых сектратаў.

Напрасткі праз паляну панесліся мы на ўскрай лесу. Камары, што клубіліся над пашаю, білі па твары, траплялі ў вочы. Але праз хвіліну ўжо весела трашчала вогнішча, нас ахутаў дым шышак — пахнюткі і ўдушлівы, — і камары зніклі. Перад тым яшчэ мы спуталі коней. О, здолъны вучань Лёнькі, я рабіў гэта выдатна: сярэдзіну пута на правую нагу, не-калькі разоў закруціў і канцы з гатовым вузлом завязаў на левай — і ўсё. Кабыла дробнай, далікатнай хадою адышла ўбок і ўжо ў ледзь відочным змроку апусціла галаву, адразу ўзяўшыся за вячэрку. Тоўсты Рыгор, Васілёк Лябёдаў і яшчэ колькі хлопцаў, агінаючы высунуты ў возера ўзлесак, пайшли па бульбу.

Недзе ў пятнаццаці мінутах хады ў бок чыгункі цягнуліся, уразаючыся ў пушчу, загоны бульбы. Аляксей даводзіў, што гэта поле не нашай вёскі. „Сухадольскае”, — сказаў ён. А Сухадолы — гэта ж бандзюкі, гэта я ўжо ведаў ад дзядулі.

Мне з Лёнькам выпала збіраць галлё, шышкі і ўсякае іншае паліва. Адразу на ўзлеску я зламаў вялікі выгнуты дугою сук і ўхапіўся рукою за адзін канец, а другі наставіў у чорную зяпу пушчы, нібы яна была поўная здрадлівых сюксаў. Лёнька пацягнуў мяне глыбей, што ў нас ажно знікла з вачэй зыркае палыханне вогнішча. І хоць я сісікаў у далоні ручку ўяўнай зброі, пачуваў сябе несамавіта. Чорная

гушчэча занадта непасрэдна страшыла незразумелымі гукамі. І я з палёгкаю ўздыхнуў, калі вярнуўся да вогнішча, цягнучы запас сухога галля сама меней на гадзіну.

Хлопцы расселіся вакол агню, падлажыўшы пад сябе старавыя апранахі, зношаныя, латаныя-пералатаныя пінжакі, дзіравыя паўкаужушки. Скрыжаваўшы па-турэцку босьня чорныя ногі, яны грэбалі жар („ци шмат прыську?”) і размаўлялі на „тутэйшай” мове, трохі рускай, трохі польскай, найбольш беларускай.

Хлопцаў з бульбау яшчэ не было.

Я ўлёгся спіною на дзедавым балахоне і глядзеў у неба — панад полыим вогнішча. Што мацнейшае: халодныя зоркі высока-высока ці іскры, што пырскаюць з агня на сустрач ім? Якое дзіва! Іскрынкі чырвоныя, цёплія зніклі — як міргнуць вокам, а чужыя, далёкія зоркі гарэлі не сканчона, вечна. Нават дзядуля не патрапіў бы іх патушыць.

— ... Летась, калі Казютка прывяла два ягняткі, тата пaeхаў у Гайнайку, — пачуў я, як выхваляўся Каліньюкоў Антоніка. Я павярнуў галаву ў яго бок. Антоніка перастаў грызці чорнае ад бруду калена і расказваў, як гэта яго п'яны татка адмалаціў рэстараншчыка Зютыцкага.

— Зютыцкі схапіўся за пляшку, а татка яго ў зубы, у зубы. А потым татка так кричаў, што хата трэнула папалам. А потым праз гэтую дзірку ў сцяне татка выкінуў Зютыцкага за морду. Яшчэ цяпер можна бачыць кроў Зютыцкага каля станцыі.

— Брэшаш! — сказаў з пагардаю Лёнька і кінуў новую порцюю ў вечна галоднае полыим вогнішча.

— Дальбог! — стукаў сябе ў кволыя грудзі Антоніка.

А Лёнька як бы дарэшты хацеў збіць пыху Калінюка, да-даў, — адною рукою засланяючыся ад жару, які біў з вогнішча, — што калі паліцыя з Нараўкі прыйшла да таго настаўніка, які жыў вясною ў Хмыля пад лесам і чытаў мужыкам розныя кніжкі, дык Антонікаў татка першы чмыхнуў у лес, хоць з настаўнікам меў гэтулькі супольнага, колькі ён, Лёнька — гэта значыцца нічога.

— Хай Алёшка скажа! — закончыў ён. Аргумент нельга было аспрэчыць. Аляксей кіёнуў моўчкі галавою, і спречка закончылася.

Нехта ўстаў і адышоўся ў цемень ночы паглядзець коней, і тады Лёнька сказаў:

— Няхай лепей Жэнька раскажа пра індзейцаў. Я рэзка прыпадняўся на калені: я не чакаў, што мяне хто папросіць.

— Я — шэрыф з Санта-Фэ! — гукнуў я, аж нейкі конь, што пасвіці паблізу нас, загрукатаў з усіх ног, адскокваючы

ў сполаҳу. Я ўзяўся ўбокі і аబёў усіх, хто сядзеў вакол агню, бліскучымі ад хвалявання вачыма.

— Я маю два кольты пры сядле, каўбойскія штаны з махрамі і шыроке самбрэра, што заслане мне вочы. Учора банда чырванаскурых сюксай адкапала тамагаўкі і ўзышла на ваенныя сцежкі. У іх руках былі скальпы мужных траперай з гор Сьера Нивада...

І не задумваючыся над тым, што нешта з майго апавядання можа быць зусім незразумелае для слухачоў, прыцішыўши трохі голас, я досьцік гладка расказваў гісторыю нейкай крывавай бітвы на Дзікім Захадзе. Дзе памяць падводзіла і для плыні сюжета я не мог ужо нічога ўзяць з прачытаных кніг пра індзейцаў, там устаўляў здарэнні, народжаныя ўласнай фантазіяй.

Гэтак я расказваў пра Крылавага Ястраба, правадыра індзейцаў, пра Рудога Біла, кіраўніка белай банды, і пра мужнага шэрыфа, які разбіў гэтую банду. Расказваў пра чалавека, які называўся Том Мікс і які стравляў з абедзвюх рук адначасова. Расказваў даволі доўга...

Хлопцы слухалі з зацікаўленасцю. Можа не столькі захапляў іх не заўсёды зразумелы змест апавядання, як яго ілюстрацыя, тут жа паказаная мною рухамі рук і ўсім тулавам. Лёнька перастаў чухаць патыліцу. Калінок забыўся бяздумна грызці калені, што пачаў быў зноў рабіць пасля кароткай сутычкі з Лёнькам, і нават Аляксей, падцягнуўшы калашыны шытых навыраст зрэбных портак, абапёрся локцямі на калені, каб на складзеных такім чынам далонях палажыць галаву з вялікім, задуменнымі вачымі. Агонь трохі прыгас, і жар біў з яго, ружовячы твары ўсіх, хто сядзеў навокал, румянцам, як мне здавалася, цікавасці. Я вырашыў не хутка закончыць расказваць непраўдзівія здарэнні.

Ужо мелася распачацца малаянічае апісанне пагоні „герайчых бандытаў цывілізацыі” за „чырванаскурымі варварамі”, калі ў кола святла ўляцелі хлопцы з бульбаю.

— А ў мяне цыцы! — пішчаў Васілёк. Ён выпучваў пузу і прытрымліваў рукамі бульбіны, што вытыркалі, як старэчыя грудзі. Ніхто ўжо не слухаў апавяданне пра Крылавага Ястраба і шэрыфа з Санта-Фэ, хоць я спрабаваў расказваць далей. Нават Лёнька пакінуў мяне, спяшаючыся разгружаны гэты адмысловы груз.

— Разгарнуць агонь! — распарадзіўся Аляксей.

Разгрэблі агністы жар і роўным слоем паклалі яшчэ вільготныя бульбіны ў мяккі, гарачы прысац. Каб не прыгарэлі, шчыльна прысыпалі попелам, змяшаным з пяском.

Раскіданыя галавешкі затухалі, і зрабілася амаль зусім

цёмна. Але не надоўга. Яшчэ чырвоныя галавешкі і жар сусунулі зноў і накідалі паламанага сухога галля. Некалькі галоў скіліліся над вогнішчам, шчокі надзымуліся і шумлівымі струменнямі паветра пачалі дзъмуць у чырвонае вуголле. Спачатку малыя, нямелыя, а потым большыя язычки агню скочылі раз і другі, аж зрасліся ў адно полымя, і нач зноў адступіла.

Мы расселіся ў шчаслівым чаканні печанай бульбы. Касавокі Сашка выцягнуў з-за пазухі пашарпаныя карты. Яны зліпліся, у іх былі паабрываны ражкі, шмат было пераламаных, Сашка тасаваў іх хутка і спрытна.

— У што будзем? — спытаўся ён у хлопцаў, што падсунуліся гуляць.

— У „дурня”!

— У „цыгана”!

— К чорту „цигана”! У „падкіднога”!

Сашка раздаў карты, і распачалася гульня, поўная воклічаў і па-даросламу брыдкіх слоў. Я разлёгся на дзедавым балахоне.

Павярнуўся спіною да вогнішча і да тых, што рэзаліся ў карты, бо вушы мае, не прывычны да сакавітай лаянкі маіх таварышоў, за вельмі добра лавілі яе. Нічога не бачачы, я глядзеў у змрок і думаў, ці бацька прыедзе заўтра, ці толькі паслязаўтра раніцою. Можа і заснуй бы, бо праз хвіліну вочы мае стомлена заплюшчыліся, калі б не камар — крыважэрная пачвара. Спачатку гуў з енкам над майм вухам, а потым упіўся ў лытку. Я пляснуў далоню па назе, і на скуры асталася толькі чырвоная пляма крыві. Вядома, маёй уласнай.

Недзе над сажалкай заржаў конь. Лёнька падняўся і пайшоў глядзець. А калі вярнуўся, неспадзянава азваўся Аляксей.

— Я таксама ўмею чытаць. Ды і выдумляць патраплю. Вядома, я не тое, што Жэнька, гарадскі хлопец. І раскажу вам не прачытанае, не выдуманае, праўду не праўду, байку не байку. Паслухайце, што пачуў я ад старога пастуха Нічыпара, у Ляцкай пушчы.

Аляксей гаварыў паволі, неяк манатонна, без ніякага запалу. Адлажыў убок архавае пугаўё, якое шліфаваў кавалкам шкла, і пачаў грэбацца ў агні, як бы там шукаў слоў для свайго апавядання. Сказаў „паслухайце”, але думаю, што не для нас сказаў, бо, калі б мы ўвогуле не зварнулі на яго ўвагі, ён, вядома, гаварыў бы. Сам сабе. Адміраў словы паважна, як солтыс Петручыла, калі размаўляў з дзядулем пра палітыку. І, відаць, гэтая паважнасць у Аляксеевым голасе загадала Сашку моўчкі сабраць карты ў калоду.

— Даўпо-даўно, калі яшчэ Нічыпар быў малады...

— О, то вельмі даўно, — кіўнуў галавою Лёнька.

— ... калі быў яшчэ малады генерал Быкаў, каторага ўжо даўно чэрві з'елі...

— Туды яму дарога! — кінуў Лёнька.

— Перастань! — штурхнуў я яго ў бок, бо, хоць Аляксей рабіўся маім канкурэнтам, я хацеў быць да яго лаяльным.

— ... і калі там, дзе цяпер чыгунка, быў яшчэ лес густы, у глыбіні пушчы жыў ляснік Мікалай з сынам. Раз Мікалаеў сын пайшоў у лес па дровы. Якраз генерал Быкаў назапрашаў гасцей — розных генералаў і паноў — і наладзіў вялікае паліванне. Было там шмат страляніны і шолому на ўсю пушчу. Мікалай выйшаў з дому, глядзіць, а тут нейкія людзі нясуць яму сына.

„Тата, — кажа ціха сын, — стралялі ў мяне паны, як у звера”. І памёр. А Мікалай аж расплакаўся з жалю, а потым скапіў аглоблю і кінуўся на Быкава. Але панская людзі злавілі яго за рукі і звязалі. І за гэта Мікалай пайшоў у астрог. Цяжка яму ў астрозе, удвая цяжка. Бо і сына не меў ён, адзінага сына, і не звык Мікалай сядзець замкнуты — усё жыццё хадзіў па пушчы, як вольная птушка. Глядзеў ён праз акенца на далёкі лес і маліўся, бо маліўся так: „Пушча, за што гэта я так?... Не засланіла, пушча, сына свайго! Эх, мець бы сілу ўсіх тваіх мядзведзяў, хітрасць усіх лісоў, мудрасць старых дубоў...” І пушча шумела іначай, чым звычайна. І маліўся Мікалай яшчэ так: „Дай мне, пушча, сілу і мудрасць тваю і я перастану шукаць справядлі-

васці ў паноў. Вазьму яе сам і дам таксама іншым. Пушча! Маці мая!”

Так маліўся ляснік Мікалай. І тады — не хочаце не верыць, стары Нічыпар так казаў — аддала пушча Мікалаю сілу. І тады Мікалай адным махам рукі змёў краты ў акне і выйшаў з таварышамі на волю. З таго часу хадзіў ён вакол пушчы, паліў і нішчыў панская двары, а дабро раздаваў бедным сялянам. Умеў ён справядліва дзяліць хлеб і радасць. А цёмная пушча давала яму схой... Спытайце сваіх старых — Мікалай яшчэ цяпер выйдзе часам з невядомых урочышчаў і карае несправядлівых. Але ўжо стары-старэнькі і рэдка выходзіць да людзей. Яму лепш пушча — верная маци... Так расказваў стары Нічыпар-пастух...

Хлопцы, выцягнуўшы шыі, сядзелі нерухома. Я глядзеў на Аляксея як зачараваны. Якое ж дзіўнае апавяданне, Алёша... А ён падняў галаву, абвёў спакойнымі вачыма нашыя застылія твары і лёгенька ўсміхнуўся:

— А картопля ўжо будзе добрая, — сказаў.

* * *

... З'елі астатнія, добра прыпечаныя, але не звугленыя асмалкі, калі на знак Лёнькі я ўстаў: мяне чарга глядзець коней.

— Падгані бліжэй Васількову кабылу! Любіць, шэльма, хадзіць на возера...

Я глядзеў з зайздрасцю на таварышаў, што лажыліся спаць. Яны звліся ў клубок, прысоўваючыся бліжэй да агню. Уздыхнуўшы, праціраючы вочы, пайшоў я краем пушчы. Пасля некалькіх крокуў адкінуў преч сук, які нагадваў шматзарадны кольт, бо ўжо адышлі ад мяне звычайныя малюнкі бітваў з Дзікага Захаду. Спярша зблікні, страцілі яркасць, а потым расплыліся зусім. Асталіся чорная сцяна пушчы і ціхі пошум верхавін... І Мікалай стары-старэнькі... Я палахліва глядзеў навокал, бо хоць мог разлічваць на дабрату Мікалаю, баяўся спаткацца з ім сам-насам. Я накіраваўся ў той бок, дзе неба, траячы цемень свайго блакіту, яснела далёкім світаннем.

Пераклаў з польскай мовы — А. КЛЫШКА

*) Са зборніка „Ад Буга да Одры”, Мінск, 1969 г.

БЕЛАВЕЖА

Верасень на плечы ўскінуў плашч барвовы
І пад сонцам крочыць праз гай, дубровы.

І глядзіш і верыш: расцвітае верас:
Хараство такое дзе яшчэ сустрэнеш?

Рослыя сасонкі з-за ракі лясное
Нам бягуць насустрэч дружнаю сям'ёю.

Вось і ты, красуня, у казачным адзенні.
Я не быў ніколі ў гэтакім здзіўленні.

У чароўнай пушчы, ў нашай Белавежы,
Не спіхае пошум, подых ветру свежы.

Ён душу кранае трапятлівай хвалій,
І калыпша кроны, і плыве ўсё далей.

Пошум шматгалосы, як на моры ўсплёсы.
Расплятае восень залатыя косы.

Ў Белавежы-пушчы са шляху не збіща:
Тут і сосны-мачты, і дубы-тубыльцы.

І асілкі-грабы ў роздуме глыбокім,
І плывуць над імі лёгкія аблокі.

Між дзяўчат-бярозак чырванее ясень,
А пахмуры ельнік вабіць сонца ў засень.

На балоце лозы жоўты ліст атрэслі,
Аклікаюць гусі дзень асенний песняй.

Ля лясной рачулкі, што бяжыць з крыніцы,
Сцежкаю хаджалай зубр ідзе з зубрыцай.

Вось ён, волат пушчы, буры і пануры,
Узваліў на карак груз стагоддзяў хмурых.

З пушчы ў яго вочы
збегліся ўсе ночы,
Запалілі зорку,
каб не быў лёс горкі.

А ласі ўскідаюць над кустамі рогі.
Ў кожнай іхнай жылцы колькі асцярогі.

Між галін зацішных рысь казулю сочыць:
Крадзецца... знянацку пырсне і саскочыць.

І казулю люта, як былінку, зрэжа,
Бачыла ты жахі, пушча Белавежа!

Ворагі ўзнімалі над табой сякеры,
А ты ўсё шумела, не губляла веры.

І на пнях ўчарнелых слёз бурштыны свецяць,
Не развеяў вецер іх на белым свеце.

Ты як песня песень ясных зор і сонца:
Усміхайся, шчасце, маладой сасонцы!

БЕЛАСТОЧЧЫНА

Беласточчына, зямелька родная,
Жывеш заўсёды ты ў глыбі маіх грудзей.
Мясціны не сустрэў у жыцці ніводнае,
Якая б мне была хоць крышку даражэй.

Вось родны краявід, палоскі вузкія,
Якія дробніць люд вясковы з года ў год;
Сярод палёў — пасёлкі беларускія,
Дзе ад вякоў жыве мой дарагі народ.

Там села, як грыбок, хатка вясковая.
Дзе крокі першыя ў жыцці сваім рабіў,
Дзе ад бацькоў вучыўся роднай мовы я,
І я ніколі мовы гэтай не забыў.

На Беласточчыне пражыў я маладосць,
А найважнейшае — я нарадзіўся тут.
Найдаражэйшаю таму была і ёсць
Мне Беласточчына, мой родны, мілы кут.

Віктар Швед

Заблудаўская друкарня

У ліпені 1568 года ў Заблудаве запрацаваў станок славянскай друкарні. Існавала гэта друкарня нядоўга — без малога два гады: чатырыста гадоў таму назад.

Роля яе ў гісторыі беларускага кнігадрукавання вялікая. Заснавана яна была выдатнымі маскоўскімі першадрукарамі — Іванам Фёдаравым і Пятром Мсціслаўцам. Яны не знайшлі спрыяльных умоў для сваёй дзейнасці ў Маскоўскім княстве. Спрэчнае пытанне аб тым, куды канкрэтна накіравалі свае крокі першадрукары, трапіўшы на беларускую зямлю „Егда же оттуду (г. зн. з Масквы) семо преидохом... — рассказываў пазней Іван Фёдарав, — въсприяша нас любезно блажестивый государь Жигімонт Август кроль польскій и великий князь літоўскій... с всеми паны рады своея”. Першадрукары накіраваліся ў беларускія землі, спадзеючыся знайсці тут прамяненне сваім ведам і майстэрству.

Заблудаўскі замак з навакольнымі вёскамі ў 1525 годзе быў падараваны каралём Зыгмантам Старым Аляксандру Хадкевічу, а пасля смерці яго перайшоў у спадчыну яго сыну, Рыгору. Пры ім гэта невялікае мястечка над ракою Меляцінаю (Рудняй) пачынае адбudoўвацца. Актам ад 7 чэрвеня 1563 года Рыгор Хадкевіч заснаваў тут праваслаўную царкву Успенне багародзіцы і святога Міколы, паставіўшы ў ёй святара і дзяка, якім ахвяраваў трох валокі зямлі (прыблізна 16,5 гектараў). Тым жа актам ён заснаваў пры царкве бальницу „для убогих людей как греческого, так и римского за-кона”.

Гэтаму буйнаму беларускаму магнату думкі аб набыцці друкарні прыходзілі даўно. Відаць, адшукаўшы ўцёкшых у Беларусь маскоўскіх першадрукараў Фёдарава і Мсціслаўца Хадкевіча пачаў падрыхтоўку да адкрыцця друкарні. Друкарскія матэрыялы — шрыфт, гравіянія дошкі заставак, канцовак і літарніц, а таксама не складаны інструмент друкары прывезлі з Масквы. Не было, відаць, друкарскага станка, які пад кіраўніцтвам майстроў зрабілі заблудаўскія цесляры.

Паўстала пытанне аб тым, на якой мове друкаваць кніжкі — на славянскай, што ўжывалася ў царкоўных набажэнствах, або на народнай, беларускай. Рыгор Хадкевіч быў схільны выдаваць кніжкі на беларускай мове, і ў гэтым нельга не бачыць уплыву традыцый беларускага першадрукара Францішка Скарыны. У прадмове да „Учыцельнага евангелля” Хадкевіч пісаў, што ён „помыслил же был... сию книгу выра-

зумenia ради простых людей преложити на простую мову”. Як тут не шукаць прыраўнання да скарынінскіх слоў „людем посполитым к добруму научению”??!

Аднак дарадчыкі Хадкевіча, відаць, пабаяліся ерасі пры перакладах кніжак на беларускую мову і дарадзілі друкаваць па старых рукапісах, „яко з давна писаную”.

Першая кнішка, якая выйшла з Заблудаўскай друкарні „Учыцельнае евангелле”, пачала друкавацца 8 ліпеня 1568 года і закончана яе друкаванне 17 сакавіка 1569 года. Кнішка налічвала 408 лістоў. У 1570 годзе ў Заблудаўскай друкарні Хадкевіча надрукавана яшчэ „Псалтыр”. Кнішка гэта адкрываецца гравіяніем гербам Хадкевічаў. У змешчанай тут прадмове гаворыцца аб шырокім распаўсюджанні кнігадрукавання „в здешнем панстве его милости государя нашего отчизном, як в коруне польской, так и в Великом князьстве Литовском...” Словы гэтыя справядлівыя, калі гаварыць аб Польшчы. Што ж датычыць Вялікага княства Літоўскага, то пасля спынення дзейнасці друкарні Францішка Скарыны тут функцыянувалі толькі кароткі час друкарні ў Брэсце і Нясвіжы. Хадкевіч тлумачыцца, чаму кніжкі з друкарні яго не выходзілі на беларускай мове, зразумелай народу, чаму адступіў ён ад запаветаў Скарыны. Выказвае ён думку, што пры перакладзе з адной мовы на другую непазбежны памылкі, што гэтым „ересі умножаюцца”.

Неўзабаве пасля выхаду гэтай кніжкі ў свет Заблудаўская друкарня спыніла свою дзейнасць. Чаму так здарылася? Па словах Івана Фёдарава асноўнай прычынай была старасць Хадкевіча. Аднак галоўная прычына, відаць, у Люблінскай уніі 1569 года, у выніку якой землі Вялікага княства Літоўскага і Польшчы зліваліся ў адну дзяржаву — Рэч Паспалітую. Унія была заключана наперакор жаданню беларускіх магнатаў і паклала канец самастойнасці Княства. Падтрымка праваслаўя стаціла палітычны сэнс.

(Паводле „450 год беларускага кнігадрукавання”)

Адкуль узяліся нашыя імёны

Нашыя імёны!.. Што на свеце можа быць больш звычайнім ад іх. Назвалі нас нашыя бацькі Мартай ці Уладзімірам, запісалі ў дзяржаўныя акты і вось на ўсё жыццё прыпісаны мы да гэтага слова. А адбылося ж гэта без ніякай нашай

згоды і нават без нашага ведама. Спачатку, у дзяцінстве, то ўсё яшчэ даволі зносна, можна вытрываць, бо мама з таткам завуць нас ласкава Мартачкай, Мартыней, Мартыньчыкам або Валодзечкам, Ладзічкам, Бовай. Але з часам пачынае нас цікавіць сэнс слова, якое з'яўляецца нашым імем. І тады многія з нас нават і не здагадваюцца, колькі займальных і цікавых гісторый тоіцца ў нашых такіх звычайных, здавалася б, імёнах.

Тут варта прыгадаць, што слова „марта” паходзіць са старжытнай арамейскай мовы. Арамейцы жылі ў другім і першым тысячагоддзях да нашай эры (г. зн. каля 3000 год таму) на тэрыторыі сучаснай нам паўночнай Сірыі. Па-арамейску „марта” значыла „пані”. Потым гэтае слова трапіла ў старожытнаўрэйскую мову і цераз хрысціянскія книгі разышлося амаль па ўсіх краінах Еўропы, а затым і па іншых кантынентах. У беларускую мову яно прыйшло цераз Візантыю і таму атрымала грэчаскае вымаўленне „Марфа”.

Імя „Уладзімір” нашага, уласнаславянскага паходжання. Выводзіца яно ад складанага слова: „володі” — валодай, пануй і „мир” — народ, натоўп. У сучаснай беларускай мове яно даслоўна значыць „пануй над народам”. Значыць, гадоў таму 1000—1200, яшчэ ў дахрысціянскі перыяд, нашыя продкі даючы хлопцу імя Уладзімір выражалі пажаданне, каб ён у будучым сваім жыцці заняў сярод сваіх аднапляменнікаў пачэснае месца і адыграў важную ролю.

Ужо па гэтых двух прыкладах можна меркаваць, што нашыя далёкія продкі, даючы назіру свайму дзіцяці, інакш імя (слова „імя” паходзіць з агульнага індаеўрапейскага моўнага кораня *„jē-ti” → *„jām-men” — „приняты знак”) веврэлі ў магічную сілу слова, спадзяваліся, што дзякуючы адпаведнаму імю выклічуць добрую „долю” новаму члену сям’і. Гэтае імкненне бацькоў прычыніцца выбарам „шчаслівага” імя да будучага добра свайго дзіцяці заўважаеца і ў нашыя часы. Вось некалькі прыкладаў.

Імя „Ігар” паходзіць са старожытнаскандынаўскіх моваў, у якіх слова „інгвар” абазначала, прыблізна, — „сторож”, „абаронца” плямennага язычніцкага бoga па імі Інгве. Гэтае імя прыйшло на ўсходнеславянскія землі разам з норманамі ў IX стагоддзі, а ў нашай гісторыі замацавалася дзякуючы князю Ігару, што княжыў у Кіеўскай Русі ў часе ад 912 да 945 года і ўславіўся ўмацаваннем граніц кіеўскай дзяржавы і пераможнымі паходамі супроты Візантыі. Другі Ігар — князь ноўгарадска-северскі і чарнігаўскі (жыў у гадах 1151—1202) быў услаўлен адным з найболей старожытных помнікаў ўсходнеславянскай літаратуры „Слова аб палку Ігара-

вым”. Гэты літаратурны твор натхніў рускага кампазітара А. П. Барадзіна напісаць оперу „Князь Ігар”, якая ставіцца і ў нашыя дні ў тэатрах амаль усяго свету. Гэтыя факты і прычыніліся да папулярызацыі ў наш час у ўсходнеславянскіх народаў (рускіх, беларусаў і ўкраінцаў) імя Ігар.

Калі гадоў таму 10—15 паявілася ў нас імя Брыгіда, якое паходзіць са старожытнаірландскай мовы і там абазначала ўласнае імя багіні Брыгід, што было звязана са значэннем „сіла”, „моц”, дык гэта дзякуючы славнай італьянскай акторцы Брыгід Бардо. Іменна яна ў мінульым дзесяцігоддзі ў фільмах чаравала сваёй незвычайнай прыгажосцю і пад яе ўплывам некаторыя з сучасных нам вучаніц пачатковых школ носяць імя Брыгіда.

А вось у скарочанні радаводы некаторых нашых імён:

А д а м — са стараяўрэйской мовы, там гэтае слова значыла „чалавек”, а дакладней: „створаны з зямлі”.

А г а т а — са старожытнагрэческай мовы — „добрая”.

А л я к с а н д р — са старожытнагрэческай мовы — „абаронца людзей”.

А л я к с е й — ад старожытнагрэческага слова „алесэй” — „бараніца”, „ахоўваць”.

А н а с т а с і я — ад старожытнагрэческага слова „анаастасіс” — „уваскрасенне”.

А н а т о л і й — са старожытнагрэческай мовы: „чалавек усходу” ад назвы краіны „Анатолія” (сучасная Турцыя).

А н д р э й — са старожытнагрэческай мовы — „мужны”, „магутны”.

А н и а — са старожытнаўрэйскай мовы — „ласка”.

А р к а д з і й — са старожытнагрэческай мовы — „жыхар краіны Аркадзіі” (гарыстая краіна, паложаная ў Грэцыі).

А р с е н і ў — са старожытнагрэческай мовы — „сільны”, „мужны”.

Б а р ы с — са старожытнарускай мовы ад слоў: „бори” — „здабывай”, „змагайся” і слава — „слава” (старожытнае „Борислав” — „змагайся за славу”).

В а д з і м — са старожытнай персідской мовы або са старожытнай усходнеславянскай мовы — „інтыгант”, „махляр”, „задзіра”.

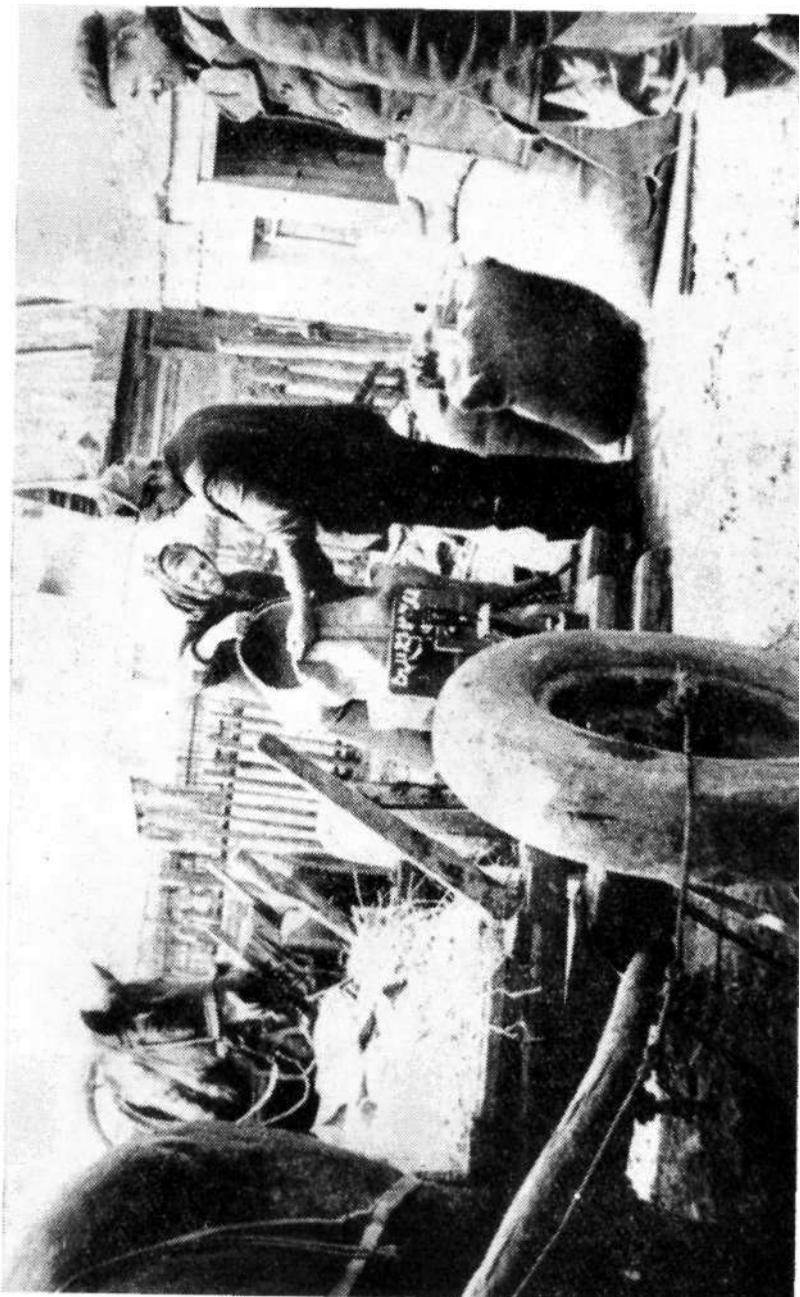
В а л е р ы ў — з лацінскай мовы — „сільны”, „здаровы”.

В а л я н ц і н — з лацінскай мовы — „здаровы”.

В а р в а р а — са старожытнагрэческай мовы — „дзікая”, „чужая”.

В а с і л і ў — са старожытнагрэческай мовы — „каралеўскі”, „княжацкі”.

В е р а — са старожытнарускай мовы — „вера”.

У Цэнтрапі насенчай у Гайнаўцы.

- Вераніка — ад лацінскіх слоў: „вэрус” — „праўдзівы” і „іконікус” — „вобраз”, „ікона”.
Віктар — з лацінскай мовы — „пераможца”.
Віталій — з лацінскай мовы — „жыщцездольны”, „жыццёвы”.
Генадзій — са старажытнагрэчаскай мовы — „шляхетны”.
Георгій — са старажытнагрэчаскай мовы — „селянін”.
Грыгорый — са старажытнагрэchasкай мовы — „пільны”, „чуйны”, „пільнуючы”.
Гражына — з літоўскай мовы — „прыгожая”.
Дэміtryй — са старажытнагрэчаскай мовы — „той, які належыць да багіні Дзяметры — апякункі сельскай гаспадаркі”.
Зінаіда — са старажытнагрэчаскай мовы — „боскі вобраз”.
Іван — са старажытнаяўрэйскай мовы — „Бог з'яўляецца ласкавым”.
Ігнацій — з лацінскай мовы — „невядомы”, „таямнічы” або „вогненны”.
Ірина — са старажытнагрэчаскай мовы — „спакой”, „мір”.
Канстанцін — з лацінскай мовы — „пастаянны”, „верны”.
Кацярына — праўдападобна са старажытнагрэчаскай мовы — „чыстая”.
Кірыл — са старажытнагрэчаскай мовы — „паніч”.
Ларыса — са старажытнагрэчаскай мовы — „чайка”.
Леанід — са старажытнагрэchasкай мовы — „падобны да льва”.
Лідзія — са старажытнагрэчаскай мовы — „жыхарка Лідзіі”.
Любоў — з рускай мовы — „любоў”, „каханне”.
Ляонцій — са старажытнагрэchasкай мовы — „ільвіны”.
Мацвей — са старажытнаяўрэйскай мовы — „дар Бога”.
Мікалай — са старажытнагрэchasкай мовы — „пераможца народаў”.
Міхаіл — са старажытнаяўрэйскай мовы — „хто, як Бог”.
Надзея — з рускай мовы — „надзея”.
Наталля — з лацінскай мовы — „народжаная на Каляды”.
Ніна — праўдападобна з грузінскай мовы — „надзвычай добрая”.
Павал — з лацінскай мовы — „малы”.
Пётр — з лацінскай мовы — „камень”, „скала”.

Раіса — са старожытнагрэчскай мовы — „лёгкая”.

Раман — з лацінскай мовы — „рымлянін”, „рымскі”.

Расціслаў — усходнеславянскае: „rosti” — „расці”, „гадуйся”, „слава” — „слава”; „Ростислав” — „расціслаўны”.

Сакрат — са старожытнагрэчскай мовы — „уладар”.

Соф'я — са старожытнагрэчскай мовы — „мудрасць”.

Сяргей — старожытнае рымскае імя, паходжанне якога цяжка высветліць, магчыма ад „сэрыус” — „сур'ёзны”, „паважны”.

Таісія — са старожытнаегіпецкай мовы, сэнс слова цяжка сёння высветліць.

Тамара — праўдападобна з грузінскай мовы — „фінікае дрэва”.

Таццяна — са старожытнагрэчскай мовы — „заснавальніца”.

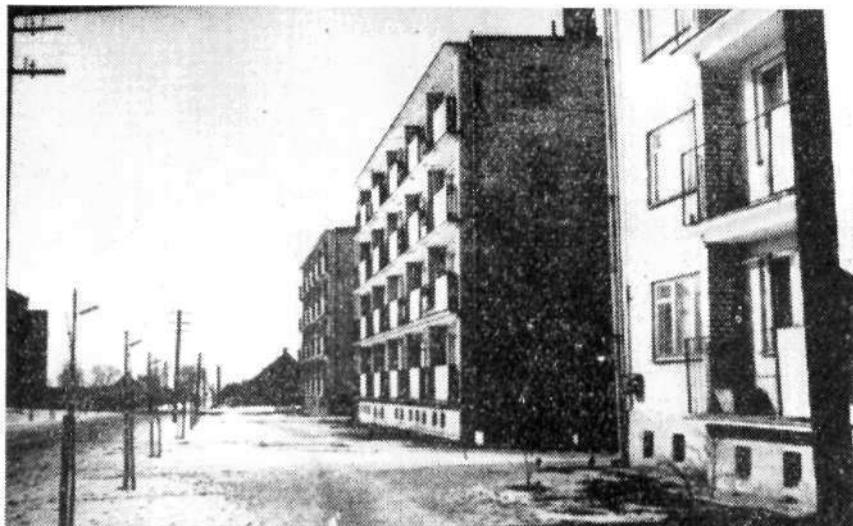
Усевалад — усходнеславянскае: „все” — „усе”, „володети” — „валодаць”, „апанаваць”, „Всеволод” — „валодаючы ўсім”.

Хведар — са старожытнагрэчскай мовы — „дар Бога”.

Якай — са старожытнай ўрэйскай мовы — „пята”, „які трymаеца за пятu” — значыць: „другі сын”.

Яўгеній, Яўгеныя — са старожытнагрэчскай мовы — „з добрага роду”.

мгр Мікалай ГАЙДУК

Новае будаўніцтва ў Саколцы.

БЕЛАРУСЬ У ГАДЫ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

22 чэрвеня 1941 года Гітлер распачаў рэалізацыю найважнейшай часткі сваіх планаў — пабудовы „тысячагадовага Рэйха” — нямецкія войскі, 190 дывізій, перайшлі савецкую граніцу. План „Барбароса” прадугледжваў у два-три месяцы разбіць асноўныя сілы Чырвонай Арміі, знішчыць важнейшыя прамысловыя цэнтры і закончыць вайну выхадам нямецкай арміі па лініі Архангельск — Волга — Астрахань.

Праз тэрыторыю Беларусі праходзіла асноўная сіла ворага ў напрамку на Маскву, на гэтым напрамку былі сканцэнтраваныя сілы ворага пад назвай арміі „Цэнтр”. Ужо на шосты дзень вайны, 28 чэрвеня, немцы занялі сталіцу Беларусі — Мінск. На працягу першых 15-ці дзён большая частка Беларусі была ў руках ворага.

Прычыны хуткіх поспехаў ворага наогул добра вядомы і не будзем тут імі займацца. Аднак, нават пры такіх вялікіх поспехах, савецкія ўлады паспелі з тэрыторыі Беларусі эвакуіраваць амаль усе важнейшыя фабрикі, якія ў глыбокім тыле далей прадаўжалі працу на патрэбы фронту.

Гітлераўцы лічылі на хуткае заканчэнне вайны і перлі наперад, застаўляючы за сабой вялікую колькасць савецкіх войск, паміж паасобнымі групіроўкамі ворага былі прагаліны шырынёй у 150—300 км. Такі метад вайны аказаўся згубным у другой яе фазе, калі быў устрыманы пад Москвой напор фашыстаў, калі нямецкая армія была вымушана перайсці да абароны. Ужо ў каstryчніку Гітлер прызнаўся сваім блізкім: „22 чэрвень мы расчынілі дзвёры і не ведалі, што за імі знаходзіцца”.

Пад канец жніўня ўся тэрыторыя Беларусі была ў руках ворага, але не дасталася яна дарма ворагу. Пад Гомелям, Ма-

тілёвам, на Беразіне і іншых месцах згінулі дзесяткі тысяч нямецкіх салдат і афіцэраў, была знішчана вялікая колькасць ваенай тэхнікі.

Прывядзем тут цылічную выскажанасць фюрэра з пачатку вайны: „Не будзем пасяляцца ў рускіх гарадах і пазволім ім распасціся, а перад усім ніякіх дакораў з гэтай прычыны. Да гэтых людзей не маем ніякіх абавязкаў. Хопіць, калі яны будуть умечь чытаць дарожныя знакі, каб мы іх не праязджалі. Для іх слова „свабода” будзе азначаць права да таго, каб разыщца на свята... Існуе толькі адзін абавязак — герман'зация гэтай краіны”.

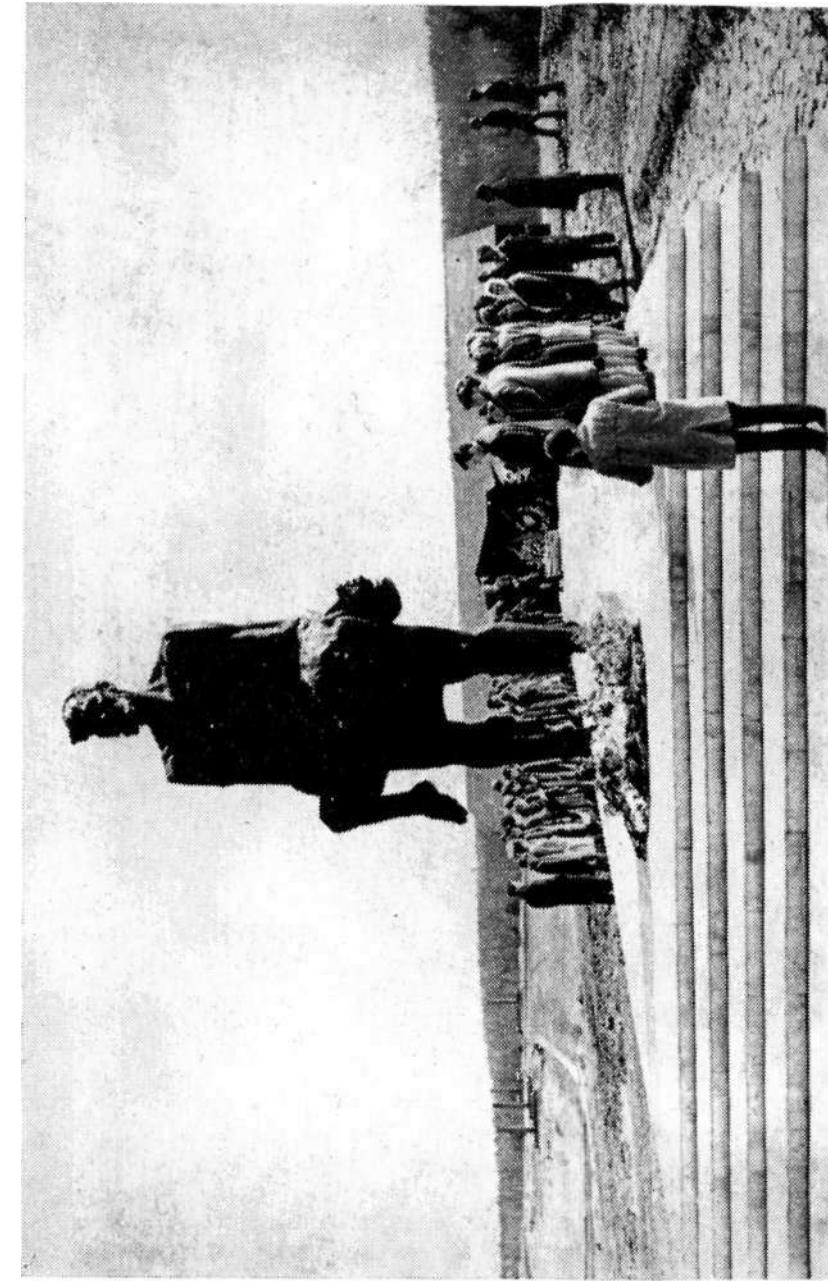
Акупацыйныя ўлады зрабілі з Беларусі германскую калонію „Остланд”, дзе завялі бяспрыкладны тэрор: вешалі, палілі, масава расстрэльвалі, гналі на работы ў Германію. Гітлераўцы не адказвалі перад сваім начальствам за злачынствы. У адной з аўгустаў да сектараў фашысцкага камандвання гаварылася: ..У цябе няма сэрца, нерваў, на вайне яны непатрэбны. Знішч у сабе жаль і спачуванне — забівай кожнага рускага, савецкага, не затрымоўвайся, калі перад тобой стары або жанчына, дзяўчынка ці хлопчык, — забівай, гэтым самым выратуеш сябе ад смерці, забяспечыш будучыню сваёй сям'і і праславішся на цэлыя стагоддзі”.

Як абышліся на Беларусі гітлераўскія паразіты ў час вайны і акупацыі найлепей сведчаць цыфры. На тэрыторыі рэспублікі згінула болей 2.200.000 савецкіх грамадзян, 380 тысяч маладых беларусаў фашысты вывезлі на прымусовыя работы ў Германію, дзе многа іх загінула ад голаду і празмерна цяжкай працы, тысячи беларусаў загінула на франтах у барацьбе з ворагам. Таксама аграмадныя страты былі ў народнай гаспадарцы. Ворагі спалілі і разбурылі 209 гарадоў і 9.200 вёсак, колькасць памяшканняў у гарадах зменшылася на 74 %, гітлераўцы амаль цалкам разбурылі прамысловасць. Так, напрыклад, пасля вызвалення на Беларусі было толькі 2 % давеннай энергетычнай сілы — ад электрастанцыі засталіся толькі руіны.

У час акупацыі на 43 % знізліся пасевы на паліях рэспублікі, вывезана ў Нямеччыну або знішчана 2,8 мільёна кароў і 5,7 мільёна дробнай жывёлы.

У выніку вайны беларускі народ страціў больш, чым палову свайго нацыянальнага багацця, а ў многіх гарадах народнай гаспадаркі ўзоровень прадукцыі паменшаў да ўзроўню 1913 года. Матэрыяльныя шкоды, якія нанесена Беларусі аблічваюцца на суму 75 мільярдаў рублёў (паводле цэн 1941 г.).

Ад самога пачатку акупацыі Беларусі народ яе разгарнуў широкую партызансскую і падпольную барацьбу супроты за-

Мемарыяльны комплекс «Хатынь». Тут кожная спаленая беларуская вёска мае сваю сімвалічную магігу.

хопнікаў. Вядучую ролю адыгрывала тут Камуністычная партыя Беларусі, якая на захопленых землях не спыніла сваёй дзейнасці. Усюды існавалі падпольныя абласныя камітэты КП Беларусі, міжраёнавыя камітэты партыі, гарадскія камітэты і камсамольскія арганізацыі. Вялікая падпольная работа адбывалася ў Мінску і ў Мінскай вобласці, на Гомельшчыне і на Віцебшчыне.

Ужо ў другім месяцы вайны на акупаванай тэрыторыі Беларусі дзейнічала 231 партызанскае атрадаў, якія налічвалі дванаццаць тысяч асоб. Пад канец вайны колькасць партызанаў павялічылася да 370 тысяч, а лік атрадаў да 1.108. Уваходзілі яны ў склад 199 партызанскаих брыгадаў. У падполлі дзейнічала 70 тысяч чалавек — усё гэта разам утварала ма-гутную ваенную сілу, якая днём і ноччу не давала спакою ворагу.

Асабліва цяжка вораг адчуў дзейнасць беларускіх партызанаў летам 1943 года, калі пачалі яны, так званую, вайну на рэйках. Першая аперацыя пад крыптанімам „Чыгуначная вайна” была праведзена ў жніўні, і другая, пад крыптанімам „Канцэрт” — пад канец верасня і ўпачатку кастрычніка. У выніку гэтых аперацый пропуск беларускіх чыгунак знізіўся на 40%, што было вялікай дапамогай фронту, моцна паслабіла ваенную сілу гітлераўскай арміі „Цэнтр”.

Партызанскі рух пад канец 1943 года набыў такога размаху, што амаль 60 працэнтаў тэрыторыі Беларусі была ў руках партызанаў. На вызваленых тэрыторыях узнікалі партызанская раёны і цэлыя краіны, якія часамі налічвалі звыш тысячы вёсак. На вызваленых землях абавязвалі савецкія законы, наладжвалася гаспадарка.

Гітлераўцы кідалі супроць партызанаў дывізіі, часта прывезеныя непасрэдна з фронту, але партызанскага руху не ўдалося ім задушыць. Партызаны вызначаліся вялікай рухавасцю, пад націскам пераважаючых сілаў праціўніка перагрупоўваліся, знікалі, каб за нейкі час паказацца ў іншым месцы.

Калі Савецкая Армія ў 1944 годзе пачала ачышчаць Беларусь ад немцаў, партызаны і канспіратары аддалі ёй вялікія паслугі. Разам з рэгулярнымі часцямі Савецкай Арміі яны займалі гарады, ачышчалі цэлыя раёны ад фашыстаў, дэзарганізувалі адступлеяне.

За тры гады акупацыі на Беларусі партызаны забілі або паранілі каля паўмільёна нямецкіх салдатаў і афіцэраў, у тым ліку 47 генералаў і іншых высокіх афіцэраў, разгромілі 948 гарнізонаў і штабаў ворага, пусцілі пад адхон 11.128 эшалонаў і ўзварвалі трыста тысяч участкаў чыгункі. Парты-

Сцэна з п'есы «Выбух» у выкананні аматараў з Рыбалаў.

заны знішчылі 305 самалётаў, 1355 танкаў і браневікоў, узарвалі 4.700 рознага тыпу мастоў. Ва ўсёй II-ой Сусветнай вайне тылы гітлераўскіх войскаў былі вельмі слабымі, але найбольыш згубнымі аказаліся ім беларускія землі з іх лясамі і балотамі, дзе ў час акупацыі безупынна трэба было ўтрымоўваць вялікую колькасць войскаў дзеля бяспекі самога фронту.

Аб узделе беларускага народа ў разгроме нямецкай арміі найляпей сведчыць той факт, што звыш трыста тысяч беларусаў — салдатаў Чырвонай Арміі і звыш ста тысяч партызанаў узнагароджана ордэнамі і медалямі Саюза ССР. 295 салдатаў і 74 партызаны атрымалі высокія званні Героя Савецкага Саюза. Несміротныя подзвігі абаронцаў Брэсцкай крэпасці, лётчыкаў Н. Гастэла, А. Гараўца, снайпера Ф. Смальчкова, яфрэйтара Купрыянаў, піянера Марата Казея, партызанаў К. Заслонава, Е. Мазанік і многія іншыя назаўсёды запісаліся ў гісторыі беларускага народа.

Аб герайчных учынках беларускіх партызанаў і салдатаў многа пісалі ў час акупацыі ўсе савецкія газеты. Для ціка-васці варта дадаць, што ў час акупацыі на Беларусі ў падпольных друкарнях выдавалася каля 160 газет і часопісаў.

Да канца жніўня 1944 года Савецкая Армія ачысціла ўсю тэрыторыю Беларусі ад варожых войскаў. Большая частка партызанаў уступіла ў Савецкую Армію і ваявала далей. Вайна пакацілася на захад. Беларусь вярталася да жыцця і нармальнага дня.

СТАНІСЛАЎ ПАЗНАНСКІ

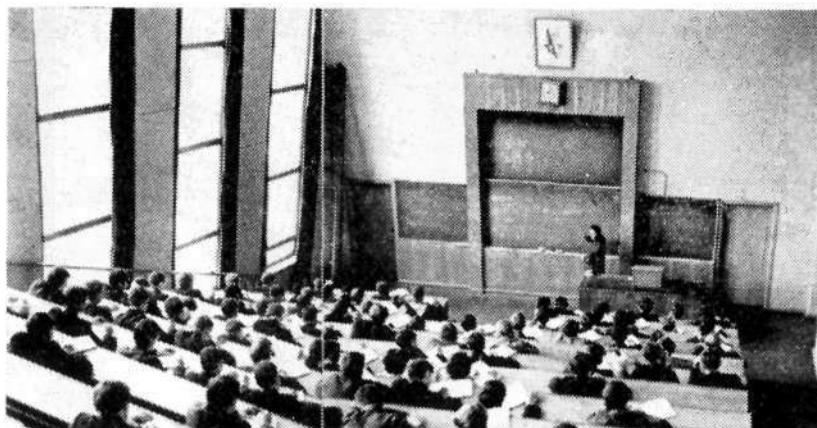
Беларускаму універсітету 50 год

Гісторыя Беларускага універсітэта звязана з гісторыяй Беларускай ССР. У лютым 1919 года Прэзідыум Цэнтральнага Выкананчага Камітэта Беларускай ССР пастановіў адкрыць у Мінску універсітэт. Гэта пастанова была пацверджана дэкрэтам за подпісам Уладзіміра Ільіча Леніна, у месяцы сакавіку 1919 года. Але адкрыццё універсітэта стала магчымым толькі пасля выгнання інтэрвентаў. Адкрыта яго 11 ліпеня 1921 года, у першую гадавіну вызвалення Мінска ад чужаземных акупантаў.

Першым рэктарам універсітэта стаў вядомы гісторык У. Пячата. У 1922/23 навучальным годзе ва універсітэце займалася 1.390 студэнтаў. А праз тры гады пасля вучылася тут ужо больш дзвюх тысяч.

Універсітэт названа імем Леніна.

Беларускі дзяржаўны універсітэт імя У. І. Леніна з'явіўся пачынальнікам сістэмы вышэйшай адукацыі на Беларусі. На базе медычнага факультэта ў 1930 годзе быў утвораны Медычны інстытут. Універсітэцкі факультэт народнай гаспадаркі ў 1931 годзе рэарганізаваўся ў Беларускі інстытут народнай гаспадаркі. Неўзабаве пасля таго на базе хіміка-тэхналагічнага факультэта ўтворана Беларускі палітэхнічны інстытут — кузню інжынерскіх кадраў.

На здымку: лекцыя ў адной з універсітэцкіх аудыторый.

Гітлераўцы разбурылі універсітэцкія памяшканні. Пасля вайны магло тут вучыцца ўсяго каля дзесяцісот студэнтаў. У навучальным годзе 1965/66 вучылася іх 11.557. Цяпер налічваецца тут дзесяць факультэтаў стацыянарнага, вечаровага і завочнага навучання. Налічваецца каля трохсот замежных студэнтаў.

Прафесарска-выкладчыцкі склад універсітэта налічвае 1.261 асобу, з іх 73 дакторы і 276 кандыдаты навук.

За час Савецкай улады універсітэт падрыхтаваў для народнай гаспадаркі больш дваццаці пяці тысяч спецыялістаў. Тут рыхтуюцца кадры сарака спецыяльнасцей.

Шмат хто з беластоцкіх беларусістай з'яўляюцца выхаванкамі Беларускага універсітэта.

мгр МІКАЛАЙ ГАЙДУК
дирэктар Агульнаадукацыйнага ліцэя
з беларускай мовай навучання

Заснавальнік беларусазнаўства

.... кожны беларус, які любіць сваю мову, з асаблівай удзячнасцю павінен аднесціся да акадэміка Я. Ф. Карскага, што на працягу многіх год працуе над вывучэннем беларускай мовы."

Прафесар П. А. РАСТАРГУЕЎ
1920 год

Нямаш у гісторыі беларускага мовазнаўства такога вучонага, якога можна было б параўнаны з велічнай постаццю акадэміка Яўфімія Фёдаравіча Карскага. Іменна яму належыць гонар стаць заснавальнікам беларускай філаглогіі як навуковай дысцыпліны. Ён амаль усё сваё творчэство жыццё прысвяціў вывучэнню нашай беларускай мовы, літаратуры і народнай творчасці.

Яўфімій Фёдаравіч Карскі выйшаў з гушчы беларускага народа. Нарадзіўся ён 1 студзеня 1861 года ў вёсцы Лаша на Гродзеншчыне ў сям'і вясковага настаўніка. Бацька яго, як было заведзена ў тых часах, вучыў сялянскіх дзяцей грамаце,

і за гэта сяляне плацілі яму „гарцамі” (меркамі) збожжа ды кармілі па чарзе — з хаты ў хату, дзень, два ці тры — ад кожнага дзіцяці па дні. Такое паўжабрачае жыщё схіляла чалавека да вандровак у пошуках лепшых умоў працы. Таму Карскія пераязджаюць у вёску Ятры, затым у Бярозавец —

ЯЎФІМ КАРСКІ

абедзве на Навагрудчыне. У гэтых мясцовасцях і прайшлі дзіцячыя гады Яўфімія Фёдаравіча.

Сям'я такой інтэлігэнцыі таго часу, як вісковы настаўнік, не жыла ў дастатках. Тым больш, што ў Карскіх была яна

вялікая — восьмёра дзяцей! Быўшы малым, Яўфімій Фёдаравіч нічым не розніўся ад сваіх вісковых аднагодкаў. З імі пасвіту быдла, бегаў раніцай за грыбамі, мёрз у асенню і зімовую сцюжу ў ліхенікай саматканай світцы ды лыкавых лапіцах. І ўсюды бачыў ён аднастайны малюнак — беспрастветнае гора беларускага мужыка-хлебароба і побач пышныя палацы памешчыкаў.

Пачатковую школу Карскі закончыў у Ятрах. Бацькам не пад сілу была далейшая адукацыя дзяцей у гімназіі, і хлопец паступіў у духоўнае вучылішча ў Мінску. Гэта была агульнавядомая бурса, дзе хоць і кармілі казённымі харчамі, але і секлі розгамі за кожную дробязь. Яўфімій ходзіць у бурсу ў парваных чаравіках, палатанай вопратцы, але вучыцца на „выдатна”. У часе навукі ён зарабляе дадатковымі заняткамі з дзяцьмі заможных мінскіх мяшчан, і запрацаваныя такім чынам гроши пасылае бацькам, каб купілі каня, аб якім на працягу гадоў марыла ўся сям'я.

Пасля заканчэння бурсы Яўфімій Фёдаравіч Карскі паступае ў Нежынскі гісторыка-філалагічны інстытут. Там займаецца пад кіраўніцтвам вядомага мовазнаўцы-славіста Р. Ф. Брандта. Ва ўспамінах сваіх сяброў-студэнтаў яго асона захавалася як самага працавітага і стараннага студэнта. Ён устаўваў у пяць гадзін раніцы, калі яшчэ ўсе студэнты спалі, і вучыўся. Пасля лекцый яго таксама заўсёды бачылі схіленага над кнігай.

Мо стараннасць і працавітасць беларускага селяніна выявіліся ў ім? А можа родная мова, якую ў той час ніхто не хацеў прызнаваць, прымушала яго да такой працы? І праца пачала даваць першыя вынікі. Ужо на другім годзе сваёй вучобы ў інстытуце Карскі надрукаваў навуковы артыкул, а праз два гады, у 1884 годзе, выйшла з друку яго першая навуковая праца — „Беларускія песні сяла Бярозаўца, Навагрудская павета Гродзенскай губерні”. Колькі шчырай радасці прыняясла яна маладому вучонаму! 59 народных песень, якія ён сам запісаў і пракаменціраваў, былі надрукаваны ў адным з вядучых навуковых часопісаў, атрымалі станоўчыя водгукі сярод відных вучоных. У наступным, 1885 годзе, выходзіць яго чарговая праца аб беларускай мове: „Агляд гукаў і форм беларускай мовы”.

Пасля паспяховага заканчэння Нежынскага інстытута Я. Ф. Карскі адразу, у 1885 годзе, пачынае працаваць настаўнікам рускай мовы ў Віленскай гімназіі. Старанна рыхтуе лекцыі і праводзіць цікавыя заняткі з моладдзю. Адначасова піша школьні падручнік „Граматыка старажытнай царкоўнаславянскай мовы ў параўнанні з рускай моваю” (1888 год) і ня-

спынна праце над вывучэннем беларускай мовы. У 1889 годзе ён публікуе сабраныя ім „Беларускія песні вёскі Навасёлак-Затроцкіх”. У гэтым жа часе рыхтуе магістэрскую працу „Да гісторыі гукаў і форм беларускай мовы”, якую паспяхова абараняе ў 1893 годзе. У выніку яго прымою на пасаду навуковага працаўніка Варшаўскага ўніверсітэта. У 1896 годзе ён абараняе доктарскую дысертацыю на тэму: „Заходнерускія пераклады і псалтырёў у XV—XVII стагоддзях”.

З-пад пяра Я. Ф. Карскага — ужо прафесара Варшаўскага ўніверсітэта — адна за адной выходзяць навуковыя працы, прысвечаныя гісторыі беларускай мовы і яе сучасным жывым гаворкам. За выдатную навуковую дзейнасць яго некалькі разоў узнагароджаюць медалямі і выбирайць членам у Расійскую Акадэмію навук.

Даследчая навуковая дзейнасць не перашкаджае Я. Ф. Карскаму быць чулым і спагадлівым у адносінах да студэнтаў, якіх ён заклікае да ахвярнай працы над вывучэннем сваіх родных моваў. Асаблівую ўвагу ён звяртае на студэнтаў-беларусаў. А калі, у 1905 годзе за вялікія заслугі ў педагогічнай і навуковай дзейнасці вучоны савет Варшаўскага ўніверсітэта выбірае Я. Ф. Карскага на пасаду рэктора гэтага ўніверсітэта, ён спецыяльны апекай і дапамогай акружыў зямляцтва беларусаў-студэнтаў, якое сарганізавалася пры гэтай навуковай установе.

Упершыню Я. Ф. Карскі прыехаў на Беласточчыну летам 1896 года. Наведваючы два юраднага брата свае жонкі, якія працаўнічаюць у той час лекарам у Саколцы, вучоны заняўся даследваннем беларускага фальклору і мовы вёскі Жукі, што знаходзіцца ў сямі кіламетрах на поўнач ад Саколкі. У выніку ў тым жа годзе выходзіць яго артыкул „Некаторыя рэдкія асаблівасці беларускай гаворкі ў Сакольскім павеце Гродзенскай губерні”, які з'явіўся амаль што першым у славянскім мовазнаўстве артыкулам, прысвечаным вывучэнню беларускіх гаворак Беласточчыны. Летам 1899 года Я. Ф. Карскі зноў вандруе па Беласточчыне, наведвае Заблудаў, Жэднюю, Гарадок, пільна вывучае мову насельніцтва гэтых мясцін. У 1901 годзе цэлья свае летнія вакацыі прысвячае ён вывучэнню мовы беларускага насельніцтва Сакольскага і Аўгустоўскага паветаў. Сабраныя матэрыялы з абедзвюх паездак публікуе ў артыкуле „Заўвагі аб беларускіх гаворках” у 1901 годзе. Праз два гады Я. Ф. Карскі зноў на Беласточчыне, ён вывучае гаворкі Белавежы, Харошчы і Сухаволі. Матэрыялы, сабраныя на тэрыторыі Беласточчыны, не толькі былі апубліканы вучоным у паасобных артыкулах — яны ўвайшли як арганічная і неад'емная частка фундаментальнага

твора, якому Я. Ф. Карскі прысвяціў 36 год свайго жыцця і творчай працы — „Беларусы”.

Над „Беларусамі” вучоны працаўнічы ад 1886 да 1922 года. Гэтае абагульняючае шматтомнае даследванне аб мове, народнай творчасці і літаратуры беларускага народа заслужана называюць „энцыклапедыяй аб Беларусі і беларусах”. Гэты твор, якому німа роўных у гісторыі нашай навукі, як па глыбіні навуковага доследу, так і па колькасці сабранага матэрыялу, па сённяшні дзень не страціў свае навуковай вартасці. Ён з'явіўся трывалым фундаментам, на якім у пазнейшы час буйна і шматпланава разбудаваўся гмах беларусаўства.

Я. Ф. Карскі эпіграфам да першага тома „Беларусаў” („Беларусы, т. I. Уводзіны ў вывучэнне мовы і народнай паэзіі”, Варшава, 1903 г.) узяў урывак вядомага верша Я. Лучыны „Роднай старонцы”:

Сонца навукі скрэзъ хмары цёмныя
Прагляне ясна над нашай нівою,
І будуць жыці дзеткі патомныя
Добраю доляй, долей шчасліваю!

Такім чынам вучоны далучаў сваю асобу і свае навуковыя доследы ў кола тых вялікіх беларускіх грамадскіх дзеячоў XIX і XX стагоддзяў, як К. Каліноўскі, Ф. Багушэвіч, Я. Купала, Я. Колас, якія ўсё сваё жыццё і дзейнасць прысвяцілі справе сацыяльнага і нацыянальнага разняволення беларускага народа.

Ва ўступе да II тома „Беларусаў” („Беларусы. т. II. Мова беларускага племені. 1. Гістарычны нарыс гукаў беларускай гаворкі”, Варшава, 1908 г., „2. Гістарычны нарыс словаутварэння і словазменення ў беларускай гаворцы”, Варшава, 1911 г., „3. Нарысы сінтаксіса беларускай гаворкі”, Варшава, 1912 г.) вучоны адкрыта гаворыць, што ён працаўнічы з захапленнем і любоўю да беларускага народа, асабліва ж таму, што ён сам з'яўляецца беларусам.

Калі ж у 1928 годзе выйшла з друку апошняя кнішка „Беларусаў”. („Беларусы” т. III., I. Нарысы народнай паэзіі беларускага племені. 1. Народная паэзія”, Масква 1916 г., „2. Старая заходніярская славеснасць”, Петраград, 1921 г., „3. Мастацкая літаратура на народнай мове”, Петраград, 1928 г. — падрыхтаваная ўжо ў 1922 годзе), Я. Ф. Карскі заўважыў, што яго навуковая праца па беларусаўству яшчэ не закончана, і ён пачаў групаваць матэрыял да слоўніка беларускай мовы.

У часе працы над „Беларусамі” Я. Ф. Карскі не спыняе свае актыўнай педагогічнай і публіцыстычнай дзейнасці. Пе-

рад усім яна была звязана ў вучонага з Варшаўскім універсітэтам, у якім ён працаваў 23 гады, у тым ліку 5 год быў яго рэктарам, але ў 1910 годзе выйшаў у адстаўку, бо рэктарства займала каштоўны час, а ён яго хацеў прысвяціць галоўнай мэце свайго жыцця — навуковым доследам.

Ад 1916 года ён жыве і працуе ў Петраградзе (Ленінградзе). Тут працуе выкладчыкам ва ўніверсітэце, займае важныя і адказныя пасады ў Акадэміі навук, з'яўляецца рэдактарам некалькіх выдавецтваў.

Пасля Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, у 1919 годзе ён едзе ў Варшаву, забірае адтуль сваю бібліятэку і ахвяроўвае яе Беларускаму Дзяржаўнаму ўніверсітэту ў Мінску. Без жалю развітваўся вялікі вучоны з кнігамі і рукапісамі, якія збіраў на працягу доўгіх год свайго жыцця — яны пераходзілі ва ўладанне Беларускага ўніверсітэта, на адкрыцці якога вучоны настойваў яшчэ ў гады царызму.

Другі раз наведаў Польшчу Я. Ф. Карскі ў 1924 годзе. Ён цікавіўся ўзорунем жыцця, асветы і навукі ў Заходній Беларусі. То, што ён убачыў, страшэнна ўразіла вучонага — беларускага школьніцтва амаль не было, у гарадах і мястэчках панавала беспрацоўе, у вёсках — галечка. Польскі санацыйны ўрад праводзіў франтальную паланізацыю.

Слава вялікага беларускага вучонага была вядома і за межамі Савецкага Саюза. Яго запрашаюць на міжнародныя з'езды, а 9 студзеня 1929 года Чэшская Акадэмія навук выбрала Я. Ф. Карскага сваім правадзейным членам.

Памёр Яўфімій Фёдаравіч Карскі 29 красавіка 1931 года ў Ленінградзе. У спадчыне па вялікім вучоным засталося каля 300 навуковых прац, даследванні ў і артыкулаў, з якіх большасць прысвечана беларусазнаўству.

Яго жыццё і ахвярная дзейнасць на ніве беларускай навукі застаюцца для нашага і будучых пакаленняў найдасканалейшым узорам службы на карысць свайго народа.

Дацэнт АЛЯКСЕЙ ПЯТКЕВІЧ,
загадчык кафедры беларускай літара-
туры Гродзенскага педагогічнага інсты-
тута імя Я. Купалы

Старонка культурнага яднання

Творчая дзейнасць Элізы Ажэшкі займае адно з самых пачасных месц у гісторыі польскай літаратуры, культуры, грамадской думкі. Выдатная пісьменніца-рэалістка глыбока

выявіла ў сваіх творах перадавыя імкненні тагачаснага польскага грамадства. Разам з тым Э. Ажэшка ўсё сваё свядомае жыццё служыла і зямлі, якая яе ўзгадавала, несла дар свайго сэруда народу, сярод якога жыла і з якім была звязана матэрываўская і духоўна.

Гродна, прынёманскі край увогуле — тое асяроддзе, дзе прайшло жыццё пісьменніцы, дзе яна расла і фармавалася як мастак слова. Таму беларуская рэчаіснасць паўнаўладна ўвайшла ў яе раманы, аповесці, апавяданні, стала матэрываўским яе твораў і крыніцай яе мастацкага натхнення. З павагай і сардечнай прыязнансцю малюе польская пісьменніца звычайнае жыццё беларускай вёскі, гарадскіх нізоў, раскрывае хараство душы селяніна, паэтызуе яго быт і працу, беларускую прыроду. Э. Ажэшка з дзяцінства знала беларускую мову і шмат гутарыла з сялянамі, стараючыся глыбей пазнаць лад іх жыцця, вывучаля жывую народную гаворку, мясцовыя звычаі, прыкметы, вусныя творы. І не дзіўна, што ў яе раманах, аповесцях сустракаецца нямала беларускіх песень, легенд, прыказак, каларытных этнографічных замалёвак, беларускіх слоў.

Пісьменніца-гуманістка была гарачай прыхільніцай цесных узаемасувязей паміж братнімі народамі. Яна пісала: „Мяне надзвычай радуе кожнае праяўленне ўзаемнай цікаласці народоў-братоў, кожны крок зроблены для іх узаемнага пазнання і збліжэння”.

І вядома ж, Э. Ажэшка шчыра цікавілася беларускай культурай і літаратурай, працай тых яе беларускіх сучаснікаў, якія імкнуліся падымаць свой народ да актыўнай гісторычнай дзейнасці. Яна была асабіста знаёма з Ф. Багушэвічам, І. Буйніцкім, Цёткай, У. Луцэвіч, высока цаніла творчасць Я. Купалы і Я. Коласа. Польская пісьменніца не толькі праяўляла ўвагу да беларускага культурнага руху, а і ўсяляк падтрымлівала яго. Аб гэтым добра сведчаць адносіны Э. Ажэшкі да Ф. Багушэвіча і яго творчасці.

Францішак Багушэвіч, выдатны паэт-дэмакрат, быў адным з пачынальнікаў беларускага адраджэння новага часу; ён натхнёна і гнеўна заяўлюе аб нацыянальным гонары свайго народа, аб правах беларусаў на духоўную свободу. Элізу Ажэшку звязвала з Ф. Багушэвічам добрае ўзаемаразуменне і працяглае сяброўства. Як жаданага госця сустракала яго Э. Ажэшка ў сваім блакітным доміку ў Гродне. „Малодшая сястра Міцкевіча” (як называюць Э. Ажэшку ў польскай крытыцы) высока цаніла талент Ф. Багушэвіча, яго дзейнасць на беларускай ніве, падтрымлівала веру паэта ў тое, што ён стаіць на правільнай дарозе, імкнулася пропагандаваць яго

вершы сярод мясцовага насельніцтва. Гэта мела тым больш вялікае значэнне, што беларускaes слова ва ўмовах царскай Расіi заставалася ў той час па-за законам.

Але паслушаем саму пісьменніцу. У лісце (1887 г.) да Яна Карловіча, вядомага польскага філолага і этнографа, Э. Ажэшка пісала: „Тры тыдні таму назад быў у мяне ваш добры знаёмы з Вільні п. Багушэвіч. З вялікай прыемнасцю правяла з ім некалькі гадзін. Ён чытаў мне свае беларускія паэтычныя творы і нават даў мне іх копію з асобным вершыкам, таксама напісаным для мяне па-беларуску. Ці ж не праўда, гэта вельмі прыгожыя рэчы, яны маюць нейкую асаблівую прывабнасць, і мяне надзвычай цікавіць, ці змогуць нашы сяляне зразумець і адчуць іх. Будучым летам паспрабую чытаць іх сваім міневіцкім*) знаёмым». У другім лісце (1888 г.) пісьменніца паведамляла Я. Карловічу: „Быў у мяне нядаўна п. Багушэвіч і чытаў мне байку, доўгую, поўную фантазіі, цудоўную, напісаную па-беларуску. Прыйгожы гэта талент. Польскія вершы яго слабыя, але беларускія, на маю думку, выдатныя. Трэба было б усімі сіламі заахвочваць яго да работы ў гэтym кірунку”.

Э. Ажэшка з'явілася, мабыць, першым крытыкам і папулярызатарам творчасці беларускага паэта, які быў, паводле яе слоў, „адным з высокароднейшых людзей, што служылі нашай зямлі”.

Вялікая польская пісьменніца мае таксама прамое дачыненне да дзейнасці беларускага тэатра, яго мастацкага станаўлення. Сяброўства і плённыя творчыя контакты звязвалі яе з вялікім беларускім рэжысёрам і акцёрам, заснавальнікам беларускага прафесіянальнага тэатра Ігнатам Буйніцкім. Тэатральныя калектывы, створаны ім у 1907 годзе, вырасталі і развіваўся на беларускай нацыянальнай глебе. І. Буйніцкі ўключачаў у сцэнічны рэпертуар перш за ўсё тыя творы, якія былі асабліва блізкімі беларускаму гледачу. У ліку іх у тэатры былі пастаўлены інсцэніроўкі аповесці „Хам” і апавядання „У зімовы вечар” (сцэнічная назва „Рысь”) Э. Ажэшка. Пісьменніца, відаць, блізка да сэрца прыняла кірунак дзейнасці гэтага тэатра. Яна неаднаразова сустракалася з І. Буйніцкім, ўносіла лапраўкі ў сцэнічныя рэдакцыі сваіх твораў, дапамагаючы найлепш данесці іх да беларускага гледача. Творы Э. Ажэшка займалі вядуче месца ў тэатры І. Буйніцкага, з поспехам ішлі на беларускай сцэне і пасля Каstryчніцкай рэвалюцыі.

*) Міневічы — вёска на беразе Нёмана, дзе Э. Ажэшка звычайна жыла летам.

Э. Ажэшка многае на той час зрабіла, каб паказаць свету вялікае сэрца беларуса-працаўніка, багацце яго народнай культуры, харство яго мовы. Цікавы этнаграфічны партрэт беларускага жыцця стварае яна ў цыкле нарысаў „Людзі і кветкі па берагах Нёмана”, дзе шырокая характеристыка народнай этикі і эстэтыкі, паказвае своеасаблівасць мясцовага нацыянальнага харектару, яго самабытнасць. „Я павінна тут дадаць, — напамінае чытачу аўтарка нарысаў, — што ўсё гэта я гавару аб беларускім народзе”. Бяспрэчная заслуга польской пісьменніцы і ў тым, што яна абараняла права беларусаў вучыцца на роднай мове.

Дзейнасць Э. Ажэшка была з глыбокай удзячнасцю ацэнена яшчэ ў тую пару беларускай інтэлігенцыяй. Хораша выказаў гэтае пачуццё Ф. Багушэвіч у вершы „Яснавяльможнай пані Арэшчысе”, дзе, між іншым, гаварыў, звяртаючыся да пісьменніцы:

А ты, пані, смела
Заглянула ў хату,
Усё зразумела
І нашаму брату
Працягнула руку...

Падтрымка Элізай Ажэшка беларускага руху — значнае сведчанне традыцыйнага польска-беларускага культурнага ўзаемадзейння.

JAN HUSZCZA Łódź

NIE W PEŁNI DANY

Wiek XIX był wiekiem wyjątkowej szczodrości dla poezji europejskiej, w tym także, a może nawet przede wszystkim, dla poezji narodów słowiańskich.

Poezja niektórych narodów słowiańskich osiągnęła swoje szczyty. Poezja innych narodów, jak choćby chorwackiego czy serbskiego, kształtowała się na nowo.

Poezja jeszcze innych Słowian, aczkolwiek mogli oni wykazać się znacznie wcześniejszymi początkami swojej literatury, dopiero w XIX wieku zaczynała liczący się, współczesny żywot.

Tak było z poezją białoruską, chociaż jej dzisiejsi klasycy wystąpili wyjątkowo późno, bo aż na początku XX wieku.

Wszystko to są przypadki? Przypadek, zbieg okoliczności zawsze odgrywa dużą rolę, ale niczego nie wyjaśnia.

Tedy przypomnieć należy to, co obiektywne. Budzenie się lub pogłębianie świadomości narodowej, walkę o wyzwolenie narodowe, ruchy rewolucyjno-spłeczne. Pulsujące czerwienią zorze nadziei i jeszcze czerwieńsze luny klęsk.

Coraz dalej od wydanych w Wilnie przez Jana Czeczota, przyjaciela Mickiewicza, **Piosnek wieśniaczych znad Niemna i Dźwiny**. Coraz dalej od klasyków poezji białoruskiej, Janki Kupaly-Lucewicza (1882–1942) i Jakuba Kolasa-Mickiewicza (1882–1956). Pierwszy z nich, nauczyciel, napisał w latach 1905–1907 wiersz pt. **Jam nie poeta**.

Poetów każda ma na świecie ziemia,
W ich pieśni klęski narodów i chwała,
Na Białorusi zaś poetów nie ma,
Niechaj więc będzie choć Janka Kupała..

Zapewne nie przeczuwał, jak wielką odegra rolę. Oni dwaj utorowali drogę dalszemu rozwojowi poezji i prozy białoruskiej. Stawiali sobie elementarne zadania, rozszerzali i umacniali świadomość narodową. Byli postępowi, gdyż w postępie i w walce widzieli szansę dla swojego narodu, którego istnienia carat w ogóle nie uznawał. Przecież w drugiej połowie XIX wieku konfiskowano wszelkie druki białoruskie. Ukazywały się więc wiersze w Poznaniu, w Krakowie, raz zmylono cenzurę i wydano książkę w Mińsku, ale jako bułgarską.

Poezja Kupaly i Kolasa była radykalna, jednocześnie zaś siermiężna, rustykalna, ich wyobraźnia czerpała z życia. Dzięki nim trzeci klasyk, żyjący niestety bardzo krótko, wybitnie uzdolniony i dosyć dobrze zorientowany w europejskim dorobku, Maksim Bahdanowicz (1891–1917) mógł słusznie o sobie napisać: „... moja twórczość dążyła przede wszystkim do poszerzenia kręgu tematów i form poezji białoruskiej”.

I oto właśnie los nie był szczodry dla poezji i literatury białoruskiej. Jej wybitni przedstawiciele współczesni, jak prozaik Janka Brył, lubiąc się wierszami Bahdanowicza, wzduchają:

„Podobne straty miał każdy naród. Gdy to piszę, przypomina się kulą przebitą Lermontow, posiekany szablami Petöfi.. Obaj zginęli przed trzydziestką. Ale nasza strata — przy naszym ubóstwie — wydaje się szczególnie bolesna..”

„Szkoda, że dla takiego talentu, jak Bahdanowicz, nasz język literacki był jeszcze zbyt mało rozwinięty.

Dodajmy, że to samo odczuwa się podczas lektury wczesnego — najmocniejszego — Kupaly...”*).

Każda aktywna kultura przyciąga ludzi z zewnątrz. Dlatego w tym miejscu warto wspomnieć o Biaduli. Ten Żyd, Samuel Pławnik spod Wilna, został poetą białoruskim, autorem wielu dobrych wierszy, w okresie dla twórczości białoruskiej jeszcze tak mało sprzyjającym. Urodzony

МАКСІМ БАГДАНОВІЧ

* Janka Brył: *Utwory wybrane w czterech tomach*, tom IV, Mińsk 1968.

w 1886 roku, zaczął drukować w 1910. W 1912 przeniósł się do Wilna i znalazła się w zespole redakcyjnym „Naszej Niwy”.

Wspominam o tym nie bez przyczyny. Zagadką do pewnego stopnia jest bowiem i kometa poezji białoruskiej, sam Bahdanowicz. Współcześni badacze głowią się nad tym, kto lub co związało go z tą mową, której poświęcił wszystko**).

Siegnijmy do biografii Maksima.

Adam, jego ojciec, urodził się w rok po zniesieniu pańszczyzny, więc już jako wolny chłop. Przynajmniej formalnie, gdyż sytuacja materialna rodziny była nadal ciężka.

Adama niemal od maleństwa ciągnęło do wiedzy, umysł miał niespokojny. Dzięki twardemu charakterowi osiągnął stosunkowo wiele. Próbował różnych zajęć, trafił wreszcie do seminarium w Nieświeżu. Mimo to największą rolę w jego życiu odgrywało samokształcenie. Człowiek o rozległych zainteresowaniach, nie szczędząc sił znajdował czas na to, by dużo pisać, dużo drukować. Z tego wszystkiego najważniejsza była rozprawa etnograficzna: „**Relikty starożytnej percepcji świata u Białorusinów**”.

Tylko tą właściwie pracą zyskał sobie niejakie miejsce w świecie naukowym.

Był chyba zdziwiony, może nawet niemile zaskoczony, gdy w sześć lat po śmierci syna zwróciły się do niego z Mińska z prośbą o napisanie wspomnień nie o nim samym, ale właśnie o poecie.

Po śmierci matki Maksima w 1896 roku, pierwszej żony Adama, przesną się do Niżnego Nowogrodu.

Odtąd przyszły poeta wychowuje się i dojrzewa poza środowiskiem białoruskim, w dodatku ojciec zrezygnował z białoruszczyzny, zrusyfikował się jak wielu mu podobnych. Już wcześniej nie wierzył w zdolności swojego narodu do samodzielnego życia.

Maksim miewa jedynie dorywcze kontakty z Białorusinami, z krewnymi. Znalazł się w ojczyźnie ponownie dopiero w dwudziestym roku życia. A jednak był dogłębnie świadomym swego pochodzenia, głęboko wszystkim, co białoruskie, zainteresowany i przejęty. To, co wechłonał w siebie w okresie wczesnego dzieciństwa, żyje w nim i rozwija się, zresztą, wedle, świadectwa ojca, zaczął pisać wiersze po białorusku w wieku lat 10–11-tu. Ojciec ani mu przeszkał, ani do tego go zachęca.

Poeta często zwraca się z prośbą do znajomych rodaków, by go w rozmowie... poprawiano. Jeszcze z Jarosławia, w 1911 roku, posyłając wiersze do jednej z wileńskich redakcji, prosi o uwagę co do błędów i o poprawki językowe.

Stralcou, autor bardzo ciekawego i dociekliwego eseju, stwierdza:

„W jego białoruskiej mowie, szczególnie w początkowym okresie, rzeczywiście dużo było rusyczmów. Zrozumiałe są przyczyny subiektywne, ale

nie wolno zapominać i o tym, że białoruski język literacki wówczas dopiero się formował, nie miał jeszcze trwałych, ustalonych leksykalnych, stylistycznych, gramatycznych norm.”

Pokora Bahdanowicza jest wzruszająca. Gdyby żył dłużej, to przecież właśnie on byłby jednym z twórców tych norm.

A więc osobliwa, znana zresztą i w dziejach innych literatur, wyjątkowo trudna i skomplikowana była droga poety ku białoruskiej sławie!

Gdy się śledzi życie, twórczość i działalność tego człowieka, czasem chce się powiedzieć, że miał w sobie coś z genialnością. Tym bardziej, gdy będzie się pamiętać o uwarunkowaniach. Maksim urodził się w Mińsku 27 listopada 1891 roku (według „starego stylu”), zmarł na gruźlicę w Jalcie 25 maja 1917 roku. Nie skończył więc nawet 27 lat! A przecież to nie tylko poeta, choć przede wszystkim poeta, ale i prozaik, krytyk, historyk, więc i działacz zawsze zatroskany o los swojego narodu, marzący o wprowadzeniu go na arenę dziejów. Przeto Maksim to cały gmach, a przynajmniej zarys gmachu. Albo może inaczej: to duży dom drewniany — drewno jest bardziej swojskie niż cegła — o wielu pokojach, o oknach często otwieranych, dom z mansardami i werandami, z sadem na zapleczu, jakich wiele zapewne było w niegdysiejszym Mińsku.

Jego artystyczne credo znajduje się w urzekającej przypowieści, opartej o motyw biblijne, w **Apokryfie**.

Mówi Chrystus:

„Codziennych kłopotów pełne jest życie ludzkie. Ale kiedy zadrży dusza ludzka, tylko pieśń potrafi ją ukoić. Szanujcie tedy pieśni swoje...”

Zaprzecza mu Piotr:

„Nauczycielu, w tym kraju są ludzie, którzy nie mają czego jeść. Czyż nie ściśnie się ze wstydu serce tego człowieka, kiedy on do nich, szukających kromki chleba, przyjdzie ze swoją pieśnią?”

„I rzecze Chrystus do Piotra: ty, współczując doli głodnych ludzi, pieśń osądzisz, ale głodni ludzie nie osądzili jej. Żyje jeszcze duch w tym narodzie.

A wtedy znowu rzecze Piotr: ale niech będzie w tych pieśniach myśl dobra i pouczająca, aby, oprócz piękna, zawierała i pożytek dla człowieka.

Rzecze mu Chrystus: nie ma piękna bez pożytku, albowiem samo piękno jest tym pożytkiem dla duszy...”

W obszernym szkicu, napisanym po rosyjsku, o dziejach białoruskiej kultury i literatury od czasów najdawniejszych pt. **Białoruskie odrodzenie**, drukowanym w 1915 roku, gdy dochodzi do twórczości Kupaly i Kołasa, pisze Bahdanowicz:

„W przeglądarkach, poświęconych literaturze białoruskiej, imiona tych dwóch łączy się z moim. Część moich wierszy złożyla się na wydany w 1913 roku zbiór „Wianek”. Oczywiście, nie do mnie należy ich ocena, ale mogę pokusić się o ich charakterystykę. Dlatego wolno mi zauważać, że moja twórczość dążyła przede wszystkim do poszerzenia kręgu tematów i form poezji białoruskiej.”

Szuka rodowodu swojej literatury w kijowskiej Rusi, kolebce trzech

) Michał Stralcou: **Zagadka Bahdanowicza, Mińsk 1969.

literatur: białoruskiej, rosyjskiej, ukraińskiej. Próbuje różnych form, uzasadnia je teoretycznie, pisze sonety i triolety, ballady a nawet wdzięczne fraszki, zajmuje się działalnością przekładową. Własne utwory i starszych kolegów przekłada na język rosyjski. Pracuje nad przekładami na białoruski utwórów Horacego, Owidiusza, Schillera, Heinego i innych. Wiele przekłada z rosyjskiego.

Czuje się lirykiem. W ulotnym wierszyku pod adresem krytyki przypomina, że Benvenuto Cellini poświęcał się robieniu dzieł drobnych rozmarami, nie zaś rzeźbieniu posągów.

Wkracza w jego twórczość miasto, choć jest nim zaledwie Wilno.

Gdy czytamy u Kupaly:

Polaly się lzy me czyste
Na ostrowy wierzb rzesiste
I na krzywe wiosek pioty,
Na głuchoty, na ślepoty...

to od razu wiemy o jego poetyckich fascynacjach, przychodzi na myśl Mickiewicz.

Gdy czytamy u Kolasa:

Noc nadciąga, chmury się zbierają,
Lozy trwożnie z sobą rozmawiają...

to również od razu domyślamy się jego lektur poetyckich.

Inaczej z Maksimem. Najbliższa staje mu się poezja rosyjska.

Jako twórca Bahdanowicz jest realistą. Sytuacja jego narodu nie pozwala mu na inną postawę artystyczną. Ale ten epitet nie stanowi pełnej charakterystyki twórczości. Jest poetą czasu, więc nie może mu być obcy ówczesny modernizm, cykl pięknie stylizowanych wierszy „Stara Białoruś” to jak gdyby echa romantyzmu. W licznych utworach, bardzo zmysłowych, wraca chętnie do motywu leśnego ducha, który to bywa potężny, to zniedolążający, odchodzący w przeszłość.

Korzystając z cudzych zdobyczy, pragnie wnieść elementy białoruskie nie tylko do poezji narodowej, jak słusznie podkreśla krytyk i poeta, Aleh Łojka*), wymieniając zwłaszcza duży cykl „Wierszy na modłę białoruską”, w którym poetycko przetworzone elementy ludowości występują w sposób szczególnie wyrazisty, plastyczny.

Realistę reprezentują wiersze o niedoli, o sytuacji narodu, wiersze o wierze w lepszą przyszłość, wreszcie krajobrazowe.

A jednak w twórczości Bahdanowicza nic się ze sobą nie kloci, wszystko razem jest poezją dość zharmonizowaną, ma charakter dzieła o różnych elementach, tworzących jednak spoistą całość. Konsekwencję — przynajmniej z grubsza — da się wysnuć z całego dorobku, z wierszy i prozy poetyckiej, z publicystyki i eseistyki. Może zresztą dlatego, że na przeobrażenia był za młody.

Bliższa mu była rosyjskość. Podkreślał, że „trzy są narody ruskie”. Ale

ostro widział sytuację. Pisał w artykule-odezwi „Kim jesteśmy?”, wydrukowanym dopiero po śmierci:

(...) Nie tu miejsce na polemiki historyczne, chodzi przecież tylko o prezentację poglądów poety. Ale też warto przytoczyć Lehra-Splawińskiego: „Rożą się od rutenizmów (czy białorusyzmów) listy takich osobistości, jak Zygmunt August, jak Radziwiłłowie czy Sapiehowie...”

Bahdanowicz bywa podejrzliwy nawet w stosunku do pięknej działalności Jana Czeczota, a przypomnieć warto, iż napisane przez niego niektóre piosenki białoruskie były zaliczane przez etnografów do autentycznego folkloru.

Nie znaczy to jednak, że poeta nie ceni literatury polskiej, nie odczuwa wdzięczności — szczególnie żywej u Kupaly — do Syrokomli, Wincentego Korotyńskiego i polskich etnografów, tak zasłużonych jak np. Michał Federowski, autor kilkutomowego dzieła „Lud białoruski”, wyd. przez Akademię Umiejętności w Krakowie.

W jego pracach krytycznych spotykamy i nazwiska pisarzy polskich: Konopnickiej, Orzeszkowej, Mickiewicza, Sienkiewicza. Obszernie zajmuje się Tetmajerem, gdyż interesują go, człowieka z rozległych nizin, Karpaty. Oficjalnie go cytuję.

Jeden z wierszy nosi polskie motto z utworu malarza i poety, Franciszka Żyglińskiego. Napisał recenzję o tomiku bliżej nieznanego Michała Orzeczkiego „Storeczyki” (wydanym w Jarosławiu w 1916 roku). Był to zapewne jakiś kolega, może razem studiowali w liceum prawniczym w owym Jarosławiu nad górną Wolgą.

W listach pisanych do znajomych panów i panoczków — Białorusini również używali tej tytuły — znajdują się i taki, pisany właśnie w Jarosławiu 23 maja 1914 roku do jednego ze współpracowników wileńskiej Naszej Niwy:

„Ponieważ złożyłem wiosenne egzaminy, chciałbym natychmiast uczynić zadość swemu staremu pragnieniu — chcę się nauczyć mowy polskiej. Dlatego proszę mi wysłać za zaliczeniem pocztowym pod adresem Liceum Demidowskiego następujące książki: 1) Leon Wasilewski. **Litwa i Białoruś** *), 2) Słownik polsko-rosyjski, nie za bardzo obszerny, wedle Pańskiegoo wyboru. Chcę właśnie uczyć się przy pomocy Wasilewskiego. Mam nadzieję, że w ciągu lata potrafię go przeczytać. Jeśli jest jaka polska

*) Przedmowa do dwutomowego wydania **Maksim Bahdanowicz**, Mińsk 1968.

*) Nazwisko autora i tytuł książki podane w oryginale.

gramatyka języka rosyjskiego, także nie za bardzo obszerna, to również proszę mi ją przesłać..."

Maksim jest autorem erotyku, a właściwie tylko brulionowego szkicu, znacznie odbiegającego przynajmniej od ówczesnej praktyki poetyckiej w tym zakresie. Więc należy zapytać o miłość poety. Była nią cioteczna siostra, młodutka Anna Hapanowicz. Zbliżenie nastąpiło w Jarosławiu w 1913 roku.

Pisze uprzednio przytaczany Stralcou:

„Romans z Aniątą Hapanowicz — to jedno z kolejnych niepowodzeń poety. Mało o niej wiemy, być może, coś nam podszeptała jej fotografia. Z fotografii patrzy na nas dziewczyna o jasnych, naiwno-lekkomyślnych oczach, o kapryśnie zarysowanych ustach, o słabym, łagodnym i nerwowym podbródku. Miękkie pukle włosów oceniają gładkie niewysokie czoko. Rysy twarzy chorowite...”

Myślę, że apologetę poety poniosło. W każdym bądź razie pokazywałam fotografię bohaterki znajomym panom i nie znalazły one powodów do takiej właśnie charakterystyki.

Ograniczmy się więc do przytoczenia wspomnianego erotyku, który dotyczy właściwie silnego pragnienia posiadania córki, przedłużenia kruszego życia poprzez dziecko. Wynikać ten erotyk może ze zrozumienia swojego losu. Wynika także z pojmowania kobiet i miłości przez poety. W jednym z wierszy z cyklu „Madonny” — chwali dziewczęcość i macierzyńskość, najwyższe piękno widzi w nierozdzielnym tych zjawisk ujmaniu, „wszejszaja krasa — u ich zlitnaści żywot”.

Więcej niczego nie pragnę na świecie,
Żeby tylko mieć własne dziecię,
Córeczkę — niemowlę,
Anię, córkę Maksima,
Taką ładniutką,
Cieplą, mokrzuteńką,
Z czarnymi włosami i brewkami,
Z ciemno-piwnymi oczkami.
O rączkach zwieńczych, jakby ściągniętych niemi.
Zupełnie taką jak Pani,
Kiedy małeńką byłaś dziewczynką.

Matka umarła na gruźlicę w 27 roku życia, w pięć lat po urodzeniu Maksima. Brat Wadzim umarł na tę samą chorobę, mając lat 18, w 1908 roku. Scigala więc poetę śmierć zapewne od początku świadomego życia.

Po raz pierwszy znalazł się w Jalcie w 1909 roku. W styczniu 1910 roku ukazuje się wiersz o śmierci pt. **Króľ węžów**.

Po raz drugi przyjeżdża w marcu 1917 roku. Czasy są ciężkie, wydarzenia brzemienne. Cztery dni szuka pokoru, wreszcie znajduje z widokiem na morze niedaleko od domu Czechowa. Chudzie z dnia na dzień. Temperatura. Krwotoki. Osamotnienie. Daleko od „ojczyzny bławatków”. Po-

ciesza się, wydanym z trudem w 1913 roku, jedynym za życia, tomikiem swoich wierszy, **Wiankiem**.

U krajinie świetlaj, dzie ja umiraju,
U bielym domie la siniaj buchty,
Ja nie samotny, ja knihu maju
Z drukarni pana Marcina Kuchty.

Czechow w sanatorium w Czarnym Lesie w Niemczech przed śmiercią poprosił o szampana. Bahdanowicz poprosił gospodynę, by mu kupiła truskawek. Zjadł parę jagód. Gospodynę, gdy po raz drugi weszła do pokoju, znalazła martwego poety, na taborecie stała torebka z truskawkami, na podłodze leżał ostatni niedokończony list do ojca, pisany po rosyjsku.

„... Jak się masz, stary wróbel. Młody wróbel czuje się bardzo źle... Plwocina coraz obfitsza, temperatury wysokie, mialem dwa krwotoki, drugi trwał z dziesięć dni, od tego czasu nie wstaję z łóżka — jestem zupełnie wyczerpany. Wkrótce zaczna się upały, trzeba będzie opuścić Jaltę, ale jak to uczynić w takim stanie?...”

Nie trzeba bylo opuszczac Jalty.

Na mogile do dziś podobno co roku kwitną kosaéce.

Да 120-годдзя з дня нараджэння Янкі Лучыны

Янка Лучына (Іван Люціянавіч Неслухоўскі) нарадзіўся 6 ліпеня 1851 г. у сям'і мінскага адваката. Першапачатковую адукцыю атрымаў у прыватнага настаўніка, у 1865—70 гадах скончыў класічную гімназію. Пазней паступіў на матэматычны факультэт Пецярбургскага ўніверсітета, але тут ён праву чыўся толькі адзін год і перайшоў у Пецярбургскі тэхналагічны інстытут, які закончыў у 1877 годзе з дыпломам інжынера-тэхнолага.

Наогул біяграфічныя весткі аб Я. Лучыне даволі скupyя, а многае з яго біяграфіі па сённяшні дзень застаецца няведамым. Вядома толькі, што пасля заканчэння інстытута ён працаваў на Каўказе ў Тыфлісе ў якасці начальніка чыгуначных складаў Закаўказскай дарогі. Там ён меўмагчымасць пазнаёміцца з М. Горкім (Горкі ў той час працаваў там рабочым. Аб сваёй знаёmacці з Лучынам ён успомніў дэлегацыі беларускіх

пісьменнікаў у 1928 годзе, якая вітала пісьменніка ў Мінску, калі Горкі вяртаўся з Італіі). На Каўказе Я. Лучына цяжка захварэў і вымушаны быў змяніць працу на болей лёгкую. Да канца сваіх дзён паэт працаўаў у тэхнічным бюро Лібава-Роменскай чыгункі. Памёр у 1897 годзе.

Пісаў Я. Лучына на трох мовах: беларускай, польскай і рускай. Друкавацца пачаў у 1886 годзе, калі пачала выходитць газета на рускай мове „Мінскі лісток”. У першым нумары гэтай газеты Лучына змясціў праграмны верш, у якім так характарызаваў мэту, якую паставіла сабе рэдакцыя:

Служить стране, глухой, забитой,
Где мрак невежства царит.
В лачуге где соломой крытой,
Мужик печально дни влачит.

і далей:

Где до весны ёщё с овина
на корм солому оберут,
А для еды себе с мякиной
Крестьяне хлеба напекут.

Ужо ў гэтых слівах паэт акрэсліў свае адносіны да народа, і акрэсліў змест сваіх будучых твораў.

Пры жыцці, апрача гэтай газеты, Лучына друкаваўся ў беларускіх календарах, якія выдаваліся этнографам А. Скупскім і гісторыкам Доўнар-Запольскім, а на польскай мове ў газетах: „Życie” і „Prawda”.

Толькі пасля смерці пісьменніка, у 1898 годзе ў Варшаве выйшаў яго першы зборнік на польскай мове пад загалоўкам „Poezye”, у які ўвайшлі два цыклы: „Akwarelki myśliwskie”, „Wiersze liryczne”. Пяру Я. Лучыны маюць належыць тры паэмы, якія ён напісаў будучы пад упłyvам паэзіі А. Міцкевіча: „Hanusia”, „Violetta”, „Andrzej”, на жаль, аб гэтых паэмах упамінаюць толькі тагачасныя паэты, а па сённяшні дзень іх нікому не ўдалося знайсці. Таксама на рускай мове ў 1900 г. у Москве выйшла з друку аповесць Лучыны „Верочка”. Уся гэта не-беларуская творчасць пісьменніка не заслугоўвае на большую ўвагу, паколькі яна неарыгінальная і скупая ў мастацкія прыёмы. (Напрыклад, у польскіх вершах Лучыны выразна адчуваецца ўплыў Ул. Сыракомлі (Кандратовіча).

У 1903 годзе гурток студэнтаў беларусаў зрабіў і выдаў падборку беларускіх вершаў Я. Лучыны з беларускіх календароў. (Як вядома, тады беларуская мова не прызнавалася царскім урадам і існуе здагадка, быццам бы, каб выдаць вершы Я. Лучыны на беларускай мове, выдаўцы пераканалі

цэнзара, што вершы напісаны на балгарскай мове). Зборнік атрымаў назыву „Вязанка”.

Нашаніўскія крытыкі і гісторыкі літаратуры вельмі часта падкрэслівалі падабенства вершаў Лучыны да вершаў Ф. Багушэвіча: даводзілі, што Лучына быў знаёмы з паэзіяй Багушэвіча. І сапраўды падабенства матываў і ідэйна-тэматычнае выступае, але няма ніякіх доказаў, што Лучына чытаў творы Багушэвіча, тым болей, што або яны пісалі ў адным і тым жа часе і напэўна асабіста не былі знаёмы, а першы зборнік Багушэвіча ўбачыў свет чатыры гады пасля смерці Я. Лучыны. Збежнасць, якая несумненна выступае з'яўляецца вынікам тагачасных абставін. Абодва яны зачытваліся перадавой польскай літаратурай, абодва чыталі Шаўчэнку, абодва бачылі становішча, у якім знаходзіўся беларускі народ ва ўмовах царызма, абодва разам беларускага селяніна паставілі ў цэнтры сваёй творчасці.

Аднак ёсць і пэўныя розніцы. Паэзія Ф. Багушэвіча больш рэвалюцыйная па зместу, багацейшая ў мастацка-выяўленчыя сродкі. У Я. Лучыны няма такога багацця фарбаў, паэзія бяднейшая ў метафоры, мова больш скупая. Выкліканы гэта было хіба тым, што Лучына слабей ведаў беларускага селяніна, паколькі доўгі час быў адарваны ад радзімы. Калі Багушэвіч пачаў пісаць вершы на беларускай мове, ён яе ўжо ніколі не пакінуў, і цвёрда быў перакананы, што яна не горшай ад іншых моў. Янка Лучына меў слабейшую свядомасць і да канца сваіх дзён пісаў польскія і рускія творы.

Незалежна ад вышэй сказанага, беларуская паэзія Я. Лучыны адыграла грамадскую ролю ў фармаванні навейшай беларускай літаратуры. У час нашаніўскага адраджэння яго творчасць карысталася вялікім поспехам, зачытваліся ёю між іншым Я. Колас і Я. Купала. Прычыну гэтага поспеху не цяжка адгадаць. Служэнне свайму прыгоннаму народу, спачуванне яго долі, барацьба за сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне, народ — крыніцай паэзіі і мастацтва — вось дамінанты ў творчасці Я. Лучыны. Так у вершы, можна сказаць праграмным у зборніку, „Не я пяю” паэт піша:

„Не я пяю — народ божы
Даў мне ў песні лад прыгожы,
Бо на сэрцы маю путы
І з народам імі скуты”.

Характэрным прыёмам у вершах, дзе гаворыцца аб сацыяльным і нацыянальным вызваленні, з'яўляецца алегорыя, якою паэт карыстаецца даволі часта. Найлепш гэта відаць у вершы „Сівер” (паўночны вецер).

„Эй, ты, сівер, — не дзьмі!.. Не патрэбны ты нам,

Ад палудня цяплу з табой ходу няма!
Хоць бы раз без цябе зарунець бы палям,
Хоць бы раз у свой час адышла бы зіма!
Устряпянуўся бы дух у чалавечай грудзі,
Дый забылі бы мы мора смутку ды й слёз.
Сціхні сівер хоць раз, па лясах не гудзі,
На далёк акіян убяжкы ты, мароз!..

Сёння некаторыя вершы выдаюцца няскладнымі, беднымі
ў паэтычных прыёмы, часамі надта дэкларатыўнымі, але да-
лей імпануюць нам любою да працы і селяніна, сваім гума-
нізмам і крытыхчнымі адносінамі да тагачаснай рэчаіснасці.

С. П.

ЮРКА ГЕНІЮШ

ДЗІЎНЫ ГОРАД

(П'еса ў адной дзеі)

Дзеючыя асобы:

1. БУСЕЛ (хлопчык у доўгіх чырвоных панчохах, белых трускіх, на якіх ззаду прычэплены чорны хвосцік. Да рук ён мае прыматацаваны белыя з чорным крылы, зробленыя з паперы або матэрыйялу. Абоды крылаў можна зрабіць з дроту. На галаве ён мае маску з буслінай дзюбаю).

2. ДОМІКІ (тры макеты домікаў, зробленыя з кардону так, каб стаячыя за імі дзеці моглі іх варушыць з месца на месца).

3. ЦЮЦЬКА-БРАХУНЧЫК (хлапец у светлых нагавіцах з панащыватымі на іх каляровымі латкамі. Ззаду нагавіцаў зроблены са спіральна скрученага дроту, абшытага матэрыйялам, хвост. У святыя гольф. На руках рукавіцы з адным пальцам. На галаве маска сабакі).

4. ДЗЯДЗЬКА ЛЕСАВІК (у капелюшы, гумовых ботах, з палкаю. У зубах трymае лульку).

5. ТРАЎКІ (шэсць дзяўчат. Абвешаныя травою сапраўдана або з паперы. З травы спаднічкі, з травы шырокія каўнерыкі, пучкі травы каля косак і на запясцях. У валасах рознакаляровыя ўстужкі).

6. КВЕТАЧКА ДУХМЯНАЯ. (Дзяўчынка ў капялюшыку — кветцы, на целе прыматацаваны зялёныя лісточкі, зялёныя панчошкі, кароценъкая калярова спаднічка, зялёны светрык.)

7. ЗЛЫДЗЕНЬ-НЕРАЗУМНЫ (хлапец брудны, непрычэсаны, у падзёртым адзенні).

8. ПЧОЛКА БЗУМ-БЗУМ-БЗУМ. (На галаве вялізныя во-чы. З „тэктуры” дзве пары крылаў, дзве пары дадатковых ног. Светрык у палоску. У руках дзіда — джалала).

9. ЛЮДЗІ: а) дзяўчынка-школьніца, б) старая бабулька з пачакаю, в) рабочы.

10. КУСЦІК-РАСТРАПУНЧЫК (хлапец адвешаны зялёнym галлём на галаве, вянок з галля. У кожнай руцэ тримае па галіне).

БУСЕЛ (*выходзіць перад заслону*) — Клё-клё-клё. Добры дзень, дзеци. Вельмі мне прыемна сустрэцца і пагутарыць з вами. А то (*задзірае адну нагу ўгору, пахіляеца ўпярод і махае крыламі, быццам ляціць*) лётаеш увесь час над балотам, жабаў-квактух ловіш і няма да каго нават дзюбы адчыніць. Так-так, так-так, так-так. Дазвольце, аднак, я на адной назе стану. (*Прыстае на адной назе. Ступню адной нагі абапірае аб калена другой*). Мне так выгадней будзе. Гэта ж наша вядомая бусліная звычка. А ці вы ведаеце, чаму я да вас клё-клё-клё прыляеў? (*Пачынае доўгімі крокамі хадзіць уздоўж сцэны, пахілены да гледачоў і голасна шепча*). Хачу я вам, дзеткі родненькія, расказаць, што ў траве пішчыць. (*Голасна*) Клё-клё. Так-так. Што ў траве пішчыць. Клё-клё. Так-так. Што ў траве пішчыць. (*Стае пасярод сцэны на адной назе і ківе галавою*). Вось паслухайце. Не вельмі даўно, не надта далёка адгэтуль, пабудавалі добрыя людзі прыгожы горад (*звяртаеца ўбок заслоны, разводзіць крыламі, заслона рассоўваеца, на сцэне домікі, ківе галавою ў бок гледачоў*). Клё-клё. Так-так. Вельмі, вельмі прыгожы горад.

ДОМІКІ (*спяваюць*).

Мы новыя домікі тра-ля-ля-ля-ля-ля
Паміж намі вуліца сцежачкай лягла.

БУСЕЛ (*ківе галавой і спявае*). — Клё-клё. Так-так. Сцежачкай лягла.

ДОМІКІ (*гойдаюцца з боку на бок і спяваюць*).

Вуліца тут, вуліца там
Вось і маеце горада план.
Вуліца тут вуліца там
Вось і маеце горада план.

БУСЕЛ (*ківе галавой і спявае*). — Клё-клё. Так-так. Вось і маеце горада план. (*Выходзіць на сярэдзіну сцэны, разводзіць крыламі*). Клё-клё. Так-так. Вельмі прыгожы быў горад. (*Стае на адной назе, падпірае галаву крылом*). Чамусыці аднак, было ў тым горадзе надта сумна. Ні птушачка не праліцца, не заспывае. Ні мушка не бзыкне над вухам. Ні пчолка не загудзе. І сумна было ў горадзе і нейк душна. Людзі хадзілі па ім з апушчанымі галавамі і чыхалі, і чыхалі, і чыхалі. (*Адыходзіць на край сцэны, разводзіць крыламі, а цераз сцэну ў рытм сумнай музыцы праходзяць людзі з апушчанымі*

галавамі. Усе чыхаюць. Бусел памалу выходзіць на сярэдзіну сцэны, ківе галавой).

БУСЕЛ. — Клё-клё. Так-так. Чамусыці было ў тым горадзе надта, надта сумна і ўсе людзі чыхалі, чыхалі і чыхалі. Вось так, а-а-апчых. Бррррр клё-клё-клё. (*Стае на адной назе*). Пачалі людзі раіць, што тут рабіць. (*Людзі бяруцца за руکі ў круг, збігаюцца і разбігаюцца, спяваючы*).

ЛЮДЗІ.

Вось бяда, вось бяда, аа-пчых.
Горад ёсць, жыцця няма, а-а-пчых.
Ах ды ох, а-а-пчых,
Ах ды ох, а-а-пчых.
Жыцця ў ім няма.

БУСЕЛ. — Прыдумалі ўрэшце пакліаць на дапамогу вядомага чарадзея, дзядзьку Лесавіка. (*Людзі згуртаваныя, нешта мармычучы, сходзяць са сцэны ўсе з аднаго боку. Час ад часу чыхаюць*). Клё-клё. Так-так. Самога дзядзьку Лесавіка з ягоным сабакаю Цюцкай-брахунчыкам.

ЦЮЦЬКА (*Уваходзіць разам з Лесавіком. Бегае па сцэне і нюхает. Спявае*).

Я вам не звычайні пёс.
Усё разнюхае мой нос.
Гаў, гаў, гаў, нюх, нюх, нюх
Тут нездаровы дух
Нюх-нюх-нюх, а-а-пчых, а-а-пчых.
Што гэта можа быць?
Нюх-нюх-нюх, нюх-нюх-нюх.
Тут нездаровы дух.
Тут нічым не пахне мусіць
Толькі пыл у носе круціць.

А-а-пчых, а-а-пчых. (*Чыхае трасучы галавой. Вые*). Ууууу. Сумна тут. (*Звяртаеца ў бок гледачоў, робіць рэверанс, разводзячы лапамі*). Будзем знаёмыя: я Цюцька-брахунчык. Прыйзнаны вораг злыдняў і прыяцель дзяцей. Па штату я залічваюся да найлепшых памочнікаў дзядзькі Лесавіка.

ЛЕСАВІК (*У адной руцэ палка, а ў другой люлька. Пританцуўвае гапака і спявае*).

А я дзядзька Лесавік
Моцны як жалезны цвік
Не хварэю я ніколі
Бо жыву ў зялёным боры.
Го-го! Го-го! Таму я чарадзей
Мяне любяць птушкі, пчолы
Я паветра маю ўволю
Людзі вераць ў мае чары

Бо умею здзяйсняць мары

Го-го! Го-го. Таму я чарадзей. (Прыстае. Круціць носам, чыхае) А-а-пчых, а-а-пчых, Ох! Ох! Сапраўды, пыл у носе круціць. (Рубае рукою ў паветры і тупае нагою). — Каб ён здох. А памагчы людзям трэба. Як думаеш Цюцька-брахунчык?

ЦЮЦЬКА (ківае галавою). — Ой трэба, трэба. Тут жа ж задыхнуцца можна. Врр, гаў-гаў-гаў а-а-пчых.

ЛЕСАВІК. — Ну, калі так, дык пачаруем браток крыху, і клікнем на помач нашых зялёных памочнікаў.

ЦЮЦЬКА. — Але, дзядзен'ка. Але. Клікнем на помач нашых зялёных памочнікаў. Врр, гаў-гаў-гаў. А-а-пчых.

ЛЕСАВІК. — Дык за работу. (Адварочваецца плячыма да гледачоў, круціць у паветры палкаю і прыгаварвае).

Чары-мары, бор сыры,
чатыры мухі ў кіселі
плывае павук у супе
дзве блыхі скачуць па пупе!
чары мары, бор сыры,

да работы гультаі (Ходзіць па сцэне і прыклайшы да лонь да рота, гукае) — Гэй, людзі, людзі, усе сюды. Гэй, да работы гультаі! (Людзі збягаюцца, чыхаюць, Лесавік, разводзячы рукамі, тлумачыць) — Без работы німа чараў, не здзейснім без працы мараў. Усе са мною! Гукнем на помач нашых зялёных сяброў. (Людзі стаюць у рад за Лесавіком, усе абыходзяць вакол сцэны і выхадзяць).

ДОМІКІ (ківаюцца з боку на бок і спяваюць).

Што гэта будзе? Што гэта будзе?

Землю капаюць рыдлёўкамі людзі.

Ой, ёй, ёй. Ой, ёй, ёй. Што гэта будзе.

БУСЕЛ (ківаючы дзюбай). — Клё-клё. Так-так. Землю капаюць рыдлёўкамі.

(На сцэну ўваходзіць Лесавік, Цюцька і людзі. Людзі трymаюць за таліі па дзве траўкі. Лесавік вядзе кветачку духмяную. Цюцька цягне кусцік-растрапунчык).

ЛЕСАВІК. — Сейце траўку, сейце траўку. (Людзі раскручваюць траўкі і адыходзяць пад домікі. Траўкі круціца на пальцах паасобку. Спяваюць). — Ля-ля-ля. Ля-ля-ля.

ТРАЎКІ (Бяруцца за руکі ўкола круціца, спяваюць).

Мы траўка, мы траўка. Ля-ля, ля-ля, ля-ля.

Без зялёной траўкі свет быў бы невясёлы

Патрэбная траўка ў горадзе і ў полі.

Мы траўка, мы траўка. Ля-ля, ля-ля, ля-ля.

ЛЕСАВІК. — Вось так. Вось так. А цяпер сярод траўкі кветачку духмяную пасадзім. (Раскручвае кветачку. Кветач-

ка круціца, танцуе. Траўкі одчыняюць кола, упускаюць у сярэдзіну кветачку і зноў замыкаюць кола. Кветачка танцуе, круцічыся ў адзін бок. Траўкі круціца ў другі).

ЦЮЦЬКА. — А тут, з боку, я пасаджу кусцік. (Цягне кусцік, ставіць яго і абтопвае яго лапамі). — Хоць ён і растррапунчык, а ўсё ж патрэбны.

ТРАЎКІ, КВЕТАЧКА і КУСЦІК (прытанцоўваюць і спяваюць).

Дзе сумна, дзе пуста,
Дзе цяжка людзям жыць.
Засяць трэба траўку,
Кветак насадзіць.

КВЕТАЧКА. — Дзе кветачкі духмяныя!

ТРАЎКІ. — Дзе траўка зелянне!

КУСЦІК. — Дзе кусцік растррапунчык
Галоўка трасе!

ЛЮДЗІ. — Там вясёлы ветрык

Усе смуткі дзесь разве!

У дагэтуль сумны горад,

Смех, радасць прынясе!

БУСЕЛ (ківаючы галавою з боку сцэны). — Клё-клё. Так-так. Смех-радасць прынясе. (Выходзіць на сярэдзіну сцэны перад рэшту акцёраў, стае на адной нозе і махаючы крыламі, гаворыць з уздымам). — Буйна парасла траўка гарадскія паркі і скверы. (Траўкі, узяўшыся за руکі, круціца кругом кветачкі, напяваючы ціханька, „ля-ля-ля, ля-ля-ля”, то прысядаюць да зямлі то ўздымуюць). — Ад кветачкі духмянай пах па ўсіх вуліцах разыходзіцца. (Кветачка ўзняўшы руکі над галавою, круціца на пальцах сярод травак у іншым, чым тыя напрамку).

А непаседа Кусцік-растрапунчык так пацешна трасе кураравай галоўкаю ажно домікі са смеху паддзыгваюць. (Кусцік робіць пацешныя міны, трасе галавою, размахвае галінамі, якія трymае ў руках. Бусел зыходзіць са сцэны).

ДОМІКІ (хістаюцца з боку на бок, перасоўваюцца пару кроку ўбок, назад і зноў ўбок, і дэкламуюць хорам).

Што за радасць, што за смех,

Ха-ха-ха-ха!

Вокны адчыніць не грэх,

Ха-ха-ха-ха!

Людзі перасталі чыхаць,

Ха-ха-ха-ха!

Ходзяць прытанцоўваючы,

Ха-ха-ха-ха!

ДЗЯЎЧЫНКА (Прабягае праз сцэну прытанцоўваючы). —

У школу, у школу. Хутчэй, хутчэй, хутчэй. (Абягае вакол травак і хаваецца за сцэнай).

БАБУЛЬКА (правягае вакол травак, паддзыгвае і прыгаварвае).

Хоць старая ўжо я, а паддзыгну, гоп-са-са!

Хоць старая ўжо я, а паддзыгну, гоп-са-са!

РАБОЧЫ (правягае вакол травак, то прысядзе, то падскочыць, прыгаворвае).

Не бракуе мне ахвоты выбірацца да работы.

Не бракуе мне ахвоты выбірацца да работы.

БУСЕЛ (выходзіць на сярэдзіну сцэны, трымаеты ў руках малое дзіцятка, ляльку загорнутую ў пялёнкі). — Клё-клё. Так-так. Вельмі вясёлым стаў гэты горад і мы, буслы, з радасцю насілі ў яго маленкіх дзяцей. (Бярэ ў зубы рогі пялёнкі, каб дзіцё вісела быццам у дзюбе, стае на адной назе і махае крыламі, быццам лётае. Дзыгаючы на адной назе вакол травак вылятае за сцэну).

ЛЕСАВІК (стае з боку сцэны. У адной руцэ лялька, у другой — палка. Размахвае лялькай і гаворыць). — І было б у гэтым горадзе ўсё добра, калі б не Злыдзень Неразумны. (Лесавік паказваючы рукою на Злыдня, які тым часам выбег на сцэну і разглядаеца). — Не мыўся ён. Не хацеў вучыцца. Бацькоў не слухаў. Адно шукаў, дзе бы шкоду зрабіць. То ён траўку нагамі прытопча. (Злыдзень тупае нагамі вакол травак. Частка травінак сядзе на землю, панурыйшы галоўкі). — Глядзяць людзі, глядзяць домікі, усе глядзяць, не ведаюць, што рабіць і ўздыхаюць.

ЛЮДЗІ (разводзячы рукамі). — Домікі, хістаючыся з боку ў бок, Траўкі, Кветачка, Кусцік, усе разам хорам):

Вось і Злыдзень. Вось і Злыдзень. Адно шкоду робіць.

ЛЕСАВІК. — То ён на кусціку галінкі ablамае. (Злыдзень падбягае да кусціка, выкручвае яму руки. Рукі з галінкамі апускаючы). А ўсе глядзяць. Не ведаюць, што рабіць і ўздыхаюць.

УСЕ (хорам). — Вось і Злыдзень. Вось і Злыдзень. Адно шкоду робіць.

ЛЕСАВІК. — Аднойчы ён захацеў нават сарваць Кветачку Духмянью. (Злыдзень бярэ за талію кветачку і цягне яе да сябе. Кветачка выкручваеца і плача). И тады не вытрымала ўрэшце чолка Бзум-бзум-бзум.

ПЧОЛКА (вылятае з-за кветачкі, махае джалам і пачэсвае адну нагу аб другую). — Усе стаяць. Бзум-бзум. Усе глядзяць. Бзум-бзум. Ніхто не рушыцца. Бзум-бзум. Дык я яго сама (налятае на злыдня і коле яго джалам).

ЗЛЫДЗЕНЬ (Уцякае па сцэне перад пчолкаю, хапаеца за

ўджаленыя месцы і крычыць). Ой-ой-ой. Ой-ой-ой. Я больш не буду.

ЛЕСАВІК. — Глянулі ўсе (домікі хістаюцца, людзі прыкладжышы далоні да вачэй углядаюцца). — Зразумелі, што са Злыднямі якраз так і трэба. И ўзяліся ўсе разам.

ДОМІКІ (паддзыгаючы і тупаючы нагамі). — Сценкамі цябе прыдушым. Дзвярыма цябе прыпчымі.

ЗЛЫДЗЕНЬ (бегае па ўсёй сцэне і стогне). Ой-ой-ой. Больш не буду. Ой-ой-ой! Больш не буду!

ДЗЯЎЧЫНКА (выбягае на сярэдзіну сцэны і пішчыць). — За вуха яго трэба! За вуха!

БАБУЛЬКА (выбягае на сярэдзіну сцэны, махае кульбачкаю і крычыць). — А я яго, кульбачкаю, родненъкага! А я яго, кульбачкаю, каханенъкага!

РАБОЧЫ (выбягае на сярэдзіну сцэны. Адпярэзвае пояс і крычыць) — Давайце яго мне! Давайце яго мне!

ЦЮЦЬКА (падбягае да Лесавіка. З нагі на нагу пераступае). — Ой, вытрымаць цяжка. Ой, вытрымаць цяжка. Да звольце мне яго, дзядзенъка, зубамі за тое саме месца, адкуль ногі растуць... — В-р-р-р (варчыць на прабягаючага побач Злыдня). Да звольце яго за тое месца, скуль ногі растуць, скапіці. (Усе людзі, і Цюцька, ганяюць Злыдня вакол Травак. Выганяюць яго са сцэны і выбягаючы самыя).

ЛЕСАВІК. — Выгналі Злыдня Неразумнага. Стала ізноў у горадзе весела, весела, весела. И ўсе з той пары супольна пільнавалі, каб ніхто больш зелені не нішчыў.

(Уваходзяць ўсе акцёры. Гавораць хорам).

УСЕ. — Так. Так. Цяпер мы ўсе супольна пільнуем, каб злыдні зелені не нішчылі. Так. Так. Усе супольна пільнуем.

БУСЕЛ (вылятае перад акцёраў). — Клё-клё. Так-так. Вось бачыце, які гэта цяпер горад. Жадаю вам таму, каб і вашая вёска ці горад былі поўнымі зелені ды кветак і, каб не было ў іх месца неразумным злыдням.

УСЕ (разам спяваючы).

— Дзе сумна, дзе пуста,
Дзе цяжка людзям жыць,
Засеяць трэба траўку,
Кветак насадзіць.

Дзе кветачкі духмянья (кветачка танцуючы, прабягае перад хорам).

Дзе траўка зеляннее (траўкі круцячыся, прабягаючы перад хорам).

Дзе кусцік-растрапунчык

Галоўкаю трасе (кусцік выбягае перад хор, рабіць міны, трасе галагою).

Там вясёлы ветрык

Усе смуткі дзесь разве
Ў дагэтуль сумны горад,
Смех, радасць прынясе.

ЗАСЛОНА

Між Бугам і Нарвай

Шпаркі поступ цывілізацыі нясе сучаснаму грамадству ўсе новыя і новыя магчымасці развіцця речавай і духовай культуры. У тым жа часе, праз сродкі масавай інфармацыі: прэсу, радыё, тэлебачанне няўмольна і акрутна знішчаюцца многія цэннасці ранейшай культуры. Найбольш бяспледна знікае духоўная культура. Саху, плуг, жорны, хатні статак і пасля тысячагоддзяў могуць адкапаць археолагі. Песні, анегдоты, легенды, прымаўкі самаісна не захаваюцца. Адыдуць з пакаленнем, якое іх культивавала. Толькі масавая публікацыя здольна пераказаць іх нашчадкам.

Кіруючыся гэтакім дбайнасцю аб народнай культуры, а таксама дацэньваючы яе актуальнае значэнне група студэнтаў, членаў гуртка Саюза вясковай моладзі пры Інстытуце рускай, украінскай і беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта сарганізавала ў ліпені 1969 года фальклорную экспедыцыю ў паўднёвых паветах Беластоцкага ваяводства.

У экспедыцыі, якая ў днях 4—19.07.1969 даследавала духоўную культуру ў вёсках: Заечнікі (н/Бугам), Клекатова, Агароднікі (н/Бугам), Слохі, Крупіцы, Рогаўка, Цэцэлі, Журобіцы, Чорная Сярэдняя, Андрыянкі, Кнарыды, Маліннікі, Мокрэ, Дубляжын, Грабавец, Аўгустова, Малешы, Гусакі, Плюцічы, Чэраўкі, Дарожкі і Войшкі прынялі ўдзел студэнты Інстытута: Вера Асіпок, Мікола Іванчук, Божэна Кунеўска, Вера Міруць, Валя Міхальчук, Віктар Стажвюк, Марыя Швед.

Тэрыторыя між Бугам і Нарвай выбрана была па той прычыне, што ранейшыя даследчыкі канчалі свае паходы на паўднёвай старане Бугу і паўночнай старане Нарвы. Цікава было заглянуць у мінуўшчыну таго недаследаванага раёна.

Экспедыцыя прынесла багаты матэрыял. На магнітафонныя плёнкі запісаны каля 700 песень, легенд, апавяданняў, прымавак, успамінаў з даўнейшых і найнавейшых часоў. З першых доследаў вынікае, што ў асноўным беларускія, украінскія, польскія і рускія песні занялі трывалае месца

ў даследаванай культуры. Шматлікія творы зрадзіліся ў тым раёне і трывала захоўваюцца старэйшым пакаленнем. Найбольш „мясцовыя” творы з тых, якія ўжо паспелі апрацаўваць удзельнікі экспедыцыі, прапануюцца чытачам календара.

Удзельнікі экспедыцыі выражаюць сардечную падзяку Праўленню Саюза вясковай моладзі пры Варшаўскім ўніверсітэце, асабліва Тадэушу Вісьнеўскаму і Эдмунду Тамашэўскаму, якія дабразычліва і крапатліва аднесліся да арганізацыі экспедыцыі, каторая была частковая сфінансавана гэтай арганізацыяй.

Сардечную падзяку складаем Уладам Варшаўскага ўніверсітэта, дзякуючы якім экспедыцыямагла быць сарганізаванай і аснашчонай патрэбнымі прыладамі.

Шчырае дзякуюсці нашым інфарматарам, якія часта за поўнач гутарылі і спявалі з намі, адрываючыся ад працы ці адпачынку.

Арганізацыйны кіраўнік
экспедыцыі

МІКОЛА ІВАНЧУК

Навуковы кіраўнік
экспедыцыі

Мір МІКОЛА ВРУБЛЕЎСКІ

В ОДНОГО ПАНА

В одного пана был такі маёнткі вэлікі бардзо і міел два маёнткі уон. Одін был пры юом, а другі был о якіх трывэць, дваццать кіломэтры назад. Уон трymал мнуого парупкуов, служонцу. Уон завшэ на тому маёнтку, бо оны там міелі забудована, ту одные міел пекнейшы, а там на другум маёнтку міел слапши для тых парупкуов, для слугув. Але выїхав уон с парупкамі, с тымі на роботу. Выїхав уон на туую роботу, на тон другі маёнткі, а тута зоставіл: тут был фурман, конюшнік — такі, што коні глідіел, і вогуле там ішчэ руожні такіе прыслугі для тэі господыні.

Але одного разу бардзо тон пан был, правда што правда, злы. Такі был злы, жэ до ёго мало хто заговорыл, мало хто пудышол до того пана. Але бардзо вэлікі нэшчасце тута в ёго дома сталосе. Нуй, хто пойіедэ роскажэ для того пана. І тон нэ хочэ ѹіехаті, і тон нэ хочэ. Алеш нарэшті. Одін такі был прыдурковаты, кажэ, я пойіеду, роскажу всё, всё — правду своёму панові, нэ боюсе, хоцяш достану палкою, але роскажу. Ну так выправілі ёго.

Студэнты беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта на Беласточыне. У цэнтры выкладчык, лір Мікалай Брублейскі.

Заіжае уон до того пана, але якто пудыті до ёго, але якто гладэнько, жэп палкою нэ достататі. Так уон найпэршэ сядзе, здымает шапку прыд ім і... Паночку, паночку, — путходит блісько, — прышол я вам расказаті о всё, о все добра.

— То говоры, дурніс ты, што ты там такое добро знаеш!
 — А што. Паньскі собака іздох!
 — Собака? Які собака?
 — Міерэн, Міерэн іздох!
 — Чогош вуон, — кажэ, — іздох, тон Міерэн? Такі добры собачка быў?
 — Кажут, што коніны об'іевся і здох!
 — Якоі коніны об'іевся?
 — Якоі коніны? Капой, тон куонь гожы, вэлікі тожэ іздох і тон собака ёго об'іевся.
 — Куонь іздох?! А чогош, Іванэ, уон іздох, тон куонь? Чы вы можэ, тышко возілі, чы шышко йіезділі ім?
 — Hie! I тышко нэ возілі, і шышко нэ йіезділі, туолько воду возілі. Правда, воду то возілі муюцно!
 — На што вы воду возілі?
 — Як то, на што? Тош як што горыт, то всё воду возят!
 — А штош там згорыэло у кого?
 — Што? Паночку мілы, все згорыэло панскае — хоть рыець сіёй!
 — А господі, а од чого ж вонэ згорыэло, колі?

— От чого?! Людэ кажут — от свіечкі!
 — Од якоі свіечкі?
 — Тош як хтось умре в хаті, то всё, — кажэ, — свіечка сьвіетіце!
 — А хтош там умэр? Господі! Хто умэр?!
 — Хто умэр?! Ай коб юой на туом свіете лехко мыкаласе! Пані!
 — А божэ муой, нэ выдэржу!
 — Ціхо, ціхо, нэ нервуйтэсе, нэ нэрвуйтэсе, нэ завшэ убыток. Ест і прыбыль.
 — А якая, якая, што?!
 — Панская дочка уроділа сына і кажут вэльмі слічны, подобны рыхтык, як фурман Мікіта.

Запісана ад Зофіі Ярашэвіч,
г. 42 з вёскі Малешы,
Бельская пав.
ВАЛЯЙ МІХАЛЬЧУК
і ВЕРАЙ АСПЮК

ОЙ ВЫРОСЛА КАЛІНОНЬКА

Ой выросла калінонъка
Вышэй пэрэлаза
Добрэ было прымакові [2 разы]
Шчэй с первого раза

Ой пошов жэ прымачэнъко
У поле ораті
Той забывсе нэшчаслівы [2 разы]
Хліба, солі взяты

Орэ, орэ прымачэнъко
На сонце споглядае
Чужы жонкі нэсуть ў іесті [2 разы]
Моеі чорт мае

Орэ, орэ прымачэнъко
До зэлёнага луга
Выпруг волы на доброву [2 разы]
Сам пошол до дому

Ой заходіт прымачэнъко
До до вдовоі хаты

Стара тэшча закрычала [2 разы]
Іді дров рубаті

Рубал дрова, рубал дрова
Стукнул о колоду
Стара тэшча закрычала [2 разы]
Іді зять по воду

Бодай волы поздыхалі
А хата згорыэла
Як мніе тая прымакова [2 разы]
Жызынь вжэ надоиела

Запісана
ад Яна Хомко, г. 63
Пятра Антанюка, г. 61
Васіля Антанюка, г. 53
Антона Антанюка, г. 47
з вёскі Малешы,
Бельскага пав.

ВАЛЯЙ МІХАЛЬЧУК
і ВЕРАЙ АСПЛЮК

КІНУ КУДЭЛЬ НА ПОЛІЦЮ...

Кіну кудэль на поліцю [2 разы]
Сама выйду на уліцю
Нэхай мышы кудэль трубят [2 разы]
Нэхай мэнэ хлопці любят

Рэфрэн: Ох так, моя доню, і я так робіла
Ох так, моя доню, і я так робіла
Свого мужа шановала, [2 разы]
А хлопцою любіла

Полюбіла паныча Петропавловіча
Полюбіла паныча Петропавловіча
Той нэ знаю, штой робіті [2 разы]
Чы спокінуть, чый любіті

Рэфрэн.

Спокінуті жаль, жаль, бо карые очы
Спокінуті жаль, жаль, бо карые очы

А любіті не буду, бо мі се нэ хочэ
А любіті не буду, бо мі се нэ хочэ

Рэфрэн.

Ты нэ puop, я нэ дяк
Нэ цэлуй мэнэ так
Нэхай мэнэ поцэлую
Запорожэскі казак

Рэфрэн.

Запісана
ад Яна Хомко, г. 63
Пятра Антанюка, г. 61
Васіля Антанюка, г. 53
Антона Антанюка, г. 47
з вёскі Малешы,
Бельскага пав.

ВАЛЯЙ МІХАЛЬЧУК
і ВЕРАЙ АСПЛЮК

ПОШОЛ СТАРЫ БОРОДАТЫ...

Пошол стары бородаты
Каліны ламаті
А я свого міленького [2 разы]
Впусыціла до хаты

Сідіт мілы коло стола
Курчэ оплітае
А на друге на поліці [2 разы]
Скосі поглядае

Іді доню, іді доню
Выглядаті тата
А чы йдэ, чы нэ йдэ [2 разы]
Дай ля мэнэ знаті

Ідэ доня з загумэні
Той в долоні плешчэ
Гуляй, гуляй мамуленьку [2 разы]
Нэ йдэ тата ешчэ

Як взглянула в окенечко
 А стары блізенько
 Дэш я тэбэ сховаю [2 разы]
 Тыш мое сэрдэнько

Ой сховаю, я сховаю
 Тэбэ пот перынку
 Сама ляжу і так скажу [2 разы]
 Тэпэр я загіну

Іді стары бородаты
 Колупаті мэду
 Бо мніе тяшко на сэрдэньку [2 разы]
 Головы нэ звэду

Пошол стары бородаты
 Мэду колупаті
 А я свого наймільшого [2 разы]
 Выпусціла с хаты

А я хлопець молодэнькі
 В свого тата вдалсе
 Нізом, нізом поза хмызом [2 разы]
 В коноплі сховалсce

Прышол стары бородаты
 Той з мэдом до хаты
 Дэш ты был сучын сын [2 разы]
 Туолько міесьце знаті

Записана
 ад Антона Антонюка, г. 47
 з вёскі Малешы,
 Бельскага пав.

БОЖЭНАЙ КУНЕЎСКАЙ
 і ВАЛЯЙ МІХАЛЬЧУК

ХОДЫВ ЧУМАК ПО РЫНОЧКУ...

Ходыв чумак по рыночку
 Пропыв чумак горылочку
 Пропыв волы, пропыв ярма [2 разы]
 Пропыв ярма
 Щчай занозы, всёй чумацкое дабро

Пошов чумак до шынкаркі
 Дай шынкарка хоць пув кварты
 Гэй!
 Шынкаречка дрэцца, мнэцца [2 разы]
 Одвернэцца, засміцца
 Щчай ш чумака дурака

Всіе кішэні вывэртае
 А тых гроши чорт іх мае
 Всіо кішэні вывэртае [2 разы]
 А тых гроши чорт іх мае
 Нэ чым похмелітysя

Записана
 ад Яна Амелъянюка, г. 80
 Мітрафана Герасімюка, г. 65
 Яна Амелъянюка, г. 40
 Пятра Амелъянюка, г. 30
 з вёскі Дубяжын,
 Бельскага пав.

МАРЫЯЙ ШВЕД
 і ВІКТАРАМ СТАХВЮКОМ

ОЙ ПРОПАЛА, МОЯ ДОЛЯ,
 ПРОПАЛА...

Ой пропала моя доля, пропала
 За п'яніцю мэнэ маті oddala [2 разы]

А п'яніця, гультаіца віечне п'е
 А як прыдэ до домоньку, жуонку б'е [2 разы]

Ой прывыкай мое дітя, прывыкай
 Да сусіода окенечком утікай [2 разы]

Біда ёго, муой батэньку, утэчэ
 Трымаецца п'янічэнька за плечэ [2 разы]

Трымаецца п'янічэнька за плечэ
 От суседа за косоньку волочэ [2 разы]

Штош ты мое дітя руоднэ думало
 Як на туую хітку клатку ступало [2 разы]

Ой думала, муой батэньку, тонуті,
Ніш іс тэю п'яніцею шлюб браті. (2 разы)

Запісана

ад Марыі Тарасюк, г. 58
Марыі Грыгарук, г. 57
Еўфрасіній Федарук, г. 55
Ірыны Шэўчук, г. 55
Марыі Федарук, г. 52
з вёскі Гусакі,
Бельскага пав.

МІКОЛАЙ ІВАНЧУКОМ
і ВАЛЯЙ МІХАЛЬЧУК

ТЯШКО, ВАШКО...

Тяшко, вашко мніе на сэрцю
Як вэчур путьходіт
Бо муой мілы, чорнобрывы [2 разы]
До другоі ходіт.

Нэхай ходіт, нэхай ходіт
Бо вуон ўеі любіт
Вона ёму молодая [2 разы]
Дружыною служыт

Нэхай служыт дружыною
Верною жэною
Зарыеш, зарыеш жуонку свою [2 разы]
Буду жыть с тобою.

Прышов мілы до хатонькі
Став ножа острыйті
Ёго жуонка догадліва
Той стала просіті.

Ёго жонка догадліва
Начала просіті.

Нэ рыеш, нэ рыеш муой міленькі
Хоць одну годіну,
То я тобіе подгодую [2 разы]
Малую дітіну.

Прышов мілы до дуная
Ножа полокаті.
А сусідэ, добры людэ [2 разы]
Далі мамі знаті.

Кідай маті жыто жаті
Кідай дожынаті
Іді дочку, одіночку [2 разы]
На смэрть наражаті.

Ішла маті, ішла маті
Той плачэ бэс конця.
Лежыт дочка, одіночка [2 разы]
Лічэньком до слонца.

А дітіна, сиротіна
Коло еі віецце.
А міленькі на лужечку [2 разы]
Лежыт і сміецце.

Запісана

ад Марыі Петручук, г. 72
Кацярыны Грыгарук, г. 70
Ольгі Міхальчук, г. 40
Зоі Петручук, г. 35
з вёскі Гусакі,
Бельскага пав.

МІКОЛАЙ ІВАНЧУКОМ
і ВАЛЯЙ МІХАЛЬЧУК

КОЛІ ТОЙ ВЭЧЭР, КОЛІ ПРЭКРАСНЫ...

Колі той вэчэр, колі прекрасны
Штоб чэрэз кладочку нэ ѹті
Сказалі Каті, тое кохане [2 разы]
І про Галіну забыті

Нэ хочу, Галю, тэбэ раніті
Но жаль до сэрца прыпадать
Но хочу, Галю, тобіе сказаті [2 разы]
Што маю тэбэ покідать

Побiegла Галя бэрэгом цудным
Там, дэ плывалі кораблі

Скочыла в воду, сэрцэ затіхло [2 разы]
Нашла прытулочek собie

Побег Ванюша бэрэгом цудным
Выняв платочek з рукава
Кінув на воду, забэры Галю [2 разы]
То той платок, што ты дала

Одну любів я за кары очы
Другу любів за красоту
Трэтию любів я, з ею гуляв я [2 разы]
Осталась серцу моему

Запісана
ад Юліі Барвеюк, г. 65
Веры Кіセルъ, г. 59
Яна Шум, г. 59
Любы Чапко, г. 37
з вёскі Рогайка,
Сямляціцкага пав.

ВІКТАРАМ СТАХВЮКОМ
і ВЕРАЙ АСПЮК

ПЫЛОМ, ПЫЛОМ ДОРОЖЭНЬКА ПРЫПАЛА...

Пылом, пылом дорожэнька прыпала,
Як Гандзюля по батэнька послала (2)

Прыбуть, прыбуть муюй батэньку до мэнэ,
Есць у мэнэ бэсэдонька для тэбе (2)

Есць у мэнэ міед, горыэлка, нап'ешсе
Есць у мэнэ посыцель біела, выспішся (2)

Пылом, пылом дорожэнька прыпала,
Як Гандзюля по матюнку послала (2)

Прыбуть, прыбуть ты матюонко до мэнэ
Есць у мэнэ бэсэдонька для тэбе (2)

Есць у мэнэ міед, горыэлка, нап'ешсе
Есць у мэнэ посыцель біела, выспішся (2)

Пылом, пылом дорожэнька прыпала
Як Гандзюля по родіну послала (2)

Прыбуть, прыбуть родінонько до мэнэ
Есць у мэнэ бэсэдонька для тэбе (2)

Есць у мэнэ міед, горыэлка, нап'ешсе
Есць у мэнэ посыцель біела, выспішся (2)

Запісана
ад Зофії Матчук, г. 57
з вёскі Кнарыды,
Бельскага пав.

МІКОЛАЙ ВРУБЛЕЎСКІМ
і ВЕРАЙ МІРУЦЬ

ОЙ, САМА, Я САМА

Ой сама, я сама
Як та груша й у полю,
Нэма в мэнэ, нэма [2 разы]
Пожурыйтіся кому

Батэнька нэ маю,
А матюонка старая
Братік на военці, [2 разы]
А сеструонка малая

Прыплынь, братіку, прыплынь
На морэ і з водою
Возьмі, мэнэ, возьмі [2 разы]
Сіротоньку с собою

Ой нашто я маю
Сіроту с собой браті
Обіцяўся Пан Буог [2 разы]
Ліепшу доленьку даті

Запісана
ад Зофії Матчук, г. 57
з вёскі Кнарыды,
Бельскага пав.

ВІКТАРАМ СТАХВЮКОМ
і ВЕРАЙ МІРУЦЬ

ОРЫШОК, ОРЫШОК,
ОРХОВЭ ЗЯРНЕНЬКО...

Орышок, орышок, орховэ зяненъко,
Любів яй дівчыну [2 разы]
Спокінуті мушу
Той боліт мое сэрдэнъко

Зайшов я до сіені, вечэряті сіелі
А мой мілала [2 разы]
Чорнаябрывая
До вечеры нэ сядеа

Друбнэ лісты пішэ [2 разы]
Дітіну колышэ
З буйным віетром розмовляе

Ой віетру, віетроньку, нэ дуй на
светлёньку
Свіетліца тэмная [2 разы]
Дэтіна малая
Яй шчэй сама молодая

Запісана

ад Зофіі Матчук, г. 57
Марыі Валасюк, г. 39
Аляксандры Матчук, г. 30
Елены Парфенюк, г. 24
з вёскі Кнарыды,
Бельскага пав.

МІКОЛАЙ ВРУБЛЕЎСКІМ
і ВЕРАЙ МІРУЦЬ

ТАМ У ПОЛЮ ОЗІРЭЧКО...

Там у полю озірэчко
Ой, там плывало ведэрэчко
Сосновы клепкі, дубовэ й дэнце [2 разы]
Нэ цурайся ты й мое сэрце

Бо як будэш цуратисе
Будут людэ сміятисе

Лежыт мой мілый на правой ручке [2 разы]
Тай боюся разбудіті

Ты дэвчына моя люба
Одверніся од нэлюбя
Одверніся од нэлюбя [2 разы]
Як голупка от голуба

Ты казачэ молодэнъкі
В тэбэ конік воронэнъкі
Сідлай жэ коня, ежджай се с поля [2 разы]
Ты нэ моя, я нэ твоя

Казак коніка сідлае
До коніка розмовляе
Рысю, мой коню, рысю вороны [2 разы]
Аж до тіхого дунаю

Зайіжджаю до дунаю
Й стану, гляну, падумаю
Чы мніе втопітса, чы й коніка збыщца [2 разы]
Тай на зад мніе варатітса

Нэ топіся ты козачэ
Бо душу сваю загубіш
Повэрныся, звінчаемся [2 разы]
Колі віерно мэнэ любіш

Запісана

ад Аляксандра Красоўскага
г. 57
Хведара Прывалоўскага, г. 54
Васілія Красоўскага, г. 47
Яўгенія Красоўскага, г. 45
з вёскі Грабавец,
Бельскага пав.

ВЕРАЙ МІРУЦЬ
і МІКОЛАЙ ВРУБЛЕЎСКІМ

ЛЕТИТ ГАЛКА ЧЭРЭЗ БАЛКА...

Летіт галка чэрэз балка
Летаочы грачэ,
Моло, молодая, [2 разы]
Дівчэ, дівченоңка,
Ходіт гаём, плачэ.

Нэ пускае еі маті
Ранцём до крэніци,
А нэ жыта жаті, [2 разы]
А нэ лёнку рваті,
А нэ на вячурніци.

А раз в вячэры пузнэнъко
Як маті нэ чула,
Вышла слухать соло, [2 разы]
Соло словійка
Бо з роду нэ чула.

Пошла, стала над рыкою
І дівіцца в воду.
Тышко, тышко мамо, [2 разы]
Вашко, вашко мамо
Нашто дала вроду.

Нашто лічко змалёвала
Шчэй чорные бровы.
І всё і всё дала
І всё і всё дала [2 разы]
Но шчасця нэ дала.

Запісана
ад Зофії Матчук, г. 57
з вёскі Кнарыды,
Бельскага пав.

МІКОЛАЙ ІВАНЧУКОМ
і ВЕРАЙ МІРУЦЬ

ЯК ЯЙ БЫЛА ШЧЭЙ МАЛЕНЬКА

Як яй была шчэй маленька
Як яй была шчэй маленька

Як яй была шчэй маленька [2 разы]
Колыхала мамуленька

Як я стала пудростаті
Як я стала пудростаті
Як я стала пудростаті [2 разы]
Сталі хлопці колыхаті

Колыхалі мэнэ хлопці
Колыхалі мэнэ хлопці
Колыхалі мэнэ хлопці [2 разы]
То в колысьці, то в коропці

Коробонька дрыботіела
Коробонька дрыботіела
Коробонька дрыботіела [2 разы]
А я спаті нэ хотіела

Выправіла мэнэ маті
Выправіла мэнэ маті
Выправіла мэнэ маті [2 разы]
Зэлёного жыта жаті

А я жыта нэ жала
А я жыта нэ жала
А я жыта нэ жала [2 разы]
В борозюонці лежала

Над'ехалі чорногорцы
Над'ехалі чорногорцы
Над'ехалі чорногорцы [2 разы]
Знашлі мэнэ в борозёнцы

А одін всех смелее
А одін всех смелее
А одін всех смелее [2 разы]
Став подходіті до мэнэ

Борозёнка узэнъка
Борозёнка узэнъка
Борозёнка узэнъка [2 разы]
Нэ поміесцімосе

Тэпэр ночка маленька
Тэпэр ночка маленька

Тэпэр ночка маленька [2 разы]
Нэ натіешымосе

А я дня уточу
А я дня уточу
А я дня уточу [2 разы]
Той до ночы доточу

Запісана
ад Зофій Пашко, г. 63
Яўгеній Парфенюк, г. 60
з вёскі Кнарыды,
Бельскага пав.

ВАЛЯЙ МІХАЛЬЧУК
і ВЕРАЙ АСПЮК

АХ, МАТЬ, ОХ ТЫ МАТЬ...

Ах, мать, ох ты мать
Ты мой маті
Оддалаш ты мэнэ [2 разы]
Завязала мніе свет

Оддалаш ты мэнэ
І у чужую сторону
І у чужую сторону [2 разы]
І в семейную сем'ю

А семейная сем'я
Сіела вечераті
А мэнэ молоду [2 разы]
Посылают по воду

Я по воду ішла
Другобы слёзы ліла
А з водою ішла [2 разы]
Прислуховлівалась

Ой штош там стучыт, гучыт [2 разы]
Маті сына учыт

Ой сынумой сыну
Чом горыэлкі нэ п'еш

Чом горыэлкі нэ п'еш [2 разы]
Чом ты жуонкі нэ б'еш

Ой на што я маю біть
Она всіем догодіт
Она матери, отцу [2 разы]
І шчэй мне молотцу

Ой на што я маю біть
Она всіем догодіт
Напечэ, наварыт [2 разы]
Шчэй до роду говорыт

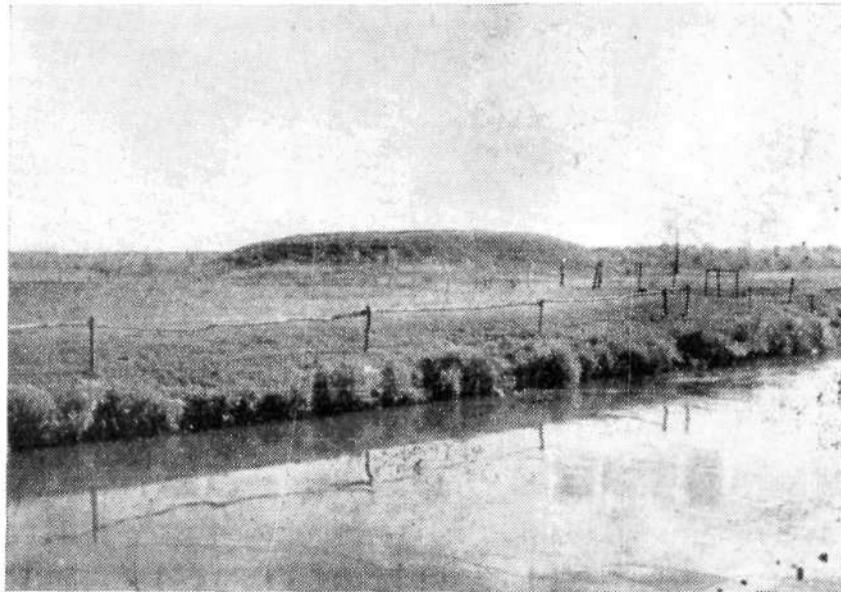
Запісана
ад Зофій Матчук, г. 57
Марыі Валасюк, г. 39
Аляксандры Матчук, г. 30
Елены Парфенюк, г. 24
з вёскі Кнарыды,
Бельскага пав.

МІКОЛАЙ ВРУБЛЕЎСКІМ
і ВЕРАЙ МІРУЦЬ

Зямля гаворыць аб мінульм

У натуральным пейзажы забугскага Падляшша можна заўважыць шмат элементаў, якія ў сапраўднасці не з'яўляюцца творам прыроды, а слядамі дзеянасці чалавека ў мінулыя стагодзі. З першага погляду іх цяжка нават заўважыць. Невялікія ўзгоркі, паўкруглыя земляныя валы, купалістая копчыкі, парослыя травой, звалы вялікіх каменняў — гэта мала відочныя ў сваёй сённяшній форме месцы, дзе ў далёкім мінульм людзі жылі, працавалі, узносілі ахоўныя канструкцыі, хавалі сваіх памершых. Захаванне іх да нашага часу на зямной паверхні магчыма было дзякуючы адпаведным канструкцыйным формам і выкарыстанаму матэрыялу — дрэву, каменням і зямлі. Аднак шмат такіх аб'ектаў нічым не выдзяляюцца ў тапаграфіі зямной паверхні. Яны скрываюць свае таямніцы пад пластамі зямлі.

Гэтыя сляды жыцця і дзеянасці чалавека з дауніх часоў

Від на раннесярдневякавае гарадзішча каля Бранска, Бельскага павета.

з'яўляюца гістарычнымі крыніцамі і прадстаўляюць сабой незвычайна важныя помнікавыя аб'екты.

З праўнага боку апякуеща імі кансерватар археалагічных помнікоў у Беластоку. Аднак дабіцца добрых вынікаў у галіне аховы гэтых помнікаў можна толькі пры дапамозе грамадства. Бо большасць об'ектаў знаходзіцца на землях, якія з'яўляюцца прыватнай уласнасцю, а частка — на грамадскіх надзелах. Здараецца, што аб'екты, якія знаходзяцца на ўчастках ворнай зямлі, падвяргаюцца знішчэнню, заворванню, каб павялічыць плошчу ворнай зямлі. Нярэдка каменне, выкарыстанае на будаўніцтве аб'ектаў, выкарыстоўваецца пры пракладцы дарог, пры пабудове будынкаў. Такія выпадкі здараюцца ціпер усё радзей і найчасцей бываюць вынікам няведання пастановы ад 15 лютага 1962 года аб ахове помнікаў культуры.

Аднак часам здараецца свядомае знішчэнне помнікаў, і тады ўжо — гэта праява парушэння права. На помнікі вялікай гістарычнай вартасці выносяцца рашэнні кансерватараў, якія аб'яўляюць гэты об'ект помнікам нацыянальнай культуры і абавязваюць узяць іх пад асаблівую апеку. Так было і ў выпадку могілак з магіламі ў каменных абкладах з XI—XIII

стагоддзяў у Чорнай Вялікай, Сямяціцкага павета. Нягледзячы на рашэнне кансерватара, могілкі, якія знаходзіліся на грамадской зямлі, былі разбураны жыхарамі вёскі. Для іх важнейшай справай было здабыць іменна з гэтага месца каменне і парушыць права, чым ушанаваць памяць продкаў і паступіць згодна з правам. Такім чынам, зусім не галаслоўным было сцвярджэнне, што археалагічныя помнікі і археалогія як наука патрабуюць зразумення і сардечнасці ўсяго грамадства. Знішчаючы такога роду дакумент, мы знішчаем уласную гісторыю.

Большасць аб'ектаў, якія захаваліся на гэтай тэрыторыі, адносяцца да перыяду ранняга сярэдневякоўя, да XI—XIII стагоддзяў. Гэта гарадзішчы, курганавыя могілкі і могілкі, магілы ў якіх абкладзены вялізнымі каменнямі, гэта званыя мазавецкія магілы. Шмат гарадзішчаў з таго часу мае сваю гістарычную метрыку ў выглядзе летапісных хронік. Між іншым польская і руская крыніцы падаюць гарады ў Драгічыне, Суражы, Бельску як цэнтры гандлю, рамяства і як умацаванні. Шмат ёсьць таксама помнікаў з першых стагод-

Выгляд канструкцыі курганавага каменнага насыпу рымскага перыяду, г. зн. каля IV ст. н.э. — каля вёскі Ясенава Даліна на Сакольшчыне.

«Лысая горка» — сляды важнага абароннага об'екта з XII—XIII ст. ст. у Бельску, ля сцежкі да чыгуначнага вакзала ад цэнтра горада.

дзяў нашай эры. Да галоўных об'ектаў заличваюца тут курганавыя і плоскія могілкі з II—IV стагоддзяў у Цэцэлях, Сямяц'ціка і павета. Тут калапі жвір. Могілкі выратаваў кансерватар, які правёў ратавальныя раскопкі. Гэтыя раскопкі прынеслі незвычайна важныя навуковыя матэрыялы, а таксама шмат прыгожых рэчаў, якія належалі да памёршага.

ГАРАДЗІШЧЫ

Якая розніца паміж двумя паніццямі: горад і гарадзішча? Размежаванне гэтых паніццяў адбылося ўжо ў XIII стагоддзі, што выразна падкрэсліваюць польскія і рускія пісаныя крыніцы. Абедзве назвы гучыць амаль аднолькава на славянскіх мовах. Горад — гэта акрэсленне абароннага месца, дзеінічаючага об'екта, штучна абароджанага людзьмі, падрыхтаванага для абароны і як бяспечнае месца. Назвай гарадзішча акрэсліваецца вымершы, апусцелы горад, па якім захаваліся толькі сляды. У такім выглядзе іменна гарады дайшлі да нашага часу з ледзь відавочнымі толькі рэшткамі абаронных

валоў іравоў, тых найважнейшых некалі абаронных элементаў.

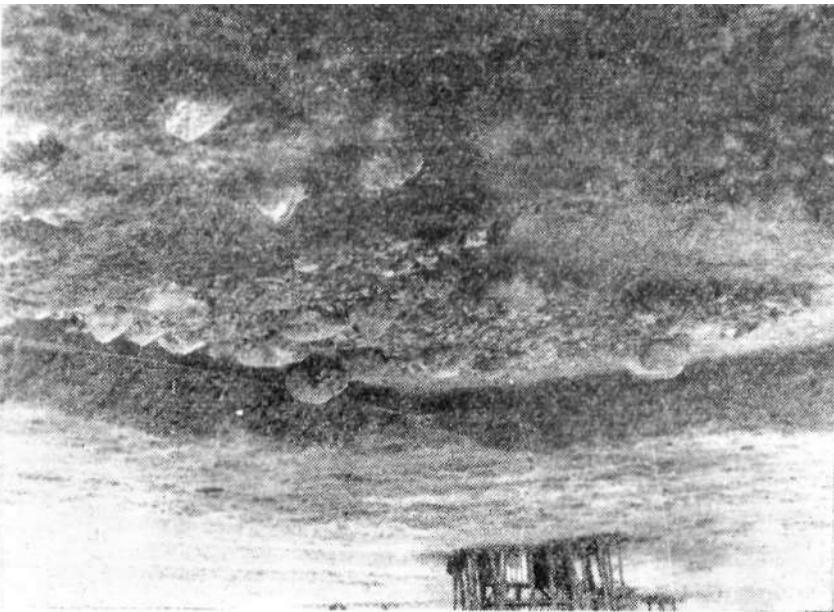
Раннесярэдневяковыя гарады будаваліся, як правіла, у месцах абаронных ужо саміх па сабе: сярод балот, у звлінах рак, на астрахах, на вяршынях узгоркаў са стромкімі падъходамі. Сённяшніх выглядаў дазваляе выдзеліць на славянскіх землях некалькі тыпаў. Як правіла, гарадзішчы, якія складаюцца з адной часткі, з'яўляюцца старэйшымі формамі фартыфікацыі, а гарадзішчы, якія складаюцца з двух і некалькіх частак паходзяць з перыяду росквіту феадальных адносін. Павелічэнне плошчы гарадоў дыктавалася неабходнасцю. Развіццё рамяства, высокая спецыялізацыя і колькаснае павелічэнне прадукцыі, а таксама ўтрымоўванне ажыўленых гандлёвых зносаў вымушаны былі ісці поруч з колькасным ростам гарадскога насельніцтва.

КУРГАНЫ

Назвай „курган” акрэсліваецца тып магілы, калімная канструкцыя пабудаваная з каменняў і пластоў зямлі і сфермавана ў форме купала. У курганах крыюцца людскія астанкі, якія правіла, аднаго чалавека, пакладзеныя на ўзоруні даўнейшай паверхні або ў яме. У розныя храналагічныя перыяды

Від кургана рымскага перыяду ля вёскі Ласінка, павет Гайнаўка.

Фрагмент даследаванага могільника з магільнамі ў каменных аблкладзінах каля вёскі Курашава, Гайнаўскага павета.

былі розныя звычаі ў абрадах пахавання, з якімі звязаны былі з'явы пахавания спаленых або не спаленых астанкаў.

Найстарэйшыя курганавыя могілкі на тэрыторыі паветаў паўднёвай Беласточчыны адносяцца да першай паловы I тысячагоддзя нашай эры. Гэтыя землі засяялялі тады славянскія плямёны венедскай і зарубінецкай культур. Яны ўзносілі сваім памёршым курганы вялізных памераў, якія даходзілі часам у падставе да 50 м у дыяметры. Сярэдняя частка кургана створана была з некалькіх пластоў каменнага бруку, аблкладзенага вянком каменняў у адзін рад вакол падставы кургана. Усё гэта было прыкрыта знешнім пластом каменняў, перасыпаных зямлём. Пад такой магутнай канструкцыяй спачывалі астанкі памёршага разам з поўным пахавальным пасагам. Гэты тип курганаў назвалі растолцкім ад назвы мясцовасці Растолты ў Беластоцкім павеце, дзе першы раз быў даследаваны такі об'ект.

Трошкі іншай будовай характарызуюцца курганы з XI—XIII стагоддзяў. Яны значна меншыя, чым растолцкі, і пабуда-

ваны менш дакладна. Насып складаецца з некалькіх пластоў каменняў, пераважна, перасыпаных зямлём. Гэтыя курганы, дзе знаходзіцца спаленыя або радзей шкілетныя астанкі, прыпісваюцца плямёнам дрыгавічоў.

МАГІЛЫ У КАМЕННЫХ АБКЛАДАХ

Тып плоскай прамавугольнай або авальнай магілы, контур якой вызначаюць вялізныя каменні, адносіцца да занядыду перыяду прагісторыі і пачатку эры сярэдневякоўя. Характэрны для тэрыторыі Мазоўша як састаўная частка культуры мазавецкага асадніцтва, тып гэты не з'яўляецца рэдкай з'явай на Падляшшы. Магілы такія выступаюць наогул групамі і займаюць значную плошчу. Кожная з іх аблкладзена вялізнымі каменнямі, якія сядзяць да палавіны ў зямлі. Сярэдзіну магілы займае плоскі брук з невялікіх каменняў, які пакрывае магільную яму з астанкамі, пераважна шкілетнымі. У рэдкіх выпадках здароўца магілы са спаленымі астанкамі. Гэта будзе зразумела, калі возьмем пад увагу факт, што паходзяць яны з перыяду станаўлення хрысціянства. Спаліванне астанкаў было тады ўжо толькі водгукам паганскага пахавальнага абраду.

Усе ахарактарызаваныя тут віды і тыпы археалагічных аб'ектаў выступаюць у многіх мясцовасцях. Некаторыя з іх былі поўнасцю даследаваны, у іншых былі зроблены толькі пробныя раскопкі, а на іншых яшчэ толькі плануецца доследная праца. Аднак большасць аб'ектаў застанецца непарушанай як помнікі мінулага.

Ніжэй падаем некаторыя, вартыя ўвагі об'екты — помнікі:

БЕЛАВЕЖА

Курганы ў пушчы адносяцца пераважна да X—XII стагоддзяў.

БЕЛЬСК

Гарадзішча, якое тут называюць „Замак” або „Лысая гары”, знаходзіцца ў парку пры алейцы, якая вядзе з цэнтра горада на чыгуначную станцыю. Рэшткі абаронных збудаванняў і важнага цэнтра навакольнага асадніцтва ў XI—XIII стагоддзяx.

БРАНСК

Гарадзішча, называе „Замчышчам”, знаходзіцца на правым беразе Нурца ў развіліне ракі і канала. Адносіцца да

XI—XIII стагоддзяў. Часткова знішчанае ў час II сусветнай вайны.

БУЖЫСКІ

Гарадзішча знаходзіцца на грамадскім лузе ў даліне Буга, каля 150 м ад ракі, на паўднёвы ўсход ад вёскі. Адносіцца да XI—XIII стагоддзяў.

ЦЭЦЭЛІ

Плоскія і курганавыя могілкі, званыя тут „Горкамі”, знаходзіцца на захад ад вёскі, на полі М. Далбінскага. Ратавальныя раскопкі выявілі больш 600 магіл са шкілетнымі і спаленымі астанкамі ў ямах і урнах з II—IV стагоддзяў нашай эры. Даследаваныя могілкі — не адзіны археалагічны об'ект у гэтай ваколіцы. Між іншым ля самай вёскі знаходзіцца вялікі курган, адзін з найбольших у Беластоцкім ваяводстве. Вядома таксама, што перад I сусветнай вайной у Цэцэлях вялісіся раскопкі на іншых яшчэ могілках з курганавымі магіламі — з другой паловы I тысячагоддзя.

ЧОРНАЯ ЦАРКОЎНАЯ

Курганавыя могілкі складаюцца з вялікіх і меншых земляных капцоў, размешчаных на палях некалькіх жыхароў вёскі: між іншым на полі А. Кабуса, Канюкі, Рэнкаўка. Адносіцца да XI—XIII стагоддзяў.

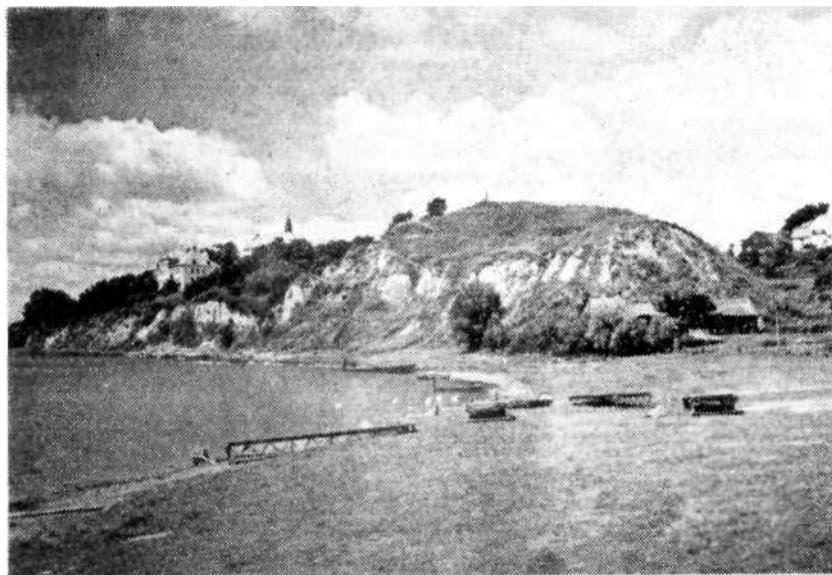
ЧОРНАЯ ВЯЛІКАЯ

Гэтак званыя мазавецкія могілкі з магіламі ў каменных абкладах. Знаходзіцца на грамадской зямлі, каля 500 м на поўнач ад вёскі, называныя мясцовымі людзьмі „Могілкі”. На гэтых могілках вядуцца раскопкі ратавальнага характеру. Аб'ект адносіцца да XII—XIII стагоддзяў.

Апрача гэтага аб'екта, на тэрыторыі гэтай жа вёскі знаходзіцца курганы каменна-земляной канструкцыі. Знаходзіцца яны на поўдзень і на захад ад вёскі. Некалькі з іх ужо даследавана.

ЧАРТАЕЎ

Рэшткі могілак з магіламі ў каменных абкладах знаходзіцца з правага боку ад шашы, якая вядзе да Цеханоўца, на полі Б. Яцкавяк. Адносіцца да XII—XIII стагоддзяў.

«Замкавая гары» ў Драгічыне — гэта гарадзішча з XI—XIII ст. ст.

ДРАГІЧЫН

Гарадзішча, называнае „Замкавай гарой”, знаходзіцца на высокім правым беразе Буга. Гэта рэшткі ад важнага сярэдневяковага горада, які спаўняў вялікую ролю на гандлёвым шляху з Кіеўскай Русі ў Польшчу і далей на захад. Вакол „Замкавай гары”, на тэрыторыі горада і вакол яго, знаходзіцца багатыя сліды даўніга горада. Пачатак яго росквіту адносіцца да XI стагоддзя. Жылі тут рамеснікі і купцы, якія аблугоўвалі навакольнае насельніцтва.

У Драгічыне, між іншым, выраблялася глінянае начынне з харэктэрнымі стылістычнымі рысамі. Пры раскопках знойдзена таксама, апрача керамікі, шмат упрыгожванняў, прылад, зброю і прадметы хатняга ўжытку, якія адносіцца да перыяду паміж XI і XIII стагоддзямі. Знойдзены таксама найстарэйшыя на нашай тэрыторыі доказ таго, што ўмелі карыстацца пісьмом. Аб гэтым сведчыць надпіс на старарускай мове на касцянай ручцы нажа з такім значэннем: „Ежкаў нож, а хто яго ўкрадзе, той пракляты Богам”. Распаўсюджанне пісьменнай культуры такім чынам выходзіла далёка па-за межы цэнтраў тадышніх культур, якімі былі, напр., на Русі Кіеў і Ноўгарад.

ГРАДЗІСК

Гарадзішча ў цэнтры мясцовасці — рэшткі ад крэпасці з XI—XIII стагоддзяў, г. зн. перыяду росквіту недалёкага Драгічына. Аб'ект, які лічыцца помнікам, знаходзіцца каля школы і спаўняе ролю спартыўнай плошчоўкі. Уздоўж шашы, якая праходзіць праз вёску, цягнецца цяпер ужо невысокі земляны вал, па баках якога заўважальныя рэшткі абароннага рову.

БОЦЬКІ

Гарадзішча знаходзіцца на захад ад вёскі, на полі Ю. Аляксенюка. Мясцове насельніцтва называе яго „Замкам”. Выгляд мае выразнага правільнага ўзгорка з плоска зрезанай верхавінай, дзе знаходзіцца платформа дыяметрам каля 50 м, раней была яна абароджана канструкцыяй абароннага валу. Ад канца VI стагоддзя і пазней, у XI стагоддзі, горад засяляла славянскае насельніцтва. Гэта пацвердзілі апошнія даследаванні.

ЯСЕНАВА ДАЛІНА

Могілкі з III—V стагоддзяў размешчаны ў развілцы Кумялкі і Трафімаўкі на полі Самайлова. Выступаюць тут вялікія курганы дыяметрам больш 20 м і вышынёй каля 2 м. Гэта харэктэрныя для таго часу, але рэдка спатыканыя на тэрыторыі Еўропы „княжасці” грабніцы з астанкамі пляменных правадыроў навакольнага славянскага насельніцтва. Паміж курганамі знаходзіцца плоскія могілкі з брукам, у іх пахаваны людзі, якія не выдзяляліся сваім значэннем. Праведзеныя пры раскопках даследаванні паказалі, што гэтыя могілкі — твор людзей з культурай, падобнай да г.зв. зарубінецкай.

КАМЕНЬ

Курган, які называюць „Косцёла Горка”, знаходзіцца на адлегласці каля 100 м ад дарогі з Тыневіч, недалёка ад будынкаў вёскі, на полі С. Сегеня. Гэта купалавідны ўзгорак, дыяметрам каля 10 м, са знішчанымі падворваннем і разворваннем берагамі. Курган унесены ў спісак помнікаў. Мяркуюць, што адносіцца ён да XI—XII ст. ст.

КУРАШАВА

На землях гэтай вёскі некалькі год назад знаходзілася некалькі археалагічных аб'ектаў — з бронзавай эпохі, рымскага

перыяду і ранняга сярэдневякоўя. Цяпер, пасля таго, як былі выбраны каменні, па іх не засталося відавочных слядоў, як, напр., на могілках, якія знаходзіцца побач з вёскай, ля скрыжавання дарог, дзе некалі стаяў вятрак.

Іншыя могілкі былі на полі Івана Янчука, па левым баку ад дарогі ў вёску Ляды. Гэта былі таксама могілкі мазавецкага тыпу, г.зн.магілы былі абкладзены па рагах вялікімі каменнямі, а сама могілка пакрыта брукам. У 1961 годзе частку могілак даследвала група археолагаў з Беластоцкага музея. Яны адкрылі толькі спаленых астанкі, прыбранныя ўпрыгожваннямі і керамікай з XI—XII стагоддзяў. Магілы са спаленымі астанкамі з таго часу з'яўляюцца рэдкасцю і прадстаў-

Від на гарадзішча ў Гацьках каля Бельска.

ляюць сабой рэлікт паганскай абрарадавасці. На знішчанай частцы гэтага вельмі цікавага аб'екта на фундаментах з вялікіх магільных каменняў пабудавана была ў 1942 годзе царква. Недалёка ад гэтых могілак, на полі І. Янчука і Г. Федарука знаходзіліся два вялікія курганы з IV—V ст. ст. Адзін з іх быў знішчаны, калі праз яго сярэдзіну пракапалі палявую дарогу, а на другім вялісі археалагічныя раскопкі. У насыпе была адкрыта каменна-земляная канструкцыя дыяметрам каля 20 м і пад ёй сляды спаленых астанкаў абрекладзенай яшчэ

ў старожытнасці магілы. У насыпе над ім адкрыты пазнейшыя шкілетныя астанкі, укананыя, як мяркуюць, у сярэдневякоўі.

КРАСНАЕ СЯЛО

Гарадзішча, якое называюць „Замак”, знаходзіцца сярод лугоў на беразе Нурчыка, паміж вёскамі Забалотныя і Шашылы. Ніzkія цяпер валы і равы акружаюць дзядзінец дыяметрам каля 80 м. Спосаб размяшчэння гарадзішча гаворыць аб tym, што ўзнікла яно яшчэ ў X ст., а можа яшчэ і раней.

КЛЮКОВІЧЫ

Гарадзішча знаходзіцца на правым беразе ракі Пульва. Яго акружаюць трайны, а месцы і ў чатыры рады пояс валаў і рavoў. Абгароджаная валамі і равамі плошча займае каля 200 м. Мяцовая насельніцтва называе гэтае месца „Крэпасць”. Больш 10 год таму назад недалёка ад гэтага гарадзішча выпадкова быў знайдзены гэтак званы скарб, г.зн. вялізная скованка срэбных арабскіх манет — дыргеймаў, якія былі прывезены на гэтыя землі ў IX і X стагоддзях. Людзі, якія знайшли манеты, не арыентаваліся ў значэнні манет і знакавалі імі авечак.

КРУПІЦЫ

На ўзгорку каля вёскі ёсьць могілкі з XII—XIII стагоддзяў з магіламі ў каменных абкладах. Могілкі былі закладзены на месцы яшчэ старэйшых могілках з III і IV ст. ст., сляды якіх нядаўна былі адкрыты. На адлегласці 1 км далей, на полі Івана Каліты, знаходзіцца рэшткі другіх могілак, а яшчэ далей — больш дзесятка курганаў прыблізна з XI—XII стагоддзяў.

КРАСЕВІЧЫ-ЧЭРАПЫ

Недалёка ад вёскі, на полі Францішка Зарэмбы, знаходзіцца пашкоджаныя ад выбірання каменняў могілкі з XII—XIII ст. ст.

ЛАСІНКА

Вялікі курган на могілках з плоскім магіламі рымскага перыяду (III—IV ст. ст.). Знаходзіцца яны каля вёскі, ля вясковых могілак. Курган адносіцца да тыпу княжаскіх магіл і ра-

зам з акружаючай яго плошчай залічаны да помнікаў значнейшай ступені.

МАКАРКІ

Курганавыя могілкі знаходзіцца на грамадскай зямлі ў месцы, якое людзі называюць „Горкі”. У склад могілак уваходзіць 10 каменна-зямельных капцоў, якія адносяцца, як думаюць, да XI—XII ст. ст.

МІЛКАВІЦЫ-МАЦЬКІ

Могілкі з сярэдневяковымі магіламі ў каменных абкладах, дрэнна захаваныя. Аб'ект называюць „Сватоўскія могілкі”. Знаходзіцца яны ля палявой дарогі ў вёску Сады, на полі нашчадкаў Юліана Дзмітрука.

МАЛОЧКІ

Мініятурнае гарадзішча ў выглядзе вартаўнічага капца часоў сярэдневякоўя знаходзіцца на поўнач ад вёскі, сярод лугоў, на зямлі Івана Федарука. Мяцовая насельніцтва называе гарадзішча „Лысай гарой”. Яно каля 50 м шырыні, абвежданае навокал валам, займае толькі каля паўтара дзесятка метраў.

МЕЛЬНИК

Часткова ўцалеўшае гарадзішча, размешчанае на высокім беразе Буга, з'яўляецца рэшткамі горада, які існаваў у XII—XIII ст. ст. і быў крэпасцю на шляху з Русі ў Польшчу. На „Замкавай гары” захаваліся рэшткі сярэдневяковых замковых вежаў, а побач, на месцы даўняга прыгараду, руіны гатыцкага касцёла. У сярэдневякоўі ён быў уласнасцю мазавецкіх князёў, а пазней належаў да Вялікага княства Літоўскага.

НЯМІРАЎ

Гарадзішча, якое называюць цяпер „Замкавай гарой”, акружанае валам і ровам, адносіцца да перыяду паміж XI і XIII ст. ст. Размешчанае на тэрасе Буга, яно спаўняла ролю, падобную да гарадзішча ў Мельніку, — ахоўвала рачны гандлёвы шлях.

НАРОЙКІ

На палях Констанціна Касіняка, Веслава Алешчuka і Яна Чэсулы, на адлегласці каля 1 км ад вёскі, знаходзіцца дрэн-

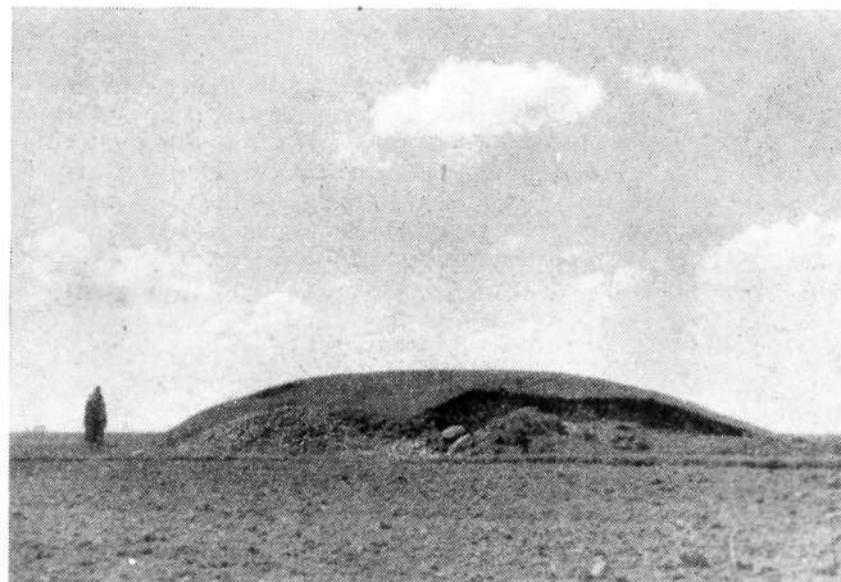
на захаваныя могілкі з магіламі ў каменныя абкладах, называныя тут „Могілкамі”. Недалёка, па другі бок ручайка, знойдзены рэшткі пасынення з таго самага часу, г.зн. з ранняга сярэдневякоўя.

ПІЛПІКІ

Ля паўночнага канца вёскі, недалёка ад речкі, на пачатку XX стагоддзя на месцы, называным „Залотніцкі пясчанік”, была знойдзена магіла рымскага перыяду (III ст.). Праведзеная рускімі археолагамі ў той час раскопкі далі цікавыя матэрыялы. У адкрытай магіле былі знойдзены кавалкі начыння ў выглядзе бронзавага кацяючка з касымі жалабкамі на брушку, які быў зроблены ў правінцыяльнарымскіх майстэрнях у Надрэніі. Большая частка могілак разбурана пры капанні пяску. Прадугледжаны яшчэ кантрольныя раскопкі.

РОГАЎКА

На вялікім і высокім узгорку недалёка ад вёскі, на тэрыторыі цяперашніх праваслаўных могілак, захаваліся яшчэ сляды могілак, закладзеных 700—800 гадоў назад. На адным

Від кургана ля вёскі Камень на Гайнаўшчыне.

з канцоў могілак відаць рэшткі каменных канструкцый у выглядзе абкладаў з вялікіх каменняў. У супрацьлеглым, заходнім кутку захавалася курганавая магіла. Такім чынам, перад намі цікавы прыклад наслення аб'ектаў аналагічнай культавай ролі.

КАМЯНКА

Раннесярэдневяковыя могілкі з магіламі ў каменныя абкладах знаходзяцца на полі Станіслава Маліноўскага. У 1937 годзе былі праведзены раскопкі. У магілах былі пахаваны неспалененія памёршыя. Пры некаторых памёршых знойдзены крэсівы, праслікі. Знойдзены таксама адзін срэбны пярсцёнак. Недалёка ад гэтых могілак знойдзены развораныя курганавыя магілы. Гэта яшчэ адзін доказ таго, што ў перыяд X—XIII ст. ст. мясцовая насельніцтва карысталася рознымі формамі магіл.

САДЫ

Недалёка ад вёскі, улева ад дарогі, якая вядзе з Сяневіц, на полі К. Міхалюка, на найбольш узвышшым пункце размешчаны 2—3 захаваныя часткова курганы, а адзін непарушаны. На гэтым апошнім пабудавана трыягуляцыйная вежа. Гэта вялікі капец дыяметрам больш 20 м і вышынёй каля 3 м. Гэта была, напэўна, магільня родавапляменнага начальніка з рымскага перыяду (III—IV ст. ст.).

СКІВЫ МАЛЫЯ

На поўдзень ад Сківаў, ля дарогі ў вёску Цэцэлі ў 1966 г. археолагі з Беластока правялі раскопкі часткова захаванага вялікага кургана тыпу „княжаскіх магіл”. Масіўная канструкцыя насыпу дыяметрам каля 18 м, складалася з вялікай колькасці камення і зямлі. У цэнтры пад насыпам былі адкрыты абкрадзенія спалененія астанкі. З магільнага пасагу засталося толькі некалькі жэтонаў для гульні, падобнай да шашак, выкананых з непразрыстага шкла. На нашыя землі такога роду вырабы ў рымскі перыяд наплывалі з правінцыяльнарымскіх майстэрняў. Курган са Сківаў датуецца III або IV ст. ст. Ваколіца багата археалагічнымі аб'ектамі: на адлегласці 1/2 км ад даследаванага кургана знаходзяцца вялікія могілкі рымскага перыяду ў Цэцэлях.

СКІВЫ ВЯЛІКІЯ

На паўночны захад ад вёскі, па левым баку шашы, сярод ворнага поля, знаходзяцца сярэдневяковыя магілы ў камен-

Каменны абклад магілы на раннеярэдневяковым могільніку XII—XIII ст. ст. у Крупіцах, Сямляцкага павета.

ных абкладах. У II палове XIX ст. археолагі правялі раскопкі некалькіх магіл, знаходзячы там шкілетныя астанкі, крэсіва, асёлкі, 2 нажы, кераміку. А ў 1967 годзе археолагі з Беласто-ка недалёка ад магілак адкрылі пасяленне з таго самага часу.

Уступныя даследаванні выявілі рэшткі гаспадарчых збудаванняў у выглядзе ям, напоўненых зямлём, насычанай арганічным: рэшткамі, вялікай колькасцю раздробленых касцей жывёлы і кавалкаў гліннага посуду.

СУРАЖ

Персценяўватае гарадзішча на беразе Нарвы, званае „Замкавая гара”. Узносіцца аб'ект над рабчай далінай, магутны абаронны вал вакол — усё гэта падкрэслівае выключнае абароннае значэнне пабудаванага ў канцы XI ст. аб'екта. Вакол горада распасціралася пасяленне, на месцы якога развіваўся пазнейшы горад. Аднак сляды пасялення ў Суражы і ваколіцах старэйшыя. У 1965—1966 гадах на тэрыторыі падворка В. Літвінчука археолагі адкрылі пасяленне з канца бронза-

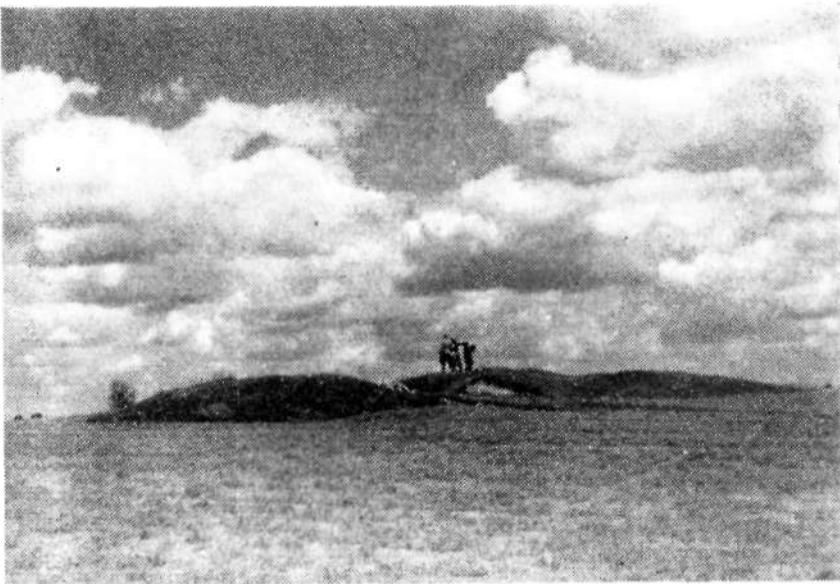
вага і пачатку жалезнага веку, г.з.н. каля 2.600 гадоў таму назад. У даўніх складавых ямах знайдзены паляўніцкія прылады — гарпуны (вастрывё з задзёрам), зробленыя з касцей алена і лася.

ШЧЫТЫ-ДЗЕНЦЯЛОВА

Раннеярэдневяковая могілкі з магіламі ў каменных абкладах знаходзяцца на зямлі Сцяпана Петручука. Гэта ўзгорак, парослы кустамі і дрэвамі, паміж якімі захаваліся рэшткі каменных канструкцый. У канцы XIX ст. быў тут праведзены пробныя даследаванні, але аб выніках іх нічога не вядома. Цікава, што насельніцтва называе могілкі курганамі. Відавочна, форма ўзгорка нагадвала насып вялікай магілы — кургана.

ТЭАЛІН

На высокай частцы ўзгорка, недалёка ад рабчай даліны, знаходзяцца 4 капцы — каменна-земляныя курганы. Дыяметр іх — каля 15 м. З выгляду яны нагадваюць магільні

Курганы ля вёскі Курашава на Гайнайшчыне. Гэтым курганам ужо паўтары тысячы гадоў.

з Ясенавай Даліны. І яны, напэўна, як і тыя, княжаскія курганы рымскага перыяду. Таму яны ўпісаны ў спісак помнікаў. Шкада, што гаспадар поля Б. Янушка падворвае берагі насыпаў.

ВАСЬКІ

У лесе па абодвух баках дарогі з Нарвы ў Ваські знаходзіцца больш дзесятка курганоў з часоў ранняга сярэдневякоўя. Яны рознай величыні, найбольшы — каля пятнаццаці метраў. Форма, сляды раўкоў вакол гавораць аб тым, што гэта могілкі перыяду ранняга сярэдневякоўя (Х—ХII ст. ст.).

ЗБУЧ

На землях вёскі ёсьць розныя сляды пасяленняў. Адзін з іх — гарадзішча з абаронным валам — размешчаны каля вёскі, недалёка ад шашы Бельск — Гайнайка. Каля 1 км на поўнач, на ўскрайні лесу выступаюць часткова захаваныя раннесярэдневяковыя магілы ў каменных абкладах. Некалькі з іх было даследавана. Памёршых перад пахаваннем не спальвалі. Пры іх знайшли шкляныя пацёркі і іншыя ўпрыгожванні з бронзы, а таксама жалезны нож. Недалёка адсюль ёсьць курганавыя магілы ў выглядзе высокіх капцоў, дыяметрам каля 10 м. Абодва аб'екты — „Вал” і „Могілкі-Грабняк” — упісаны ў спісак помнікаў і знаходзяцца пад аховай.

Тэкст і фота — ДАНУТА ЯСКАНІС

Метады фараона

Мінула 47 стагоддзяў ад часу, калі на пясках Егіпта была пабудавана найбольшая піраміда — Вялікая піраміда ў Ель-Гізе.

Гісторыкі гавораць, што загадаў яе пабудаваць фараон Хуфу, якога пазней грэкі назвалі Хеопсам. Быў ён з IV дынастыі ў XXVII стагоддзі да нашай эры. Вельмі мала вядома аб фараоне Хуфу і аб часе, калі ён жыў. Нічога амаль нельга сказаць аб тым, якім ён быў чалавекам. 4700 гадоў дакладна зацерлі ўсе сляды, апрача таго аднаго, незнішчальнага, — піраміды, якая захавала яго імя назаўсёды.

Бязлітасныя былі правы гісторыкі: Вялікую піраміду будавалі штогод на працягу 23 гадоў 100 тысяч людзей, 100 тысяч безіменных сялян і няволінікаў з усіх бакоў тадышняга све-

ту. Напэўна, у тры, а, можа, і ў чатыры разы больш людзей загінула ў час гэтай нялюдской працы.

Праўду кажучы, не такая ўжо гэта важная была мэта, будаваць такі гіганцкі помнік. Вядома, што піраміды былі месцам вечнага спачынку фараонаў, грабніцай тых, што лічылі сябе багамі. Значэнне і „тлумачэнне” пірамід, па думцы гісторыкаў, трэба шукаць у егіпецкай рэлігіі. Практычны рымлянін Пліній з абурэннем называў іх „непатрэбным і дурным доказам каралеўскай улады”. Наш разумны летапісец Марцін Бельскі называў усялякую ідэалогію толькі прыкрыўкай сапраўднай мэты: заніць беспрацоўных у час разліваў Нілу сялян, ліквідаваць лішкі рабочай сілы, каб „народ без працы не ўзяўся за што іншае...” Відаць, Бельскі ўжо нядэрнна разумеў механізм татальнай дзяржавы.

Аднак у гэтым выпадку важнейшыя, чым мэта, здаюцца метады: фараон Хуфу сумеў (і ўсё роўна, рабіў ён гэта сам, ці ўмёў падабраць людзей, якія добра пакіравалі б справай) — ён сумеў так арганізаваць працу, так сканцэнтраваць сродкі, што стварыў твор, якога не пасаромілася б сучасная тэхнічная цывілізацыя, твор фактычна дасканалы і непадатны для часу.

Таму можа менш важныя сродкі, нават менш важны тэхнічны ўзровень: найважнейшае — гэта арганізаваць людзей і выкарыстаць існуючыя сродкі і даступную тэхніку аптымальна, найлепш з усіх існуючых спосабаў. Істотная рэч — гэта метады дзейнасці. Калі б было дапушчальнае хоць найменшае марнотраўства, найменшая арганізацыйная непарараднасць, і перш за ўсё — калі б наглядчыкамі на будове і архітэктарамі былі паставлены неадпаведныя людзі — 47 стагоддзяў таму назад не збудавалі б піраміды.

Але піраміда стаіць. Вялікая піраміда збудавана з трох мільёнаў велізарных каменных блокаў, большасць якіх важыць па 2,5 тоны, значная частка — 25, некаторыя — 50 тон. Гэтыя блокі адкалваліся (вядома, не маючы ніякіх выбуховых матэрыялаў) у каменяломах, якія заходзіліся за 15 км ад месца будовы, прычым, па другім баку Ніла. Перавозілі іх санямі (!), якія цягнулі людзі, а пад палазы лілі тлустае малако...

Адзін бок квадратнай піраміды Хуфу меў даўжыню 230,5 м (цяпер трошкі менш, бо сарвана верхняя абкладзіна). Піраміду абклалі паліраванымі блокамі з белага вапняку: шчыліны паміж імі нідзе не былі большымі 0,5 мм — гэта было 8 гектараў гладкай, як люстра, паверхні, сканструяванай з 10-тонных блокаў. Усё гэта было зроблена найпрасцейшымі прыладамі — рабочыя карысталіся мядзяньмі долатамі, квар-

цавымі і крэмневымі таўкачамі, драўнянымі жэрдкамі і прымітыўнымі, драўнянымі жоравамі (такія, якія сустракаюцца яшчэ пры старых студнях).

Да сённяшняга дня не вырашана шмат загадак вялікай піраміды, не выяснена поўнасцю яе канструкцыя. Асабліва шмат спрэчак выклікаюць некаторыя лікі, вынікаючыя з яе размераў: напрыклад, калі падзяліць вышыню піраміды на падвойную даўжыню бока падставы, вынікам будзе лік Пі (з дакладнасцю да 5 дзесяцічных месц). Лік Пі першы раз падлічыў галандзец Людольф ван Цэйлен у XVI стагоддзі. Вышыня піраміды, памножаная на мільярд, дзе адлегласць ад Зямлі да Сонца. На колькі вядома, егіпцяне не маглі ведаць ні ліку Пі, ні адлегласці да Сонца. Падобных супадзенняў ёсьць больш. Сучасная наука тлумачыць гэта толькі выпадковымі супадзеннямі.

Магчыма, што гэта выпадковыя супадзенні. Зрэшты, пірамідзе не трэба дадаваць цудаў. Дастатковымі цудамі здаецца факт яе пабудовы.

Дац. доктар інж. В. Казінскі з Інстытута арганізацыі і мэханізацыі будаўніцтва ў Варшаве ўзяўся даследаваць метады будовы Вялікай піраміды.

Праф. Т. Катарбінскі ў сваіх „Прынцыпах добрай работы” называе 18 умоў добрай работы. Дык вось не менш 16 з іх ведалі і прымянялі егіпцяне 47 стагоддзяў да нас. Найважнейшымі рысамі будовы Вялікай піраміды была яе комплекснасць, канцэнтрацыя сродкаў, супольнае дзеянне. Усё было дакладна і рэальна запланавана, прадугледжана, падрыхтавана, ні аб чым не забыліся, нічога не было пакінута на „неяк там будзе”... Каардынацыя ахоплівала ўсе работы і ўсіх выкананіццаў, канцэнтрацыя сродкаў была дасканалай. Пры такай незвычайнай арганізацыі падумалі і аб стымулах: кары былі вострыя, але і ўзнагароды заахвочвалі добра працацаць. І можа самае галоўнае — стымулы прымяняліся для ўсіх будаўнічых, незалежна ад заемаемай пасады.

Вялікая піраміда ў Эль-Гізе будавалася 23 будаўнічых сезоны. А калі б мы сёння ўзяліся за такую будову, выкарыстоўваючы ўсю здабычу нашай цудоўнай цывілізацыі? Да-кладныя падлікі не пакідаюць сумненняў: пасля шматгадовай падрыхтоўкі, выканання шматлікіх лабараторных спроб, пасля выпуску серыі спецыяльных, тіганцкіх падносных кранаў (у 1969 годзе існаваў на свеце толькі адзін кран адпаведнай велічыні!) і, вядома, пры шырокім міжнародным супрацоўніцтве, у другой палове XX стагоддзя будова Вялікай піраміды працягвалася б 40 гадоў!

Ну што ж, нядайна было пададзена ў „Сталіцы”, што даволі

вялікі комплекс будынкаў Варшаўскай палітэхнікі (кубатура 250 тыс. м³) будавалі два гады ў канцы XIX стагоддзя. А шмат меншы будынак сувязі той жа палітэхнікі (кубатура 100 тыс. м³) будавалі ад 1959 аж да канца 1965 года.

Здаецца, трэба старанна вывучаць метады працы з часоў фараона Хуфу. Заўсёды паўтараем, што гісторыя — гэта настаўнік жыцця і заўсёды забываємо пра яе волыт.

Мацей Глазецкі

Чай

Ты, відаць, прызычаіся да чаю, і кожны дзень п'еш яго. А ці не прыходзіла табе такая думка: калі і дзе з'явіўся чай?

Чай людзі ведаюць з даўніх часоў. У Індый больш за тры тысячы гадоў назад ведалі яго. У Кітаі ў той час настойкай з чаю лячылі хворых.

Тысячу чатырыста гадоў назад чай быў завезены ў Японію. У іншых краінах пра яго даведаліся значна пазней.

Партугальскія купцы ў 1558 годзе вярталіся з Індый і прывезлі з сабой крыху сухога чайнага лістка. Але партугальцам чай не спадабаўся. Новы напой не ўпадабалі і галандцы. І толькі тады, як кааралеўскі доктар Банцэна сказаў, што чай вельмі карысны для людзей, пачалі купляць яго на заварку.

У Англіі трыста гадоў назад чай заваяваў славу карыснага, але вельмі дарагога напою. Купляць яго маглі толькі кааралеўская сям'я ды багацеі.

У Москву кітайскі чай упершыню прывёз царскі пасол Пярфільев.

Але пачаставаць цара Аляксея Міхайлавіча настойкай не вядомай травы пабаяліся слугі. А раптам ад прывезенага зелля цар захварэ? Тады прыдворны доктар Калінс вырашыў сам адведаць чай. Спраба прыйшла ўдала. І вось калі ў студзені 1665 года цар захварэў, доктар Калінс парай ўмы піць чай.

Царскі прыклад натхніў баяр і прыбліжаных цара. Паступова чай на Русі ўсё больш і больш уваходзіў у моду. Дактары прыпісвалі яго піць хворым.

У Расіі пачалі разводзіць чайнае дрэва ў 1833 годзе, калі з-за мяжы прывезлі насенне і саджанцы чайных кустоў і пасадзілі іх у Нікіцкім батанічным садзе. Але тут умовы для чаю аказаліся неспрыяльнымі і ў 1846 годзе расліны былі перавезены і пасаджаны ў Сухумі. Добрыя кліматычныя ўмовы ўзбрярэжжа Чорнага мора ў Грузіі аказаліся спрыяльнымі для развядзення чаю.

ГАСПАДАРСКІЯ СПРАВЫ

ЗЫГМУНТ ГУРЭЦКІ
намеснік кіраўніка
арганізацыйна-праўнага
аддзела Прэзідэнта ВРН

ЗАДАННІ І МАГЧЫМАСЦІ

Ад часу VIII Пленума ЦК ПАРП з 1961 года, на якім былі накрэслены кірункі далейшага ўмацоўвання рад нарадовых, развіваеца і паглыбліяеца працэс удасканальвання дзеянасці і пашырэння заданняў грамадскіх рад нарадовых.

Ад дзеянасці ГРН у значнай меры залежыць гарманіінае грамадска-палітычнае развіццё грамад і лепшае забеспечэнне патрэб насельніцтва. На тэрыторыі нашага ваяводства гэтая справа асабліва мае вялікае значэнне, бо 765 тыс. жыхароў, г.зн. 64,6% усяго насельніцтва, пражывае на вёсцы.

Галоўнае заданне грамадскіх рад нарадовых — гэта падтрымка развіцця сельскагаспадарчай прадукцыі, выкарыстоўванне мясцовых магчымасцей для забеспечэння жыллёвых, сацыяльных і культурных патрэб жыхароў грамады, а таксама дапільнаванне выканання іх абавязкаў перад дзяржавай.

Апрача таго, грамадскія рады нарадовыя з'яўляюцца дзяржаўнай адміністрацыяй з канкрэтна вызначанымі заданнямі, перш за ёсё ў галіне падаткаў і іншых аплат, вядзення спісу жыхароў і рэгістрацыі цывільнага стану.

Дзякуючы працэсу дэцэнтралізацыі і атрыманню дадатковых правоў, узмоцнілася роля і пазіцыя ГРН-аў, якія, кіруючы справамі грамады, усё з лепшым поспехам развіваюць функцыю планавання, кантролю, каардынацыі і грамадска-арганізатарскую функцыю. Дзякуючы праву вырашання спраў развіцця грамады, а таксама ўсё лепшаму выкарыстоўванню магчымасцей, каб палепшыць гаспадарчыя, бытавыя і куль-

турныя ўмовы вёскі, ГРН-ы здабылі вялікі аўтарытэт і давер жыхароў вёсак.

Гаспадарчыя заданні развіцця грамады ГРН спаўніе ў рамках гаспадарчых планаў, устаноўленых і выконванных у цесным супрацоўніцтве з сельскагаспадарчымі гурткамі, спулдзельнямі, а таксама з самімі сялянамі, волыт і праца якіх спрыяле ў значнай ступені павелічэнню сельскагаспадарчай прадукцыі. Сведчыць аб гэтым дасягнуты ў мінульым годзе ўраджай чатырох збожжавых культур — 19,2 ц з гектара ў нашым ваяводстве.

Далейшай інтэнсіфікацыі сельскагаспадарчай прадукцыі будзе спрыяць рэгулярнае паляпшэнне забеспечэння гаспадарак сродкамі прадукцыі, стварэнне эканамічных умоў, гарантуючых рэнтоўнасць гаспадарак, усё шырэйшае ўвядзенне ў сельскагаспадарчую практику перадавых форм вытворчасці і г.д.

Канкрэтныя абавязкі гаспадароў індывідуальных гаспадарак у прымянянні аграрнамічных і заатэхнічных метадаў (ад іх залежыць выкананне планаў) АГРАМІНІУМ. ГРН зацвярджае аграрніміум перш за ёсё для тых вёсак, якія з-за непримяняння падставовых метадаў атрымліваюць ніжэйшы, ад сярэдняга, ураджай. Добрае выкарыстанне аграрніміума значна павялічвае рэальнасць планавання развіцця сельскай гаспадаркі ў грамадзе і дазваляе ўключыць у выкананне грамадскага плана ўсе індывідуальныя гаспадаркі на вёсцы.

Каб выкананы заданні па развіццю сельскай гаспадаркі, грамадская рада нарадовая штогод вызначае гаспадаркі, якія ў даным годзе абавязаны аднавіць насенны матэрыял збожжа і бульбы, гаворыць, дзе трэба ўзяць насенны матэрыял, вызначае рэпрадукцыйныя гаспадаркі. ГРН вызначае вясковых перадавікоў аховы раслін, арганізуе калектыўнае знішчэнне пустазелля і шкоднікаў раслін, накрэслівае працы па ўпараткаванию водна-меліярацыйных рабоў, вызначае кошт (у форме аплат) падставовой або дакладнай меліярацыі, зробленай дзяржавай, заключае ўмовы арэнды або найму нерухомага маёнтку з дзяржаўнага фонду зямлі, вядзе перапіс усіх земель і выяўляе выпадкі выкарыстоўвання іх без падпісання ўмовы.

У апошнія гады павялічыліся магчымасці ГРН уздзейніцаць на выкананне заданняў сельскай гаспадаркі дзякуючы таму, што грамадскай радзе была падпараткавана грамадская сельскагаспадарчая служба, г.зн. аграном і заатэхнік. Іх парадамі павінны шырока карыстацца ўсе гаспадары.

ГРН-ы прымяняюць грамадскія сродкі ўздзеяння, але, калі яны не памагаюць і селянін, наступрак уласнай зацікаўле-

насці, не выконвае наказаў па ахове раслін, ГРН можа прымяніць сродкі прымусу, нават кары.

Аб павелічэнні магчымасцей ГРН-аў сведчыць між іншым факт, што за перыяд 1966—69 гадоў велічыня бюджетаў ГРН узрасла са 160 млн. зл да 221 млн. зл. Такім чынам сярэдні грамадскі бюджет у нашым ваяводстве ўзрос з 461 тыс. зл да 752 тыс. зл.

Вялікае значэнне для самастойнасці ГРН мела ўвядзенне дадаткова яшчэ, апрача бюджету, грамадскага фонду, які складае каля 70 млн. зл у год і служыць паляпшэнню ўмоў гаспадарчага і культурнага жыцця ў грамадзе.

Велізарнае значэнне для пашырэння падатковых правоў ГРН-аў мела перадача ім ад 1966 года памерна-рахунковых спраў у галіне грунтовага падатку і падатку ад нерухомага маёнтку, а таксама аплат за электрыфікацыю. Перадача гра-

Сядзіба грамадской рады ў Шудзялаве.

мадскім органам усіх фінансавых абавязкаў гаспадароў сутэрлася з задавальненнем сялян, якія цяпер могуць на месцы ўпарадкаваць гэтыя спраўы.

Дзякуючы пашырэнню правоў грамадскіх рад нарадовых у галіне падаткаў, цяпер яны могуць прызнаваць зніжкі ў сплачванні грашовых абавязкаў, раскладаць іх на раты або знімаць аплаты ў колькасці і ў выпадках, акрэсленых інструкцыямі.

Павелічэнне правоў грамадскіх органаў у прыманні адміністрацыйных рашэнняў спрыяла набліжэнню рашэнняў да патрэб грамады, іх большая трапнасць і эластычнасць, а таксама павелічэнне адказнасці рад.

Заданні па выкарыстанню мясцовых магчымасцей у забеспечэнні камунальных, сацыяльных і культурных патрэб жыхароў грамады паказваюць, што ГРН-ы павінны шырэй выкарыстоўваць ініцыятывы і супрацоўніцтва з грамадскімі арганізацыямі.

Асаблівую ўвагу звяртае ГРН на супрацоўніцтва з камітэтамі Фронту адзінства народа, шырэйшае выкарыстанне супрацоўніцтва рабочага і сялянскага самакіравання (спулдзельчыя арганізацыі, сельскагаспадарчыя гурткі), што садзейнічала б аб'яднанию намаганняў у выкананні вытворчых і грамадскіх заданняў вёскі.

Супрацоўніцтва гэтае заключаецца ў пастаянным развіціі добраахвотнай працы грамадскім чынам — грашовыя складчыны, уклад уласных матэрыялаў і рабочай сілы ў акрэсленны аб'ект, дапамога ў рамонце і навядзенні парадку — працах, якія даюць трывалы ўзровень.

Дзякуючы працы грамадскім чынам у перыяд 1965—69 гадоў, пабудавана 456 км добрых дарог, 12 мастоў, 916 пропускаў вады на дарогах, 20 школ, 42 пажарніцкія рамізы, палепшаны 1003 км грунтавых дарог, змеліравана 1244 гектары сенажацяў і паш.

Праца грамадскім чынам, побач з фінансавымі сродкамі ГРН-аў, — гэта важны інструмент у планаванні і выканванні шматлікіх гаспадарчых спраў на патрэбы мясцовага насельніцтва.

ГРН-ы шмат увагі прысвячаюць паляпшэнню якасці працы працаўнікоў грамадскіх органаў у разгляданні спраў жыхароў, дакладнае выконванне інструкцый, хуткае і справядлівае вырашэнне спраў грамадзян, удзялянне ім неабходных выясненняў і парад, каб не былі яны пакрыгіджаны ад няведення сваіх правоў.

З гэтай жа мэтай грамадскія рады атрымалі права прымаць непасрэдна ад грамадзян па іх просьбе заявы, кіраваныя ў органы дзяржаўнай адміністрацыі (аддзелы) презідыйумаў ПРН у справах, звязаных з памерам грунтовага падатку, абавязковых даставак, дазволаў на будаўніцтва і г.д. Апрача таго, грамадскія рады павінны інфармаваць грамадзян аб способе вырашання спраў органамі адміністрацыі вышэйшай ступені.

Дзейнасць ГРН не можа весціся чыста адміністрацыйнымі сродкамі. Неабходна раіцца з людзьмі, аблікаркоўваць з імі неабходнасць, памеры і найлепшыя формы выканвання абавязкаў.

Грамадскае ўзדзеянне ГРН знаходзіць сваё выражэнне ў розных формах, як сесіі і камісіі, сустрэчы радных з на-

сельніцтвам, вясковыя сходы, развіццё грамадскага кантролю, абмяркоўванне раднымі праектаў пастаноў ГРН з насельніцтвам і г.д., што спрыяе пашырэнню ўдзелу жыхароў у фармаванні гаспадарчых і грамадска-культурных працэсаў грамады.

Пастаянны ўзрост уздоўж грамадской свядомасці і культуры дае магчымасць сялянам выкарыстоўваць дэмакратычны ўстановы і магчымасці самім кіраваць уласнымі справамі, магчымасці якія стварае сістэма рад нарадовых.

СОЛТЫС АРГАНІЗАТАР І ПРАДСТАУНІК ІНТАРЭСАУ ЖЫХАРОЎ ВЁСКІ

У Беластоцкім ваяводстве ёсьць 295 грамад, якія падзелены прэзідыйумамі ГРН на 3560 вёсак (салэцтваў). Умовы для арганізавання жыхароў вёсак, каб забяспечваць свае патрэбы, стварыла пастанова з 1958 года. Пастановай быў створаны асобны орган вясковага самакіравання — вясковы сход — як падбудова сістэмы органаў рад нарадовых.

Каб устрymоўваць пастаянную сувязь паміж жыхарамі вёсак і грамадской рады нарадовай, вясковы сход выбірае солтыса.

Солтыс спаўняе дзве галоўныя функцыі: з аднаго боку ён з'яўляецца грамадскім арганізатарам і прадстаўніком вёскі, з другога боку — памочнікам ГРН у выкананні пастановленых перад ёю заданняў. Як прадстаўнік усёй вёсکі солтыс павінен пры выканванні сваіх абавязкаў дбаць аб як найлепшым забеспячэнні патрэб вёсак. Гэта добра разумеюць самі жыхары вёсак, давяраючы гэтую пасаду людзям, якія карыстаюцца агульным даверам вёсак, з'яўляюцца прыкладам у грамадской і прафесіональнай працы, вядомыя сваімі арганізацыйнымі здольнасцямі, ініцыятыўнасцю, чеснасцю і аб'ектыўнасцю ў выкананні сваіх абавязкаў.

Солтыс вядзе вясковы сход, на якім абмяркоўваюцца асноўныя справы вёсакі, асабліва справы паляпшэння бытавых і культурных умоў, развіцця сельскагаспадарчай прадукцыі, а таксама спосабаў выкарыстання калектыўнай ініцыятывы ў гэтай галіне. Як ведаем, сродкі, якімі распарађае солтыс ГРН

(пры велізарнай колькасці патрэб), не заўсёды дастатковыя. Таму іменна арганізацыя многіх лакальных заданняў залежыць у значайнай меры ад шырокага і дзейнага ўдзелу ўсіх жыхароў у працы грамадскім чынам.

Варта падкрэсліць, што агульная вартасць працы, выкананай грамадскім чынам за перыяд 1965—68 гадоў склада 672,2 млн. зл. Гэта вялікі ўклад у грамадска-гаспадарчае развіццё нашага ваяводства.

У сувязі з харектарам нашага ваяводства солтысы звязтуюць асаблівую ўвагу на павелічэнне сельскагаспадарчай прадукцыі. Ад паставы солтыса, ведання ўмоў і магчымасцей вёсکі, поўнага выкарыстання растучых магчымасцей сельскагаспадарчых гурткоў і актыўнасці сельскагаспадарчай службы ў значайнай мере залежыць адпаведнае планаванне і выкананне заданняў па інтэнсіфікацыі сельскай гаспадаркі. Як паказаў праведзены аналіз і ацэнка сельскагаспадарчай прадукцыі, у нашай сельскай гаспадарцы існуюць яшчэ немалыя вытворчыя рэзервы, якія сяляне пры новых магчымасцях (паляпшэнне сродкаў прадукцыі) могуць усё шырэй выкарыстоўваць.

Солтыс дапільноўвае, каб справы развіцця сельскагаспадарчай прадукцыі перыядычна абмяркоўваліся з удзелам сельскагаспадарчай службы на вясковых сходах. Сярод шмат-

Жніво.

лікіх спраў, якія трэба было б абмяркоўваць на вясковых сходах, на першыя месцы выходзіць прыніцце вясковай праграмы развіцця сельскай гаспадаркі, праграмы, якая з'яўляецца часткай гаспадарчага плана грамады, а таксама кантроль па яе выкананні, выяўленне прычын цяжкасцей і тэрміновае выкарыстанне адпаведных сродкаў для поўнага выканання праграмы.

Солтыс удзельнічае ў сесіях ГРН, у тых пасяджэннях презідіумаў ГРН, дзе разглядаюцца важнейшыя справы вёскі, а таксама ў перыядычных нарадах солтысаў, якія склікае презідыйум ГРН. Такім чынам солтыс мае магчымасць пазнаёміцца з проблемамі развіцця грамады і атрымоўваць інфармацыю на тэмы, якія цікавяць жыхароў вёсак.

Таму солтыс часта служыць парадай і дапамогай тым, хто звяртаецца да яго ў розных справах. Солтыс не толькі дапільноўвае выкананне жыхарамі вёскі абавязкаў перед дзяржавай, але і інфармуе іх аб умовах, якія даюць права карыстацца звольненнямі і ільготамі ў падатках, аб грамадскім фонду, абавязковых дастаўках, а таксама аб магчымасцях атрыманія крэдыта на развіццё гаспадарак, будаўніцтва і г.д.

Апрача грамадской дзейнасці солтыс выконвае і некаторыя адміністрацыйныя абавязкі. Адзін з такіх абавязкаў солтыса — зборніе ўсялякіх фінансавых аплат для дзяржавы, сцягваных па адміністрацыйнай лініі. Тут солтыс выступае ў ролі прадстаўніка Скарбу дзяржавы. Ад таго, як ён выконвае гэтую функцыю, у значайнай меры залежыць выкананне фінансавага плана і бюджетаў рад нарадовых, з якіх пакрываюцца выдаткі на розныя патрэбы вёскі. Тэрміновае зборніе грошай солтысам забяспечвае сялян ад дадатковых коштавай і прыкрасцей, звязаных з выкарыстаннем адміністрацыйнага прымусу. Абавязак солтыса — дапільнаваць таксама выкананне сялянамі абавязковых даставак.

Солтыс (згодна з яго правамі) выдае пасведчанні аб месцы паходжання жывёлы і вядзе справы запісу па месцу жыхарства.

Пры дапамозе спецыяльнага калектыву і членаў ОСП, солтыс дапільноўвае, як жыхары вёскі выконваюць свае абавязкі па супрацьпажарнай ахове, арганізуе начныя варты, а ў выпадку неабходнасці загадвае бяспречна аказаць хуткую дапамогу (напр., у выпадку пажару).

Абавязкі солтыса цяжкія і адказныя. Каб выкананаць іх, солтыс супрацоўнічае з вясковым камітэтам Фронту адзінства народа, з іншымі грамадскімі арганізацыямі і мясцовым актывам рад нарадовых, сельскагаспадарчых гурткоў, спулдзельчасці і г.д.

Галоўныя заданні вёскі, а таксама важныя справы насельніцтва солтыс прадставіць на вясковым сходзе, каб сход мог выразіць свою думку або ўнесці пропановы ў адрес ГРН і яе органаў, патрабаваць нейкіх крокуў ліквідацыі нязгоднасці і г.д. Крытыка і пропановы, вынесеныя на вясковым сходзе, прадстаўляюць сабой вялікую дапамогу для ГРН.

Вясковы сход выислухоўвае перыядычна справаўздачы аб дзейнасці ГРН, яе презідіума і радных, што стварае шырокія магчымасці кантролю насельніцтва над дзейнасцю ГРН і ўзদзейніння на кірункі яе працы, а таксама дзяржаўных органаў і гаспадарчых устаноў, дзейнасць якіх кантралюеца і каардынуеца грамадскімі радамі, напр. ГС.

Несумненна, што ад адпаведнай паставы солтысаў, іх актыўнасці, добрага выкарыстання ініцыятывы насельніцтва ў значайнай меры залежыць выкананне заданняў па развіццю вёскі.

ЗЫГМУНТ ГУРЭЦКІ
штамеснік кірауніка
арганізацыі на-праўнага аддзела
Презідіума ВРН

СЕЯЛКІ НА ЗЕРНЕ І ЎГНАЕННЕ

Гаспадар! Сей збожжа толькі машынамі. Памятай, што высываючы з каробкі, уручную, траціш на кожным гектары каля 30 кг найлепшага насення зерня. Апрача таго, не маеш магчымасці правільна змагацца з пустазеллем.

Кожны гаспадар ведае, што дзякуючы прымяненню мінеральных угнаенняў можна сістэмнай павялічваць ураджай.

Яшчэ нядаўна ў Польшчы ў сярэднім прыпадала 50 кг чыстага NPK на гектар, што прадстаўляла каля 150—200 кг розных угнаенняў. Многія сяляне, выкарыстоўваючы малую колькасць мінеральных угнаенняў, высывалі іх уручную. Пры сучасных нормах 80 кг/га чыстага рэчыва і планаваннія на бліжэйшыя гады 140 кг/га немагчыма абыходзіцца ручным высеvам. Дык значыць, сяялкі, але якія?

СЕЯЛКІ ДЛЯ РАССЯВАННЯ УГНАЕННЯЎ

Найлепш рассеваючы мінеральныя угнаенні дыскавыя сеялкі, трактарныя, прычэпныя або завешваныя. Яны прыстасаваны да высеvу ўсіх мінеральных угнаенняў: у парашку і ў гранульках. Гэтыя сяялкі простыя ў абслугоўванні, моц-

ныя і добра працуць. А вось іх важнейшыя тэхнічныя характеристыстыкі:

**Сеялка завешваная Сеялка прычэпная
SNT-2,6,,Gustlik" SNT-3C „Odra”**

Рабочая шырыня ў см	260	300
Працаzdольнасць	1,5	1,2
Колькасць высеvу на гектар	15—1500	15—1500
Вага ў кг	260	370
Цана	7600 зл	5000 зл

N013 (Sk-2)

Для малых гаспадарак вельмі добрая для высеvу мінеральних угнаенняў конная сеялка тыпу N013. Простая ў аблуговуванні і чышчэнні пасля працы. Адзін чалавек і адзін конь лёгка ўправяцца з яе аблуговуваннем. Рабочая шырыня 200 см, аб'ём скрынкі — 200 літраў. Вага — 190 кг. Цана 3100 зл.

Кожную машыну пасля працы, асабліва перад большым прастоем, трэба дакладна ачысціць ад угнаенняў, каб забяспечыць ад карозіі.

N009 (RCW-2) „Piast”

Сеялка „Piast” служыць для высеvу вапны і мінеральных угнаенняў. Яна больш універсальная ад папярэdnіх, бо дадаткова рассявае вапну і нават пасыпае пяском пакрытыя лёдам дарогі.

Рабочая шырыня	да 10 м
Высеў	ад 1000 да 4000 кг/га
Працаzdольнасць	да 3,5 га/гадз.
Вага	750 кг
Цана	24.900 зл

N010 (RCW-4) „Tytan”

Прызначаецца таксама для рассяяння вапны, мінеральных угнаенняў і рассыпвання пяску. Змяшчальнасць скрынкі — 3,6 м³. Вапну можна вазіць на далёкія адлегласці з хуткасцю 25 км/гадз. RWC-4 прызначаецца для вялікіх гаспадарак і пунктаў аблугі.

Рабочая шырыня 5,5 да 10 м

Высеў
Працаzdольнасць
Цана

ад 600 да 4600 кг/га
да 3,5 га/гадз.
77.000 зл

N012 (RNZ)

Самай новай машынай для рассяяння мінеральных угнаенняў і вапны з'яўляецца завешваная сеялка N012 (RNZ). Вельмі дакладна рассявае нават у малых нормах. Добрая і для малых гаспадарак.

Рабочая шырыня	4—9 м
Рассяянне	ад 50 да 1550 кг/га
Змяшчальнасць скрынкі	330 літраў
Працаzdольнасць	да 3 га/гадз.
Цана	7.950 зл

Мінеральныя ўгнаенні, якія пераходзяцца ў неадпаведных умовах, збіваюцца і камянеюць. Каб іх перад высеvам дакладна раздробніць, трэба мець млынок для ўгнаенняў „Мінерал”. Нават скамяленыя ўгнаенні гэтые млынок перамельчае на пыл і ўгнаенні тады ўжо можна рассяваць машынай, не баючыся сапсаваць машыну або нераёнамернага высеvу.

N400/1 (URN-1) „Mineral”

Працаzdольнасць	3000 кг/гадз.
Моц электраматора	2,2 к
Лік дробячых валаў	2 пары
Вага	240 кг
Аблуга	2 асобы
Цана	6650 зл

МАШЫНЫ ДЛЯ ЗАПРАВЫ НАСЕННЯ

P200 (ZRZ-0,15) „PRZEMKO”

Для малых гаспадарак найлепш прыдалася б ручная заправялка P200 (ZRZ-0,15) „PRZEMKO”, прызначаная для сухой заправы. Яна вельмі простая ў аблуговуванні і моцная.

Змяшчальнасць	80 літраў
Порцыя зерня	да 35 кг
Час запраўкі	да 10 мін.

Вага
Цана

21 кг
300 зл

P201 (ZMZ-0,5) „ROGOŽNIAŃKA”

Для больших гаспадарак і пунктаў абслугі вельмі прыдатная механічная заправялка P201 (ZMZ-0,5), прыстасаваная для сухой заправы насення. Гэтую заправялку можна спалучыць з ачышчалкамі тыпу CZ.

Змяшчальнасць заправы	4,7 л
Працаzdольнасць	да 1000 кг/гадз.
Цана	3000 зл

P202 (ZMZ-4) „AZET”

Найбольшая з гэтых заправялак, механічная, для вадкасці і газаў, прызначаецца для спецыялістычных вялікатаварных гаспадарак і пунктаў продажу кваліфікаванага зерня. Гэта навачэнская, аўтаматызаваная заправялка. Вельмі добра ў ёй запраектавана сістэма вентыляцыі і шчыльнасць праходу заправы. Гэта забяспечвае абслугу ад атрутных пароў пана-гену.

Працаzdольнасць для пшаніцы	4,5 т/гадз.
карэння цукровага бурука	1,5 т/гадз.
Аб'ём засыпнога каша	30 дцм ³
Абслуга	4 асобы

ЗБОЖЖАВЫЯ СЕЯЛКІ

Найменшай і наймалодшай для высеvu збожжа і іншага насення з'яўляецца конная сеялка S040 „Juhas”, прызначаная для родных хвалістых паверхняў. Ёсьць у ёй спецыяльныя тар-мазы для бяспечнага праезду па абрывістых дарогах і пака-тых палях. Сеялка „Juhas” працуе з адным канём.

Рабочая шырыня	0,9 м
Лік радоў	9
Змяшчальнасць скрынкі	45 літраў
Цана	3550 зл

Наша прамысловасць прапануе сялянам цэлы шэраг конных сеялак і вялікіх і малых на розныя глебы.

Усе гэтыя сеялкі простыя ў абслугоўванні і раўнамерна

рассяваюць насенне. Іх тэхнічную характарыстыку дае на-ступная табліца:

	Алгінка меры	S012 (szk — 1,3 h) „GORAL”	S014 (szk — 1,5 h) „KASZUB”	S015 (szk — 1,75 h) „OPOLE”	S023 (szk — 1,38) „LECH”	S025 (szk — 2s) „SLAZAK”
Рабочая шырыня	см	130	150	170	180	200
Лік радліц	шт.	13	15	17	19	17 i 19
Змяшчальнасць скрыні	літр	60	76	85	110	105
Вага	кг	320	360	430	476	560
Працаzdольнасць	га/гадз.	0,4	0,5	0,6	0,7	0,8
Цана	зл	3400	3600	4600	8700	7100

Вялікі выбар маюць сяляне пры куплянні трактарных сеялак. Падаем тры галоўныя тыпы: — завешваная на трактары „Ursus C-328 і C-330 з сімвалам S026 (SZZ-2,5S) „Poznaniak”.

— прычэпная S037/1 (SZC-3S), на гумовых колах, да яе можна дадаткова купіць сеялку на траву і канюшыну.

— прычэпная вялікай шырыні S033 (SZC-4S) „Mazur” на гумовых колах.

Усе тыпы сеялак могуць выкарыстоўвацца ў вялікіх гаспадарках.

Вось іх тэхнічная характарыстыка:

	Алгінка меры	S026 SZZ-2,5S „Poznaniak”	S037/1 SZC-3S „Kujawiak II”	S033 SZC-4S „Mazur”
Рабочая шырыня	см	250	300	
Лік радоў	шт.	21	29 i 35	33
Змяшчальнасць скрыні	літры	130	310	430
Працаzdольнасць	га/гадз.	1,1	да 2,4	да 3,2
Вага	кг	350	935	980
Цана	зл	8500	17 900	20 400

Усе машыны і прылады купляць трэба ва ўстановах „Агрома”. Машыны атрымоўваюць 12-месячную гарантывю. Гэта

значыць, што на працягу цэлага года ўсе направы, якія ўзніклі па віне фабрыкі, праводзіць бясплатна найбліжэйшы ПОМ або ЗНМР.

Від на мястечка Нарва.

ВЫВАД ХАТНЯЙ ПТУШКІ

Птушка	Час высаджвання яек	Колькасць яек	Колькасць саміц на аднаго самца
Курыца	20—22 дні	15—19 яек	12—15 саміц
Індычка	27—30 дзён	15—19 яек	10—15 саміц
Гуска	28—32 дні	13—14 яек	4—6 саміц
Качка	26—31 дзень	13—15 яек	4—6 саміц
Галубіха	17—19 дзён	2—3 яйкі	1 саміца

Колькасць яек, якія патрэбна падкласці пад адну квактуху залежыць ад яе размераў (велічыні). Напрыклад, пад індычку можам падкласці 21—25 курыных яек, 9—11 гусіных або 21 качыных; пад курыцу — ад 3 да 5 гусіных яек або 11 качыных.

КАЛЯНДАР ЦЯЖАРНАСЦІ

(палічаны на штодзесяты дзень цэлы год)

Пачатак цяжарнасці	Народзіць каля:			
	карова	кабыла	свіння	авечка
1 студзеня	12 кастрыч.	6 снежня	30 красавіка	3 чэрвень
11 студзеня	22 кастрыч.	16 снежня	10 мая	13 чэрвень
21 студзеня	1 лістапада	26 снежня	20 мая	23 чэрвень
31 студзеня	11 лістапада	5 студзеня	30 мая	3 ліпеня
10 лютага	21 лістапада	15 студзеня	9 чэрвень	13 ліпеня
20 лютага	1 снежня	25 студзеня	19 чэрвень	23 ліпеня
2 сакавіка	11 снежня	4 лютага	29 чэрвень	2 жніўня
12 сакавіка	21 снежня	14 лютага	9 ліпеня	12 жніўня
22 сакавіка	31 снежня	24 лютага	19 ліпеня	22 жніўня
1 красавіка	10 студзеня	6 сакавіка	29 ліпеня	1 верасня
11 красавіка	20 студзеня	16 сакавіка	8 жніўня	11 верасня
21 красавіка	30 студзеня	26 сакавіка	18 жніўня	21 верасня
1 мая	9 лютага	5 красавіка	28 жніўня	1 кастрыч.
11 мая	19 лютага	15 красавіка	7 верасня	11 кастрыч.
21 мая	1 сакавіка	25 красавіка	17 верасня	21 кастрыч.
31 мая	11 сакавіка	5 мая	27 верасня	31 кастрыч.
10 чэрвень	21 сакавіка	15 мая	7 кастрыч.	10 лістапада
20 чэрвень	31 сакавіка	25 мая	17 кастрыч.	20 лістапада
30 чэрвень	10 красавіка	4 чэрвень	27 кастрыч.	30 лістапада
10 ліпеня	20 красавіка	14 чэрвень	6 лістапада	10 снежня
20 ліпеня	30 красавіка	24 чэрвень	16 лістапада	20 снежня
30 ліпеня	10 мая	4 ліпеня	26 лістапада	30 снежня
9 жніўня	20 мая	14 ліпеня	6 снежня	9 студзеня
19 жніўня	30 мая	24 ліпеня	16 снежня	19 студзеня
29 жніўня	9 чэрвень	3 жніўня	26 снежня	29 студзеня
8 верасня	19 чэрвень	13 жніўня	5 студзеня	8 лютага
18 верасня	29 чэрвень	23 жніўня	15 студзеня	18 лютага
28 верасня	9 ліпеня	2 верасня	25 студзеня	28 лютага
8 кастрыч.	19 ліпеня	12 верасня	4 лютага	10 сакавіка
18 кастрыч.	29 ліпеня	22 верасня	14 лютага	20 сакавіка
28 кастрыч.	8 жніўня	2 кастрыч.	24 лютага	30 сакавіка
7 лістапада	18 жніўня	18 кастрыч.	6 сакавіка	9 красавіка
17 лістапада	28 жніўня	28 кастрыч.	16 сакавіка	19 красавіка
27 лістапада	7 верасня	7 верасня	1 лістапада	29 красавіка
	7 снежня	17 верасня	11 лістапада	5 красавіка
	17 снежня	27 верасня	22 лістапада	15 красавіка
	27 снежня	7 кастрыч.	1 снежня	29 мая

УСЕ АБ КАНТРАКТАЦЫ ЖЫВЁЛЫ

1. На кім абавязак дастаўкі збожжа, бульбы і мяса?

а) Абавязак дастаўкі ляжыць на гаспадарах або карыстальніках зямель і будынкаў, зарэгістраваных у эвідэнцыі, якую вядуць презідымы ПРН.

Арандаваная зямля на падставе прыватных умоў пры падліку велічыні абавязковых даставак спалучаеца (кумулюеца) з уласнай зямллёй арандатара.

Прыватныя ўмовы, якія не ўнесены ў эвідэнцыю зямлі і будынкаў, могуць быць далучаны да ўласнай зямлі арандатара пры падліку велічыні абавязковых даставак.

б) Гаспадарка, якая з'яўляецца ўласнасцю двух або больш людзей, але вядзеца супольна, як адна, трактуеца як адно цлае.

в) Індывідуальныя гаспадаркі плошчай у пералічэнні да трох гектараў могуць да вартасці поўнай колькасці даставак здаць замест збожжа, мяса або бульбу, або нават да 30 лістапада кожнага года ўплатаць раўнавартую суму грошай.

г) Індывідуальныя гаспадаркі, плошчай перавышаючыя 3 гектары ў пералічэнні, якія спецыялізуюцца ў жывёлагадоўлі на развод, могуць па згодзе презідыму грамадскай рады замест паловы збожжа ўнесці на дастаўкі мяса.

2. Прывілеі для сялян, контрактуючых збожжа.

а) Індывідуальным гаспадаркам, якія закантрактуюць пад вырошчванне збожжа не менш 20% сваёй зямлі і прададуць больш збожжа, чым устаноўлены ва ўмове мінімум, належыцца прэмія па 50 зл за кожныя 100 кг прададзенага лішку збожжа. Прэмія гэтая залічваецца на грунтавы падатак або на іншыя грашовыя абавязкі.

б) Апрача таго, сялянам, якія выканалі згодна з умовай устаноўлены мінімум дастаўкі закантрактаванага збожжа, належыцца зніжка цэн мінеральных угнаенняў ад 40 да 20%, у залежнасці ад купляння канцэнтраваных кармоў:

— 40%, калі гаспадар не купіць канцэнтраваных кармоў, якія яму належацца за контрактаванае збожжа;

— 30%, калі гаспадар купіць не больш, чым 50 кг кармоў за 100 кг закантрактаванага збожжа;

— 20%, калі гаспадар купіць больш 50 кг канцэнтраваных кармоў за 100 кг збожжа, прададзенага ў рамах контрактацыі.

Апрача гэтых эканамічных стымулаў гаспадар, які здаець

3 тоны збожжа ў рамах контрактацыі і абавязковых даставак, атрымоўвае з гмінай спулдзельні бясплатны транспарт.

3. Выканванне абавязковых даставак мяса.

а) Дазвалецца злучанае выкананне абавязковых даставак жывёлы на зарэз некалькімі дастаўцамі. Але гэта датычыць толькі жывёлы на зарэз.

Сельскагаспадарчы тэхнікум у Дайлідах (Беласток).

б) Гаспадаркі, якія не выканалі поўнасцю абавязку дастаўкі жывёлы на зарэз, а навыкананая частка не перавышае 15 кг, могуць рэшту даставак пакрыць любым відам мяса або авечай воўнай.

4. У якіх класах прымаецца кантрактаваная рагатая жывёла?

Рагатая жывёла, кантрактаваная на пунктах скупу, прымаецца толькі ў I і II класах. Жывёла павінна быць добра адкормлена. Вага яе павінна быць не менш 250 кг пасля адлічэння на наедзенасць. Перад гэтым гаспадар павінен здаць абавязковыя дастаўкі.

Жывёла на абавязковыя дастаўкі можа быць прынята і ў ніжэйшых класах.

5. Зніжкі ў падатках за кантрактацыю.

а) Уласнікам індывідуальных гаспадарак, якія, пачаўшы ад 1970 года, будуць здаваць закантрактаваную жывёлу ў большых колькасцях, чым устаноўленая для кожнага павета (грамады) норма, будуць прызнавацца зніжкі ў грунтовых падатках у колькасці па 4 зл за кг.

Умовай прызнання зніжкі будзе:

- здача кантрактаванай жывёлы, выгадаванай на гаспадарцы дастаўцы,
- утриманне пагалоўя кароў не ніжэй, чым у 1968 годзе ў гэтай гаспадарцы,
- прадстаўленне да 31.III наступнага года пасведчання гміннай спулдзельні аб колькасці дастаўленай кантрактаванай жывёлы на зарэз у папярэднім годзе.

ФРАНЦІШАК ШУСТЭР
кіраўнік аддзела скупу
Прэзідыума ВРН у Беластоку

САМІ РОБІМ БУДАЎНЧЫЯ МАТЭРЫЯЛЫ.

На тэрыторыі нашага ваяводства ў розных паветах дзеянчала 85 выпазычальні ю бадаўнічых прылад, у тым ліку пры ПЗГС-ах — 65 і ў сельскагаспадарчых гуртках — 17.

У гэтых выпазычальніх былі 664 розныя прылады, якія выкарыстоўваліся пры розных працах у будаўніцтве і пры вырабе будаўнічых матэрыялаў мясцовага паходжання.

З кожным годам на тэрыторыі нашага ваяводства ўзрастаем колькасць прыватнага будаўніцтва. Аднак гэтае развіццё аблежавана колькасцю будаўнічых матэрыялаў, прызначаных для вёскі. У гэтай галіне ваяводства ўжо не адзін год перажывае сур'ёзны недахоп, асабліва ў матэрыялах на сцены і дах.

У існуючай сітуацыі зроблена наступнае:

— пачалося інтэнсіўнае развіццё прамысловасці будаўнічых матэрыялаў на тэрыторыі нашага ваяводства;

Гандлёвы павільён у Нараўцы.

— вядуцца сістэматычныя намаганні, каб павялічыць прыдзелы будаўнічых матэрыялаў для ваяводства з цэнтральнага раздзельніка;

— зроблены асаблівы націск на развіццё мясцовага вырабу будаўнічых матэрыялаў у розных арганізацыйных формах.

У сучасны момант на тэрыторыі нашага ваяводства ўзяліся за выраб будаўнічых матэрыялаў самі сяляне, калектывы адбудовы вёскі, сельскагаспадарчыя гурткі і прыватныя рамеснікі.

Недахоп у забеспячэнні вёскі будаўнічымі матэрыяламі ў значнай ступені можа быць зменшаны самім вясковым насељніцтвам шляхам большага, чым дагэтуль, выкарыстання

мясцовай будаўнічай сыравіны — гліны, жвіру, жужалю, каменя, трыснёгу, каstryцы, стружак, пілавіння і г.д.

У залежнасці ад сыравіны трэба арганізаваць побач з прыватным рамесніцтвам асабліва выгадную форму вырабу матэрыялаў — вясковыя калектывы. Можна арганізаваць калектывы палівога выпальвання цэглы, эксплуатацыі каменя, жвіру ці жужалю, вырабу пліт, бетанярскія калектывы і г.д.

Дацэньваючы ролю рамесніцтва ў гаспадарчым развіцці і паслуг рамясла для насельніцтва, для рамеснікаў было ўведзена шэраг ільгот у падатках. Асаблівия ільготы прызнаны пробным варштатам на вёсцы і ў малых мястечках. Калі, напрыклад, селянін-рамеснік, які, працуячы на гаспадарцы сам або разам з членамі сям'і, вядзе яшчэ нейкія рамесніцкія паслугі, ён можа быць звольнены ад падатку з абаротаў, калі дасягнуты абарот не перавышае 50 тыс. зл у год. Новыя рамесніцкія варштаты звольнены поўнасцю ад падаткаў на 2 гады ад даты арганізавання варштатаў. Кожны селянін, які вядзе сваю гаспадарку, можа вырабляць будаўнічыя матэрыялы з мясцовай сыравіны на ўласныя гаспадарчыя патрэбы і за гэтую прадукцыю не плаціць падатку.

Няма абмежавання колькасці прадукцыі. Ён можа вырабляць столькі матэрыялаў, сколькі яму трэба. Таксама звольнены ад абаротнага і даходнага падатку вясковыя калектывы, якія вырабляюць будаўнічыя матэрыялы з мясцовай сыравіны. Калектыву можна прадаваць свае вырабы і іншым людзям, не толькі сваім членам згодна з існуючымі інструкцыямі.

Сяляне і вясковыя калектывы, якія вырабляюць будаўнічыя матэрыялы з мясцовай сыравіны, звольнены таксама і ад платы за атрыманне дазволу на выраб гэтых матэрыялаў.

Дакладныя інфармацыі на гэтую тэму можна атрымаць у павятовых аддзелах будаўніцтва, урбаністыкі і архітэктуры.

Колькасць рамесніцкіх варштатаў на тэрыторыі нашага ваяводства ўсё павялічваецца.

Да канца 1970 года прадугледжана адкрыцьць яшчэ 48 варштатаў у групе вырабу будаўнічых матэрыялаў. Каб забяспечыць далейшае развіццё мясцовага вырабу будаўнічых матэрыялаў, Прэзідыум Ваяводскай рады народовай збройнай шэраг канкрэтных кроکаў для стварэння неабходных умоў развіцця. Напрыклад, абавязкаў:

1) Ваяводскае аўяднанне прамысловасці будаўнічых матэрыялаў —

— правесці інструктаж і ўдзяляць парады ў справах вырабу будаўнічых матэрыялаў;

— ацэньваць прыдатнасць сыравіны для вырабу і правяраць якасць гатовых вырабаў, а таксама ўдзяляць дапамогу пры арганізацыі варштатаў і перадаваць лішнія машыны і тэхнічныя прылады згодна з існуючымі пастановамі;

2) Інструкцыйна-доследны цэнтр Інстытута будаўнічай тэхнікі —

— удзяляць максімальную тэхнічную дапамогу ў галіне тэхнічных парад і лабараторных паслуг, якія датычылі б праверкі залежаў і ўстанаўлення рэцэптур;

3) Прэзідыумы рад народовых —

— арганізоўваць мясцовы выраб, акружаць яго адпаведнай апекай і каардынаваць усе справы, звязаныя з развіццём мясцовага вырабу будаўнічых матэрыялаў на іх тэрыторыі.

На заканчэнне трэба сказаць, што, нягледзячы на выразнае развіццё мясцовага вырабу ў паасобных паветах, ніводзен з іх не выкарыстаў усіх магчымасцей і галоўным заданнем на бліжэйшы перыяд з'яўляецца далейшае развіццё мясцовага вырабу з асаблівым нац'кам на сценныя і дахавыя матэрыялы.

Міністэрства
Аддзел будаўніцтва,
урбаністыкі і архітэктуры
Ваяводскай рады народовай
у Беластоку

ПРАЦОУНЫЯ ВОДПУСК

Ад 1 студзеня 1969 года абавязвае новы закон аб працоўных водпусках, які адноўлявае права на водпуск работнікам разумовай і фізічнай працы.

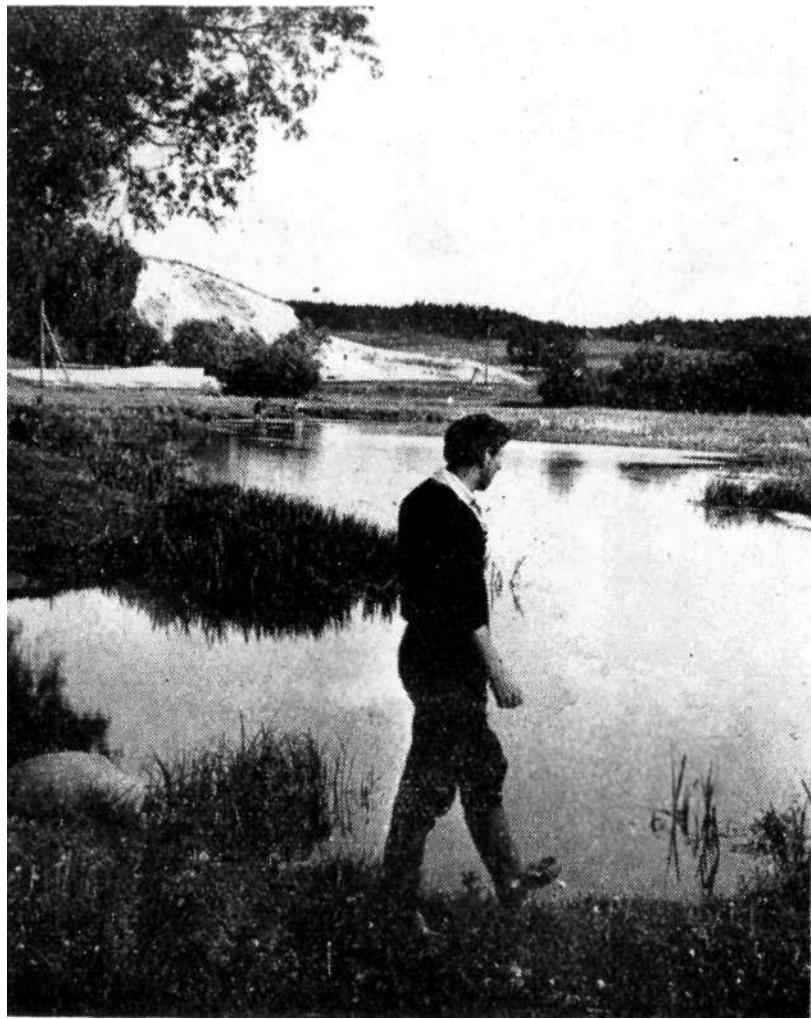
Кожны працаўнік мае права атрымаць платны водпуск пасля году працы ў размеры 14 рабочых дзён. Пасля трох год працы прыслугоўвае працаўніку 17 дзён водпуску, пасля шасці год — 20 дзён і пасля дзесяці год — 26 рабочых дзён.

Да прамежку часу, ад якога залежыць даўжыня водпуску, улічваецца час навучання:

1. У асноўнай прафесіянальнай школе — да 3 год.
2. У сярэднай прафесіянальнай школе — да 5 год.
3. У агульнаадукацыйнай сярэдній школе — 4 гады.
4. У паматуральнай школе — 6 гадоў.
5. У вышэйшай школе — 8 год.

Водпуск прыслугоўвае працаўніку пасля году працы — у кожным календарным годзе. Прыкладам, калі хто распачаў працу 1 лістапада 1968 года, таму прыслугоўвае першы водпуск ад 1 лістапада 1969 г., а другі водпуск яму належыцца ад 1 студзеня 1970 года.

Да прамежку часу, ад якога залежыць права на водпуск або яго даўжыня, улічваюча прамежкі часу працы ў папярэднім прадпрыемстве і ўстановах — калі змена працы наступіла на працы 3-х месяцаў ад пагашэння папярэдняга дагавору аб працы. Аднак, калі дагавор дэнансаваў сам працаўнік — ён набывае права на водпуск пасля гадавой працы ў новым прадпрыемстве.

На рыбалцы над рэчкай Нетупа, даўней званаю Лідзянка.

Працаўнік, з якім па яго віне прадпрыемства пагасіла дагавор аб працы без дэнансавання, або які самавольна кінуў працу — набывае права на водпуск пасля году працы ў новым прадпрыемстве ў размеры непасрэдна ніжэйшым, чымсьці прыслугоўваў яму перад гэтым. Гэтае зніжэнне абавязвае толькі адзін каляндарны год. Прыкладам, звольненаму за правіненне прыслугоўваў водпуск 20 дзён. У новым прадпрыемстве пасля году працы ён атрымае толькі 17 дзён, а ў наступным годзе 20 дзён, а калі ў гэтым часе набыў права да вышэйшага водпуску — 26 дзён.

Сезонным працаўнікам прыслугоўвае адзін дзень водпуску за кожны працаўнікавы месяц.

Працаўнік траціць права на водпуск на год, у якім ён дэнансаваў дагавор аб працы або самавольна кінуў працу, а таксама тады, калі прадпрыемства звольніла яго па яго віне без дэнансавання.

Працаўнік павінен выкарыстаць водпуск у тым годзе, у якім ён набыў права на водпуск. Толькі па важных прычынах ён можа быць адтэрмінаваны — аднак не далей, чымсьці на першы квартал наступнага года.

Грошовы эквівалент за невыкарыстаны водпуск прыслугоўвае толькі тады, калі прадпрыемства пагасіла дагавор аб працы без віны працаўніка, або працаўнік пакліканы ў войска.

КУПЛЯ — ПРОДАЖ ЗЯМЛІ

I. Хто можа купіць зямлю?

Зямлю можа купіць толькі той, хто мае кваліфікацыю на гаспадара. Гаспадарка не можа быць большай, чым 15 гектараў. А ў выпадку, калі гаспадар хоча развіваець жывёлагадоўлю, гаспадарка можа быць да 20 гектараў (апрача лесу).

Купіць зямлю можа той, хто ўжо мае не менш 4 гектараў ворнай зямлі, сенажаціяй і пасбішча.

Селянін, які не мае зусім зямлі, можа купіць за першым разам не менш 8 гектараў зямлі.

II. Хто можа прадаць зямлю і колікі?

1. Продаць зямлю можа селянін, які мае, напр., 11 гектараў угоддзяй. У такім выпадку ён можа продаць столькі, каб яму засталося не менш 8 гектараў, прычым, селяніну, які ўжо мае не менш 4 гектараў (апрача лесу).

2. Гаспадар, які мае 8 гектараў зямлі, можа продаць усю зямлю — без дазволу Аддзела сельскай гаспадаркі.

3. Калі колькасць зямлі меншая, чым 8 гектараў, можна прадаць частку яе, але пры ўмове, што пакупнік пасля куплі будзе мець больш зямлі, чым прадавец.

4. Калі плошча гаспадарчых угоддзяў меншая, чым 8 гектараў, падзел гаспадаркі магчымы паміж некалькімі гаспадарамі, калі распраданая гаспадарка будзе поўнасцю зліквідавана.

5. Гаспадарка плошчай 16 гектараў можа быць падзелена на 2 гаспадаркі па 8 гектараў (апрача лесу).

Пры падлічванні гектараў зямлі, улічваецца зямля і мужа і жонкі.

III. Калі не трэба прасіць дазволу ў Аддзеле сельскай гаспадаркі ППРН? — Тады, калі не дзеліцца гаспадарка.

1. Калі прадаецца цэлая гаспадарка селяніну, які не меў сваёй зямлі.

2. Калі гаспадар мае 8 га зямлі і ўсё прадае.

3. Калі агульная плошча прадаваемай зямлі не перавышае 0,50 га.

Прыклады

I. Грам. Кавальскі хоча прадаецца Квяткоўскуму 0,78 га сенажаццю. У Кавальскага 8,20 га зямлі, а ў Квяткоўскага — 3,07. Яны прыходзяць у натарыяльнае бюро, каб напісаць акт куплі-продажу. Натарыус просіць паказаць дазвол на продаж з аддзела сельскай гаспадаркі. Але яны дазволу не атрымалі, бо:

1) падставовая норма гаспадаркі — 8,00 гектараў. Грам. Кавальскі павінен пакінуць сабе 8 гектараў, а 0,20 можа прадаць, але толькі таму, хто ўжо мае 4 гектары зямлі (апрача лесу).

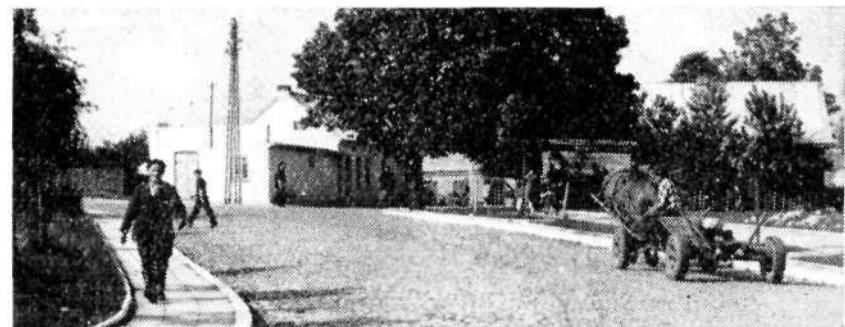
2) Грам. Квяткоўскі не мае 4 гектараў, таму ён мае права купіць адразу найменш 4,93 гектары зямлі (апрача лесу).

II. Грам. Кавальскі з'яўляецца ўласнікам гаспадаркі плошчай 4,50 гектараў. Ён хоча прадаецца цэлую гаспадарку селяніну, які зусім не мае зямлі. Ён можа прадаецца нават без дазволу аддзела сельскай гаспадаркі. Натарыус напіша яму акт куплі-продажу.

III Грам. Кавальскі з'яўляецца гаспадаром на 11,20-гектараўай гаспадаркі. Хоча прадаецца 1,15 га ворнай зямлі Квяткоўскуму, які гаспадарыць на бацькоўскай гаспадарцы плошчай 7 гектараў, у тым ліку сельскагаспадарчых угоддзяў толькі 6 гектараў. У эвідэнцыі гэтая гаспадарка запісана на бацьку. Купля-продаж магла быцца толькі тады, калі б Квяткоўскі — сын быў уласнікам, а не карыстальнікам.

Грам. Квяткоўскі павінен унесці ў Павятовы суд просьбу аб устанаўленні праў да спадчыны на гаспадарку, якая засталася па бацьку. Пасля атрымання праўнага рашэння суда, Квяткоўскі будзе ўласнікам гаспадаркі плошчай 6 гектараў ворнай зямлі, сенажаццю і пасбішча і зможа купіць у Кавальскага 1,15 га зямлі.

IV. Грам. Кавальскі з'яўляецца ўласнікам гаспадаркі плошчай 2,90 гектараў на адным кавалку. Ён хоча прадаецца гэты палетак двум сялянам. Адзін з іх з'яўляецца гаспадаром на 7,20 га, другі — на 8,60 га. Адзел сельскай гаспадаркі можа выдаць дазвол на продаж, але перад тым, той, што павінен

На здымку бачым фрагмент добраўпарадкаванага цэнтра мястечка Крынкі.

напісаць заяву аб тым, каб зрабілі праект падзелу палетка на яго кошт (800 зл), і толькі пасля гэтага можа напісаць другую заяву з просьбай на дазвол прадаць другую частку.

V. Грам. Кавальскі хоча прадаецца палетак, які з'яўляецца часткай гаспадаркі плошчай 7 гектараў. Гаспадарка лічыцца ўласнасцю чатырох чалавек, два з іх не жывуць. Кавальскі не можа прадаецца зямлі, бо яна не з'яўляецца яго ўласнасцю. Ён павінен выступіць у суд, (як у прыкладзе III).

VI. Селянін стараецца прадаць кавалак зямлі, які знаходзіцца за 25 км ад яго месца жыцця, селяніну, які мае 6-гектаровую гаспадарку. Ён павінен напісаць заяву ў аддзел сельскай гаспадаркі, каб яму выдалі пасведчанне, што яго ўласнасць можа лічыцца як дзве гаспадаркі ў сувязі з вялікай адлегласцю паміж імі.

ЗІНА БАГДАНОВІЧ
Павятовая рада ў Беластоку

Data

Nazwisko i imię
zam.
pow.
p-ta

Prezydium
Powiatowej Rady Narodowej
w
Wydział Rolnictwa i Leśnictwa

P o d a n i e

Proszę o wydanie zaświadczenie stwierdzającego, że działka
Nr o pow. 0,20 ha położona na terenie wsi
jest działką budowlaną.

Nadmieniam, że na działce znajduje się dom, chlew i stodoła
budowane w r. Posiadam gospodarstwo rolne o pow.
..... ha.

Zaświadczenie niniejsze jest potrzebne celem przedłożenia w
 Państwowym Biurze Notarialnym w

.....
podpis

opł. skarbową — 20 zł

Data

Nazwisko i imię
zam.
p-ta
pow.

Prezydium
Powiatowej Rady Narodowej
w
Wydział Rolnictwa i Leśnictwa

P o d a n i e

Uprzejmie proszę o przyjęcie na rzecz Skarbu Państwa gospo-
darstwa rolnego o pow. 5,00 ha użytków rolnych, położonego we
wsi w zamian za przyznanie mi od-
szkodowania w postaci renty.

Proszę swą motywuję tym, że jestem w wieku (mężczyzna —
65 lat, kobieta — 60 lat), stan zdrowia nie pozwala na prowadze-
nie gospodarstwa rolnego.

.....
podpis

Wolne od opłat

Data

Nazwisko i imię
wieś
p-ta
pow.

Prezydium
Powiatowej Rady Narodowej
Wydział Rolnictwa i Leśnictwa
na miasto i pow. Białystok
ul. Słonimska 38

P o d a n i e

Uprzejmie proszę o wydanie zezwolenia na sprzedaż działki
Nr 15 o pow. 1,23 ha położonej we wsi
gromady powiatu
na rzecz Ob. zam.

..... posiadającego gospodarstwo o pow. 7,17
ha, w tym użytków rolnych (roli, łąki i pastwiska) 6,15 ha. Nad-
mieniam, że posiadam gospodarstwo we wsiach
o pow. 10,85 ha w tym użytków
rolnych 9,00 ha. Nabywca posiada 5,37 ha, w tym użytków rol-
nych 5,07 ha.

Zał.: 1. zaświadczenie z PGRN
2. odpis postanowienia Sądu

..... podpis wnioskodawcy

Wolne od opłat

Wolne od opłaty skarbowej

Data

Nazwisko i imię
wieś
p-ta
pow.

Prezydium
Powiatowej Rady Narodowej
w
Wydział Rolnictwa i Leśnictwa

P o d a n i e

Uprzejmie proszę o wydanie zezwolenia na przeniesienie tytu-
łem własności nieruchomości rolnej w drodze darowizny:

1. działki Nr 320/2 o pow. 2,07 ha użytków rolnych, położonej
we wsi na rzecz córki Ob. zam.

2. działki Nr 320/1 o pow. 1,8 ha użytków rolnych, położo-
nej we wsi na rzecz syna Ob.

3. działki Nr 543 i 544 o pow. 8,50 ha użytków rolnych na
rzecz Ob.

Nadmieniam, że pierwszy i drugi nabywca posiadają po 6 hek-
tarów użytków rolnych, trzeci nabywca nie posiada własnych
gruntów.

W wyniku darowizny gospodarstwo moje ulegnie likwidacji.

..... podpis

Zał. 1. odpis postanowienia sądu
na gospodarstwo sprzedawcy

2. trzy zaśw. z PGRN o władaniu nieruchomością rolną
3. zaśw. o kwalifikacjach do prowadzenia gospodarstwa.

Data

Nazwisko i imię
zam.
pow.
p-ta

Prezydium
Powiatowej Rady Narodowej
w
Wydział Rolnictwa i Leśnictwa

Data

Nazwisko i imię
zam.
p-ta

Prezydium
Powiatowej Rady Narodowej
w
Wydział Rolnictwa i Leśnictwa

P o d a n i e

Proszę o dokonanie projektu podziału działki Nr
o pow. 5,00 ha położonej na terenie wsi
poprzez wydzielenie z niej 2 równych działek o pow. 2,50 ha.
Działki te chcę sprzedać Ob.
i Ob.

Ubiegam się o wydanie decyzji zezwalającej na przeniesienie
tytułu własności.

.....
podpis

.....
podpis

Data

Pieczętka
Prezydium Grom. Rady Narodowej
w
Nr

Z A Ś W I A D C Z E N I E

Zaświadczenie się, że Ob.
zam. w pracuje na
gospodarstwie rolnym położonym w
nieprzerwanie od roku.
— prowadzi gospodarstwo rolne w
— posiada kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego.

.....
stan. służb., podpis, pieczętka

Data

Nazwisko i imię
zam.
p-ta
pow.

Prezydium
Powiatowej Rady Narodowej
w
Wydział Rolnictwa i Leśnictwa

P o d a n i e

Proszę o wydanie zaświadczenia stwierdzającego, że działka
Nr o pow. ha położona na terenie wsi
powstała w wyniku podziału terenów
budowlanych.

Zaświadczenie niniejsze jest potrzebne celem przedłożenia w
 Państwowym Biurze Notarialnym w

Opł. skarb. 20 zł

.....
podpis

Wolne od opłat

Data

Nazwisko i imię
zam.
p-ta
pow.

Prezydium
Powiatowej Rady Narodowej
w
Wydział Rolnictwa i Leśnictwa

P o d a n i e

Uprzejmie proszę o wydanie zezwolenia na przekazanie na
rzecz Skarbu Państwa działki Nr o pow. ha
położonej we wsi bez odszkodowania.

Proszę swą motywuję tym, że jestem w wieku lat,
mieszkam sam(a), nie jestem w stanie zagospodarować wszystkich
posiadanych przeze mnie gruntów.

.....
podpis

ЯК ПЕРАДАЦЬ ГАСПАДАРКУ?

Хуткая перабудова эканомікі нашай краіны ў апошнім 25-годдзі аказала своеасаблівае ўздзеянне на адносіны сялян паўднёвага ўсходу Беластоцкага ваяводства да зямлі. У выніку развіцця прамысловасці, сферы паслуг, магчымасці атрымання кваліфікацый і міграцыі моладзі, а таксама нейкай часткі асноўнай прадуктыўнай групы сялян у гарады, зямля перастала быць асноўнай крыніцай утрымання. Для многіх сем'яў сталася цяжарам. Усё больш гаспадарак старэчаў, на дрэнных глебах, ці раздробленых у шахаўніцы, не дзеі пажаданых эканамічных вынікаў. Таму урад ПРН вырашыў паступова пераймаць такія бесперспектыўныя гаспадаркі, а сялянам прыдзяляць пенсіі па старасці або інвалідству.

24.1.1968 г. была прынята спецыяльная пастанова аб пенсіях. З гэтай пастановы вынікае, што кожны селянін можа перадаць дзяржаве сваю гаспадарку, калі яна не меншая, чым 5 гектараў сельскагаспадарчых угоддзяў, а мясцовыя ўлады выкажуць згоду на больш рацыянальнае яе загаспадаранне (напрыклад, праз далучэнне да ПГР-у, спулдзельні прадукцыйнай, перадачу малазямельным сялянам).

Пры перадаванні задоўжанай гаспадаркі ўсе даўгі мінусуюцца ад ашацаванай вартасці гаспадаркі і, ад апошняй сумы налічваецца пенсія. Таксама паступаецца пры запушчаных глебах, якія патрабуюць адпаведных капіталаў кладанняў на гаспадараванне. Селянін-пенсіянер захоўвае права да пенсіі, хоць пачне працаваць у іншай установе, права да 25% яе павышэння пасля атрымання ордэна і права выпрацавання сабе пенсіі на агульных умовах, калі перапрацуе хоць 2 гады наёмна.

Многазямельныя сяляне могуць перадаць дзяржаве частку гаспадаркі, але не меншую чым 5 га. Узамен за гэта яны атрымаюць 50% пенсіі, якую дзяржава ўплачвае на конты Банка Рольнага, і, якую можна выкарыстаць толькі на інвестыцыі. Неабходна падкрэсліць, што вышэй пададзеныя весткі аб пастанове з 1968 г. не поўныя. Некаторыя яе часткі пашыраны або скаментаваны дадатковымі загадамі. Трэба добра пазнаёміцца з умовамі ўпамянутай пастановы, або парыцца кампетэнтных асоб. Абапіранне сваіх планаў на здагадках і псеўдарамантыцы гарадскога жыцця можа прывесці да цяжкіх паслядоўнасцей.

у. ЮЗВЮК
дыр. ЗУС у Беластоку

ПЕНСІЯ ДЛЯ СЯЛЯН

Селянін, які мае гаспадарку звыш 5-ці гектараў „пералічных” можа яе перадаць дзяржаве за пенсію. „Пералічанне” праводзіцца такім спосабам, што 1 гектар I класа лічыцца як 1,8 гектараў; II класа — 1,6; III — 1,2, IV — 1; V — 0,8; VI — 0,5.

Від вёскі Кнышэвічы.

Дзяржава прымае зямлю толькі ў абставінах, калі мае магчымасць яе загаспадарыць.

Мужчына, які скончыў 65 год, а жанчына 60 — або, якія з'яўляюцца інвалідамі I або II групы атрымоўваюць пенсію:
1. 800 зл пры паверхні гаспадаркі ад 5—6 гектараў.

2. 900 зл пры паверхні ад 6 да 7 га.
3. 1000 зл пры паверхні ад 7 да 8 га.
4. 1100 зл пры паверхні ад 8 да 10 га.
5. 1200 зл пры паверхні звыш 10 га.

Незалежна ад пенсіі яны атрымоўваюць бясплатнае, пажыццёвае, звольненае ад падатку, карыстанне з участка да 1 гектара з будынкамі. Яны могуць быць пазбаўлены карыстання з участка, калі ён належна не загаспадараны, або аддаецца ў карыстанне асобам трэцім.

Будынкі селянін можа прадаць на знос. Пасля смерці пенсіяnera будынкі пераходзяць на ўласнасць дзяржавы: у выпадку продажы будынкаў, дзяржаве прыслугоўвае першынства, пры гэтым дзяржава плаціць паводле ацэны, прынятай для страхоўкі.

Пенсіяner, які не хоча карыстацца ўчасткам, або пазбаўлены гэтага карыстання, атрымоўвае дадатак да 200 зл у месеці.

Паверхня ўчастка залежыць ад велічыні гаспадаркі, якую перадаецца дзяржаве. Пры гаспадарцы да 7 га прыдзяляецца ўчастак 0,5 га, пры велічыні 7—9 — 0,75 га і звыш 9 га — 1 гектар.

Пенсіяner мае права на бясплатнае лячэнне.

Селянін, які скончыў 40 год, а не з'яўляецца інвалідам I або II групы атрымоўвае толькі ад 1/6 да 1/4 апісанай пенсіі, а калі прыступіць да працы ў ПГР — ад 1/5 да 1/3 часткі пенсіі. Ён атрымоўвае ўчастак 0,15 га пры гаспадарцы да 7 га і 0,25 га пры гаспадарцы звыш 7 га.

Задоўжанасць гаспадаркі пералічваецца на гектары і пры ablічэнні пенсіі адпаведна бярэцца пад увагу.

Калі гаспадарка з'яўляецца ўласнасцю мужа і жонкі, кожнаму з іх прыслугоўвае палова належнай за гаспадарку пенсіі. Пасля смерці аднаго з іх прызнаецца цэлая пенсія зніжана на 25 %.

Селяніну, які пасля передачы гаспадаркі заключыў даговор аб працы з дзяржаўнай або грамадской установай ці прадпрыемствам, словам, паступіў на работу: працеваў звыш двух год, залічваецца да часу патрэбнага да атрымання працоўнай пенсіі — час працы на гаспадарцы ад 16 года жыцця. У часе працы яму выплачваецца ад 1/6 да 1/3 часткі пенсіі — належнай за перанятую дзяржавай гаспадарку.

НА СТАРАСЦЬ — ПЕНСІЯ З ПЗУ

Гады ідуць і кожны чалавек, мінуўшы перыяд сваёй поўнай фізічнай і пеіхічнай сілы, з гадамі ўваходзіць у перыяд

стараасці. Пасля гадоў напружанай працы ў 60—65 год надыходзіць час заслужанага адпачынку. Толькі матэрыяльная незалежнасць стварае ўмовы да спакойнай і забяспечанай старасці. Людзі, якія працуюць у грамадскім сектары і карыстаюцца г. зв. усеагульным пенсійскім забеспечэннем, пераходзяць на пенсію, якая наогул забяспечвае іх жыццёвымі патрэбамі. Аднак нямала людзей, асабліва людзі свабодных професій і сяляне, не маюць гэтых прывілеяў. У такай сітуацыі гэтыя людзі павінны самі пакладацца, каб забяспечыць сабе сродкі жыцця на старасць.

Адзінай цяпер установай, якая стварае такія магчымасці, з'яўляецца Państwowy Zakład Ubezpieczeń, які праводзіць спецыяльныя пенсійныя забеспечэнні. Прыймаюцца яны не толькі для тых, што не ахоплены ўсеагульным забеспечэннем у Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych, але і для тых, што маюць

На кірмашы ў Гайнавіцы.

права на пенсію, але хацелі б атрымоўваць яшчэ дадатковую пенсію з ПЗУ. У залежнасці ад узросту і патрэб забяспечаны атрымоўвае да выбару:

1. Тры віды забеспечэння адтэрмінаванай пенсіі, прызначанай для людзей, якія ў перыяд прафесіянальнай працы плацілі складчыны на забеспечэнне, запэўніваючы сабе такім чынам пенсію ад умоўленага ўзросту: мужчыны — ад 60 або і 65 года жыцця, жанчыны — ад 55 або 60 года жыцця.

2. Тры віды забеспечэння пенсіі, платнай адразу для людзей, якія ўжо дасягнулі ўзросту або хочуць атрымаць пенсію, платную адразу, яшчэ да дасягнення неабходнага ўзросту. Складчына за запэўненне пенсіі адразу з'яўляецца аднаразовай пры падпісанні ўмозы аб забеспечэнні.

У групе адтэрмінаваных пенсій ПЗУ праводзіць наступныя забеспечэнні:

1. Забеспечэнне пенсіі для супругаў.

У гэтым забеспечэнні мужчына атрымоўвае выкупленую пенсію да смерці. Пасля яго смерці жонка атрымоўвае 60% яго пенсіі, а таксама пасмертную суму ў колькасці аднагадовых пенсій.

2. Забеспечэнне ашчаднаснай пенсіі на старасць са зваротам складчыны.

Гэта найбольш выгадны спосаб забеспечэння. Забяспечаны з момантам дасягнення адпаведнага ўзросту атрымоўвае пенсію да канца жыцця. У выпадку яго смерці вызначаная ім асова атрымае 100% уплачаных у ПЗУ складчын. Можа нават здарыцца, што забяспечаны вычарпае ў форме пенсіі ўсе складчыны, нават больш, але нягледзячы на гэта, вызначаная асова атрымае 100% уплачаных складчын.

Апрача таго, забяспечаны ў кожны момант можа забраць частку або ўсю суму ўплачаных складчын за кошт змяншэння выкупленай пенсіі.

3. Забеспечэнне адтэрмінаванай пенсіі без звароту складчын прызначаецца для адзінокіх людзей. Забяспечаны з момантам дасягнення адпаведнага ўзросту атрымоўвае пенсію да канца жыцця. Пасля яго смерці не належыцца нікому зварот складчын і не выплачваецца пасмертная сума. Таму складчыны ў такім забеспечэнні найменшыя.

У групе пенсій, платных адразу, ПЗУ пропануе наступныя:

1. Забеспечэнне адразу платнай пенсіі для супрагаў.

Гэта такое забеспечэнне, у якім ПЗУ выплачвае:

— мужу пенсію да канца жыцця паводле акрэсленай сумы ад наступнага дня пасля ўплаты складчын,

— жонцы пенсію да канца жыцця ў колькасці 60% ад пенсіі мужа, пачаўшы ад даты спынення выплаты пенсіі мужу па

прычыне яго смерці, а таксама аднаразовую пасмертную суму ў колькасці аднагадовой пенсіі.

2. Забеспечэнне адразу платнай пенсіі з пасмертнай выплатай.

Забяспечанаму ПЗУ выплачвае акрэсленую пенсію да канца жыцця ад наступнага дня пасля ўнясення складчыны, а таксама вызначанай іменна асобе ў выпадку смерці забяспечанага — пасмертную суму ў колькасці аднагадовой пенсіі.

3. Забеспечэнне адразу платнай пенсіі без пасмертнай выплаты прызначаецца для людзей, якія хочуць запэўніць сабе пенсію на старасць аж да смерці без патрэбы забеспечэння сям'і матэрыяльнай дапамогі ў выпадку смерці.

Дакладныя інфармацыі падаюць і падпісваюць умовы забеспечэння павятовыя інспектараты ПЗУ, а таксама іх давераныя прадстаўнікі.

Новыя блёкі пры вуліцы Вызвалення ў Гайнаўцы.

СЯМ'Я І ДОМ

» Кулінарня « БАБКА ПЯСКОВАЯ

Доза:

10 дкг муки,
10 дкг крухмалу,
10 дкг тлушчу,
20 дкг цукру-пудры,
4 яйкі,
3 лыжкі малака (або смятаны),
ванілія,
лімонная скурка,
паўпачкі парашка да пячэння (калі падвойная порцыя ў пачцы, што цяпер найчасцей бывае, дык бярэм адну чацвёртую колькасці пачкі),
2 дкг масла (або маргарыну) да шмаравання формы,
2 дкг цёrtай булкі.

Спосаб выканання

Тлушч (маргарыну або масла) расцерці з цукрам, дадаць жаўткі, муку і збіаць на працягу 20—30 мінут. Дадаць малако або смятану. У канцы дадаць збітую пену з бялкоў і расцёртую лімонную скурку. Формачку пашмараваць маслам і высыпаць цёrtай булкай. Уліць цеста і ўставіць у продзіж або печ. Упечаную бабку пасыпаць цукрам-пудрай з ваніліяй.

БАБКА КАКАОВАЯ

Доза:

15 дкг муки,

10 дкг крухмалу,
15 дкг цукру-пудры,
15 дкг тлушчу,
4 яйкі,
1 мігдалавы алеек, ванілія,
паўпачкі парашку да пячэння (або 1/4, калі гэта падвойная порцыя ў пачцы),
2 дкг какао,
2 дкг масла да шмаравання формачкі,
2 дкг цёrtай булкі.

Спосаб выканання

Зрабіць цеста, як на пясковую бабку. 2/3 цеста ўліць у прыгатоўленую формачку (памазаную тлушчам і пасыпаную цёrtай булкай), рэшту цеста перамышаць з какао і ўліць на верх паложанага ўжо цеста (цеста з какао цяжэйшае і ў час пячэння яно праціскаецца ў сярэдзіну). Уставіць у печ або продзіж. Калі цеста ўпячэцца (а паглядзець трэба чыстым, абструганым патычкам, — калі патычок выймет з цеста і ён будзе сухі г.зн. на ім не будзе рэштак цеста, значыць упечанае). Калі астыне, выняць з формачкі і пасыпаць цукрам-пудрай з ваніліяй.

Формачкі да пячэння бабак ці іншых гатункаў пячэння можна купіць у кожным гаспадарчым магазіне, яны танныя.

ПОНЧЫКІ

Доза:

50 дкг муки (найлепш „крупчаткі”),
7 жаўткоў,
1 шклянка малака,
10 дкг цукру,
10 дкг масла (або маргарыну),
5 дкг дражджэй,
1 лыжка спірту або воцату,
1 лыжка рому (калі няма, абыдзецца і без яго),
25 дкг мармелада,
15 дкг цукру-пудры для пасыпання пончыкаў,
1 кг тлушчу для смажэння (можа быць: штамаец, „Омо”, „Цэрэс”).

Спосаб выканання

З адной трэцяй колькасці муки, дражджэй і палавіны шклянкі малака зрабіць росчыну. Калі росчына падрасце, да-

даць жаўткі, ўцёртыя з цукрам, уліць спірт і ром, рэшту муکі, растоплене масла і рэштку малака. Цеста дакладна вымєсіць і паставіць, каб вырасла. Калі вырасце, развалкаваць таўшчынёй у 3—4 см. Вырэзваць кружкі шкляначкай, на- класці туды мармеладу (або варэння), загарнуць і пакласці на чистую сурвэтку, пасыпаную мукою, каб падраслі. У ка- струльцы растапіць тлушч для смажання, укладаць па 3—4 пончыкі (у залежнасці ад шырыні каструлькі) і смажыць на абодва бакі 6—8 мінут (на меншым агні). Быняўшы, пачакаць, пакуль сячэ з іх тлушч, потым пасыпаць цукрам-пудрай.

ХРУШЧ (ФАВОРКІ)

Доза:

50 дкг муки,
3 дкг масла,
6 жаўткоў,
1 балок,
3 лыжкі смятаны,
1 лыжка воцату або спрту,
50 дкг тлушчу для смажання,
25 дкг цукру-пудры да пасыпання хрушчу,
1 пачка цукру ваніліевага.

Спосаб выканання

Масла расціраем з жаўткамі (дадаючы па адным жаўтку), над канец дадаць цэлае яйка. Дакладна разціраем. Потым да- даем муку, смятану, спірт або воцат; усё разам дакладна вы- мешваем. У далейшым выкладаем цеста на стальніцу (дошку, стол) і замешваем рукой. Добра замешанае цеста развалкоў- ваем тоненька і выразаем нажом палосачкі шырынёй у 3 см, даўжынёй — 15 см. У сярэдзіне кожнай палосачкі робім над- рэз па 4—5 см, праз які працягваем адзін канец палосачкі. Раставляем тлушч і — смажым з абодвух бакоў. Перавароч- ваем асцярожна відэльцамі. Хрушч павінен мець залаты ко- лер. Выймаем, чакаем пакуль сячэ тлушч і потым пасыпаем цукрам-пудрай і ваніліяй.

АБАРАНКІ

Доза:

50 дкг муки,
15 дкг тлушчу,

15 дкг цукру,
3 яйкі,
1 парашок да пячэння (калі падвойная порцыя ў пачцы, дык 1/2 пачкі),
1 чайнай лыжачка цынамону,
2 дкг тлушчу да шмаравання формачкі,
3 жаўткі для шмаравання,

Спосаб выканання

Муку змешваем з парашком для пячэння, сячэм з тлушчам (доўгім нажом на дошцы), дадаем яйкі ўцёртыя з цукрам і цынамонам, усё разам дакладна вымешваем. З цеста выра- бляем доўгія валачкі, робім у форме абаранкаў, шмаруем жаўтком і кладзем на пашмараваную тлушчам бляху, стаўля- ем у печ.

КРОХКІЯ БАБКІ

Доза:

30 дкг муки,
15 дкг тлушчу,
10 дкг цукру-пудры,
3 жаўткі.

КРЭМ:

2 шклянкі малака,
4 жаўткі,
2 бялкі,
15 дкг цукру,
2 дкг крухмалу,
ванілія.

Спосаб выканання

Прасеянную муку пасячы (доўгім кухонным нажом на стале або спечыяльной дошцы) з тлушчам, дадаць цукар-пудру і жаўткі. Замясіць цеста, добра вырабіць, але хутка. Паста- віць у халодным месцы на 10—15 мінут. Потым цеста развал- каўца і так на валку перанесці і прыкрыць ім падрыхтава- ныя формачкі (маленькая формачка, спечыяльна да бабачак). Рукой добра прыляпіць цеста да пашмараванай тлушчам фор- мачкі. Абраўняць. Кожную формачку асобна дакладна выля- піць цестам а з абрэзкаў выпаўніць наступныя формачкі.

Выразаць столькі кружкоў цеста, колькі формачак, напоў- неных цестам.

Спарыць малако. 2 цэлых яйкі і 2 жаўткі расцерці з цукрам, ванілій і крухмалам. Да гэтай масы ўліваць памаленьку ўпрашае паранае малако, мяшаючы. Затым паставіць міску на пліце або пары і мяшаць пакуль не будзе мець выгледу густой кіслай смятаны. Крэм астудзіць, пакласці ў формачкі (трохі няпоўныя), прыкрыць кружкамі з цеста, добра даціснуць берагі. Пячы на залаты колер.

САЛЁНЫЯ ПРАНІКІ

Доза:

25 дkg муки,
10 дkg тлушчу,
1 жаўток,
2 лыжкі смятаны,
соль,
1 лыжка маку.

Спосаб выканання

Прасеную муку пасячы з тлушчам, дадаць жаўток, смятану і соль. Замясіць цеста, развалкаваць доўгі валачак, парэзаць валачкі даўжынёй у 10 см, палажыць на лёгка пашмараваную бляху. Пранікі пашмараваць разбітым бялком, пасыпаць соллю з макам або толькі соллю. Уставіць у печ.

ПРАНІКІ СА СКВАРАК

Доза:

30 дkg муки,
15 дkg скварак,
10 дkg цукру-пудры,
2 жаўткі,
1 пачка ваніліевага цукру,
паўпачкі парашку да пячэння (або 1/4, калі ў гэтай пачцы падвойная порцыя),
паўшклянкі малака,
3 дkg скуркі з апельсіна,
2 дkg тлушчу да шмаравання бляхі.

Спосаб выканання

Скваркі (не зарумененая) змалоць праз машынку з сіткам да маку. Да прасенай муке дадаць змеленыя скваркі, жаўткі,

цукар і парашок да пячэння, малако і дробна пасечаную апельсінавую скурку. Замясіць цеста і паставіць у халоднае месца, каб трохі пастаяла. Развалкаваць і вырэзываць круглыя пранікі (напрыклад, невялікай шкляначкай), зверху відэльцам зрабіць узоры. Пячы на залаты колер. Упечанае пасыпаць цукрам-пудрай з ваніліяй.

ПІРОГ З ФРУКТАМИ

Доза:

30 дkg муки,
10 дkg цукру,
5 дkg тлушчу,
1 яйка,
паўшклянкі смятаны,
палавіну чайнай лыжачкі соды,
2 дkg тлушчу да шмаравання бляхі,
50 дkg фруктаў (могуць быць: сліўкі, вішні без пэстак, яблыкі),
3 дkg цукру-пудры.

Спосаб выканання

Замясіць цеста, дадаючы ўсе дадаткі і развалкаваць да таўшчыні 1 см. Палажыць на бляху (або продзіж) пашмаравануе тлушчам і зрабіць дзіркі. Па краях абкласці валачкам з цеста. На верх цеста пакласці фрукты. (Калі гэта будуць яблыкі, трэба іх парэзаць на малыя кавалачкі). Упечанае гарачае цеста пасыпаць цукрам-пудрай.

МЯДОЎНІК

Доза:

125 дkg муки (1 кг і чвэрць),
40 дkg цукру,
25 дkg мёду,
10 дkg тлушчу,
3 дkg дражджэй,
2 яйкі,
1 лыжка соды,
1 лыжка гваздзікаў і цынамону (разам узятых),
1 жаўток да шмаравання,
2 дkg тлушчу да шмаравання бляхі,
50 дkg густоты мармеладу.

Спосаб выканання

Падемажыць моцна на патэльні 2 дкг цукру, дадаць паўшклянкі гарачай вады, закіпяціць. Патаўчы гваздзікі і цынамон, і растапіць тлушч. Усім гэтым (толькі гарачым) заліць цукар, дакладна размішаць. Калі цукар растопіцца, дадаць мёд і прыправы, закіпяціць, затым астудзіць. Муку прасеяць у міску (частку адлажыць для падсыпкі), дадаць падрыхтаваны раствор цукру і мёду, соду, яйкі, тлушч, усё размішаць лыжкай, а потым вылажыць на дошку добра пасыпаную мукою. Старанна замясіць цеста, як на пірагі. Калі цеста будзе рэдкаватае — дадаць муکі, калі вельмі густое — трохі вады. Цеста паставіць на 30 мінут (і больш). Прыйгатаваць бляхі, пашмараваныя маслам, пасыпаныя мукою або цёртай булкай. Развалковаць цеста таўшчынёй у 1 см. Верх пашмараваць жаўтком. Уставіць у печ. Выняць, вылажыць з бляхі і астудзіць. Пірог пералажыць густым мармеладам або густым джэмам. Прыйсніць дошкай. На другі дзень парэзаць.

ПАСХА

Доза:

100 дкг (1 кг) тварагу,
25 дкг масла,
30 дкг цукру-пудры,
10 дкг мігдалаў,
10 дкг разынак,
5 жаўткоў,
1 шклянка смятаны,
ванілія.

Спосаб выканання

Тварог (тлусты) працерці праз сіта або прапусціць праз машиныку. Жаўткі расцерці з цукрам, дадаць смятану і падаграваць увесь час мяшаючы — амаль да загатавання, але не кіпяціць. Потым зняць з агню, укінуць туды масла, сыр, пасечаныя мігдалы, памытая разынкі, патоўчаную і прасеянную ваніллю. Усё разам старанна вымішаць, пакласці ў спецыяльную формачку, высцеленую чыстай сурвэткай і прыйсніцуць дошчачкай. Калі адціснецца і сыроватка выцягчэ, пасху выняць з формачкі і зняць сурвэтку. І пасха гатова. Пераходзіць у халодным месцы.

СІБІРСКІЯ ПРАЖКІ З КАПУСТАЙ

Доза:

80 дкг муکі,
1 кг кіслай капусты,
20 дкг тлушчу,
5 дкг дражджей,
1 яйка,
сушаныя грыбы,
цыбуля,
перац,
соль.

Спосаб выканання

Кіслую капусту мыем і варым 2 гадзіны, дадаючы дробна парэзаныя і старанна вымытыя сушаныя грыбы. Потым адцеджваєм. На патэльню кладзем добрую лыжку — паўтары шмальцу і пакрышаную цыбуліну. Смажым цыбулю на залаты колер. Потым кладзем туды капусту. Усё смажым 10—15 мінут, а ў канцы прыпраўляем да смаку соллю і перцам. (Піражкі вельмі смачныя, калі дадамо больш перцу).

Звычайнім спосабам прыйгатаўлем дражджове цеста, дадаючы да яго яйка. Калі цеста вырасце, робім піражкі, у сярэдзіну якіх кладзем капусту. На патэльню кладзем 2 лыжкі шмальцу і смажым піражкі з абодвух бакоў. Потым шмальцу дадаем у час смажання. Перад ядой устаўляем іх у духоўку, можна таксама падагрець на патэльні пад пакрыўкай.

БІШКОПТ

Доза:

5 дкг муکі,
5 дкг крухмалу,
10 дкг цукру-пудры,
4 яйкі,
палавіна лімона (або „квасэк цытрыновы”),
2 лыжкі вады,
2 дкг масла да шмаравання бляхі.

Спосаб выканання

Прасеяць муку і крухмал, жаўткі расцерці з цукрам, дадаць сок з лімона, збіць пену, спалучыць з жаўткамі, вымішаць

Мастацкае ткацтва на Сакольшчыне.

з мукой. Цеста выліць на плыткую пашмараваную бляху. Уставіць у печ.

ТОРТЫ

Да тортаў найлепш надаецца бішкотнае, пясковае і крохкае цеста. Да пячэння тортаў найлепш надаюцца бляхі —

т. зв. тартоўніцы або, калі няма такой, дык можна ўпячы ў нізкай каструльцы. Дно тартоўніцы або каструлікі вылажыць паперай (найлепш пергаментам), а бакі пашмараваць тлушчам. Цеста найлепш пачы на дзень перад упрыгожваннем торту. Цеста, калі добра астыне, рэзаць доўгім, вострым нажом на некалькі роўных кружкоў, прамачыць пончам і перакласці масай. Прамочваем торты бішкаптовыя і пясковыя растворам зробленым з цукру, вады, лімоннага соку, рому; або сіропу — з цукру і вады з дадаткам соку з лімона, апельсіна, кавы, дадаем таксама кілішак гарэлкі або віна.

Найперш падаем, як зрабіць тартовае цеста, а ў канцы — рэшту дадаткаў — паліўкі і масы.

ТОРТ ПЯСКОВЫ

Доза:

20 дкг масла,
10 дкг муکі,
20 дкг цукру-пудры,
3 яйкі,
1 лімон (сок),
1 лыжка рому,
паўпачкі парашка да пячэння (калі падвойная порцыя пачкі, дык 1/4),

Спосаб выканання

Масла расцерці на пену. Цэлыя яйкі расперці з цукрам, каб маса была белая, дадаць лімонны сок, сцёргтую скурку, ром і муку замешаную з парашком да пячэння. Спалучыць абедзве масы, дакладна вымясіць і выліць на пашмараваную маслам і пасыпаную цёртай булкай, форму. Уставіць у не вельмі гарачую печ. Калі цеста астыне, парэзаць на 3 кружкі, пералажыць два разы джэмам, палюкраваць паліўкай і прыбраць каляровымі мармеладкамі або цукеркамі — гарошкамі.

ТОРТ З АРЭХАМИ

Доза:

40 дкг арэхаў,
40 дкг цукру-пудры,
3 бялкі,
3 лыжкі крухмалу,
3 дкг масла да шмаравання формы,
20 дкг джэму.

Спосаб выканання

Абабраць арэхі і змалоць разам з цукрам. Збіць з 3 бялкоў пену, дадаць трохі цукру-пудры, каб пена стала „штыўнай”, змяшаць з арэхамі і дадаць крухмал. Добра вымяшаць. Наперу (пергамент) кладзем на сподзе формачкі, шмаруем маслам. З падрыхтаванай масы ўпічы 3 адноўкаў вялікія кружкі. Калі астынуць, перакласці джэмам. Верх і бакі палюкраваць. Прыбраць палавінкамі арэхаў і варэннем з вішні. Такі самы торт можна зрабіць, дадаючы замест арэхаў — мітдалы.

ГАСПАДАРСКІ ТОРТ

Доза:

35 дkg муки,
25 дkg масла,
12 дkg цукру-пудры,
2 яйкі,
2 дkg дражджэй,
паўпарашку да пячэння (або 1/4, калі гэтага парашка будзе падвойная порцыя ў пачцы),
25 дkg мармелада.

Спосаб выканання

Масла, цукар, яйкі і муку расцерці на аднародную масу, дадаць дрожджы. Вырабіць цеста і адставіць на 1 гадзіну ў ўтепленую месца. Потым дадаць парашок і лёгка вымяшаць. Спачы 3 кружкі і калі астынуць, перакласці мармеладам. Палюкраваць найлепш шакаладнай паліўкай або прыбраць шакаладнай масай.

ТОРТ БІШКАПТОВЫ

Доза:

25 дkg муки,
8 яйкаў,
20 дkg цукру-пудры.

Спосаб выканання

Расцерці жаўткі з цукрам, дадаць муку і пену з бялкоў, вымяшаць. Пашмараваць тартоўніцу або каструльку, уліць

цеста і ўставіць у печ. Выняць з печы, а калі астыне выняць цеста з формы і парэзаць на 3 кружкі.

Цеста прамачыць пончам і пералажыць па-свойму густою масай. (Спосаб прамачэння паданы пры торце-раладзе).

ПАЛІЎКІ

Лімонавая паліўка

20 дkg цукру-пудры,
1 лімон (або „квасэк-цытрыновы”),
2 бялкі.

Спосаб выканання

Бялкі з цукрам расціраць у місцы вялкам так доўга, пакуль не атрымаецца густая, пульхная маса. Прываріць да смаку сокам з лімона або „кваскам цытрыновым”. Паліўку можна зафарбаваць лімоннай скуркай або сокам з журавін.

Ваніліёвая паліўка

20 дkg цукру-пудры,
2 бялкі,
1 пачка ваніліёвага цукру.

Сяособ выканання

Бялкі з цукрам расціраць у місцы (як вышэй) так доўга, пакуль атрымаецца густая маса. Прываріць ваніліевым цукрам.

Шакаладная паліўка

20 дkg цукру-пудры,
3 дkg какао або 6 дkg шакалада,
2 бялкі,
1 пачка ваніліёвага цукру,
6 лыжак вады.

Спосаб выканання

Бялкі расціраць з цукрам, пакуль маса не стане белай, дадаць ванілію, разагрэты шакалад або какао, размешанае і зачагаванае з 6 лыжкамі вады. Усё разам старанна вымяшаць.

МАСЫ

Лімонавая маса

30 дкг масла або маргарыну,
20 дкг цукру-пудры,
4 дкг муки,
паўшклянкі смятаны,
2 лімоны.

Спосаб выканання

З муکі і тлушчу зрабіць белую засмажку. Развесці смятаний, закіпяціць, увесь час мяшаючы. Густую масу развесці лімонным сокам, астудзіць. Рэшту масла (маргарыну) збіць на пену, дадаць спёртую лімонную скурку. Абедзве масы старанна вымяшаць.

Какаовая маса

40 дкг масла або маргарыну,
20 дкг цукру-пудры,
5 дкг какао,
4 жаўткі.

Спосаб выканання

Масла або маргарын расцерці з цукрам на пену, дадаць какао, расцертае з малаком і ў канцы дадаваць па адным жаўтку.

Маса гэтая найлепш падыходзіць да перакладання бішкаптowych тортаў і ралад.

ПРАГІ

Гавораць, што толькі дзеці і жанчыны любяць смачнае пячэнне. Няпраўда, бо і не адзін мужчына з апетытам з'есць кавалак таго ці іншага пірага. А калі нават і знайдзеца такі, які, як гаворыцца „не прападае за пірагом”, напэўна дацэніць жонку за яе кулінарныя здольнасці. Але не толькі ў гэтым реч. Хопіць паехаць на вёску да бацькоў, сваякоў ці проста знаёмых на вяселле, хрэсбіны, фэст ці іншыя святы і ўрачыстасці, і ўбачым, якія гасціны бываюць „выстаўныя”. Абавязкова мусіць знайсціся на стале некалькі сартоў пячэння.

Праўда, бываюць менш ці больш уданыя. Не ўсе ж гаспадыні навучыліся гэтых здольнасцей на курсах, якія масава цяпер праводзяцца па вёсках. Адны, старэйшыя, праста не лічылі патрэбным, другія, малодшыя, не хадзілі з тых ці іншых прычын, а яшчэ іншыя не моглі, бо іх, г. зн. курсаў, у іхнія вёсцы не было. А без пячэння ж не абыдзеца, бо цяпер жа ж не тое, што некалькі год таму назад, калі хапіла пакласці на стол дражджовы пірог ці булачкі з сырам, макам або яблыкамі. Цяпер, як гавораць, усё па-гарадскому.

Вось мы і хочам хоць крыху дапамагчы гаспадыням.

Пры карыстанні з нашых парад, раім даслоўна прыгрымоўвацца ўсіх паданых намі ўказанняў, тады пячэнне будзе ўданным.

СЫРНІК

Доза:

1,5 кг свежага белага сыра (2 сыры сярэдній велічыні),
1,5 чвэрткі масла (каля 350 грам),
3 шклянкі цукру,
12 яйкаў,
2 чайнай лыжачкі парашку да пячэння (альбо соды),
100 грам скуркі з апельсінаў,
100 грам разынак,
5 лыжак крухмалу.

Спосаб выканання

Сыр прапускаем праз машынку. У асобнай місцы расціраем 1,5 чвэрткі масла з трывма шклянкамі цукру. Дадаем паступова 12 жаўткоў і расціраем усё далей, пакуль не атрымаем зусім гладкую масу. Дадаем прапушчаны праз машынку сыр (лепш пакрысе), 5 сталовых лыжак крухмалу і 2 чайнай лыжачкі парашку да пячэння (альбо соды).

У падрыхтаваную масу кладзем 100 грам разынак і столькі ж смажанай апельсінавай скуркі. Каб скурка была араматная і далікатная, рабім яе так: толькі што знятую з апельсінаў скурку мочым суткі ў халоднай вадзе, змяняючы ваду 2—3 разы. Заліваем свежай вадой і варым, пакуль скурка не стане настолькі мяккая, што яе можна пракалаць саломкай. Асушваем скурку на сіце і кроім на палоскі. Падрыхтоўваем сірап (на 0,5 кг скуркі трэба ўзяць 0,5 кг цукру і шклянку вады), памешваючы, пакуль цукар зусім распусціцца і закіпіць. Тады кладзем скурку і смажым на слабым агні, пакуль не стане празрыстай. Скурку разам з сірапам трэба злажыць у слоік,

а беручы да сырніка, ці іншага пірага, трэба яе асушыць і пакроіць у костку.

І так, застаецца дадаць у сырнік убітая бялкі. Бялкі недастаткова ўбіць проста на пену: трэба, каб pena была настолькі крэпкая, што не выліваецца, калі міску, у якой вы яе ўбівалі, перавярнуць уверх дном. Толькі тады кожны пірог удасяца.

Формы, у якіх збіраецца пячы сырнік, трэба нагрэць у духоўцы і змазаць маслам, а пасля іх дно вылажыць пячэннем (гарбатнікамі). На гэта выліваем падрыхтаваную масу.

Пячы трэба 1—1,5 гадзіны ў залежнасці ад велічыні формачак і тэмпературы пекарніка (печы). Выняўшы з печкі, пакінуць пакуль не астыне і толькі тады можна вылажыць з формы.

Сырнік такі можна ўпячы і без апельсінавай скуркі, таксама будзе вельмі смачны.

ХАТНІ СЫРНИК

Цеста:

25 дкг муکі,
10 дкг масла або маргарыну,
12 дкг цукру-пудры,
1 яйка,
1/3 пачкі парашка да пячэння,
4 лыжкі смятаны.

Сыр:

1,25 кг сыра (добра выціснутага),
15 дкг масла або маргарыну,
цукар-пудра да смаку,
2 яйкі,
1/2 пачкі ваніліёвага цукру,
1/2 пачкі парашка да пячэння,
разынкі,
скурка з апельсіна,
25 дкг варапай бульбы.

Як зрабіць?

Яйка разбіць са смятанай, масла і маргарын расцерці з мукоі, дадаць усе дадаткі і замясіць цеста. Паставіць у халодным месцы на 20 мінут.

Сыр прапусціць праз мясарубку з бульбай, дадаць дадаткі

і добра вымішаць. Пашмараваць бляху, высыпаць цёртай сухой булкай. Цеста раскачаць, палажыць на бляху і накласці сыр. Уставіць у печ.

ХАТНІ ТОРТ

Цеста:

25 дкг муکі,
3 яйкі,
1/2 пачкі ваніліёвага цукру,
1/2 чайнай лыжачкі парашку да пячэння,
10 дкг цукру-пудры,
малако.

Крэм:

1/4 кг маргарыну „Пальмы”,
1 пачка будынню ваніліёвага або сметанковага,
цукар-пудра да смаку,
1 лыжка столовая спірту,
сок з лімона або „квасэж цытрыновы” да смаку,
1 румавы алеек.

Паліўка:

1/4 літра вады,
10 дкг цукру,
скурка апельсіна або лімона,
(усё загатаваць).

ЯК РАБІЦЬ ЦЕСТА?

Жаўткі расцерці з цукрам, дадаць бялкі, збітыя на пену, дадаць муку, парашок да пячэння і ваніліёвы цукар. Усё круціць валком у місцы, дадаючы пакрысе малака (пераваранага, цёплага) ў такой дозе, каб цеста было падобнае на бабку з кіселю. Уліць на пашмараваную бляху і ўставіць у печ на хвіліну, каб яно засмажылася на залаты колер. Трэба, каб цеста было гумаватае і можна было яго звінучы на валак. Выняць на чистую шматку, абрэзаць берагі і паліць ахалоджанай паліўкай. Скруціць разам са шматкай на валок і заставіць.

ЯК ЗРАБІЦЬ КРЭМ?

Зварыць густы будынъ, астудзіць. Пакласці ў міску і круціць валком, дадаючы пакрысе ўсіх дадаткаў, каб не звары-

лася. Развінуць валок, налажыць на цеста крэм і скруціць у рулон. Верх пашмараваць крэмам і ўпрыгожыць.

Можна таксама прыдаць яму форму торта.

МАКОЎНІК

Цеста:

1 кг добраій муکі,
15 дкг масла (маргарыну),
20 дкг цукру,
6 жаўткоў,
10 дкг дражджэй,
2 шклянкі малака,
5 дкг разынкаў (можна і без іх),
1 пачка ваніліёвага цукру,
соль (шчыпта),
5 дкг масла да пашмаравання бляхі.

Начынка:

50 дкг (1/2 кг) маку,
25 дкг цукру (найлепш „пудры”),
10 дкг масла,
0,5 дкг дражджэй,
2 бялкі,
апельсінавая і лімонная скуркі.

Паліўка:

10 дкг цукру-пудры,
2 бялкі,
румавы алеек,
(калі няма цукру-пудры можна звычайны цукар пабіць хоць бы малатком на дробны парашок).

Спосаб рыхтавання

Расцерці дрожджы з цукрам і лыжкай малака, паставіць, каб нараслі. Потым разрабіць цеста са ўсімі дадаткамі (масла растопленае, жаўткі расцёртыя з цукрам, малако паранае, цёплае) і вельмі старанна вымяшаць, каб цеста адставала ад рук, бо ад гэтага залежыць яго ўдача. Мак спарыць кіпенем, адцадзіць, перамалоць праз мясарубку, дадаць масла, дрожджы, бялкі, скуркі лімона і апельсіна (сцёртыя на тарцы) і добра вымяшаць. Цеста падзяліць на 3 часткі. Кожную раз-

валкаваць у форме прамавугольніка, пашмараваць бялком, палажыць 1/3 маку, звінуць у валок і палажыць на бляху, змазаную маслам і высыпаную мукой (лепіш булкай). Бялкі ўбіць з цукрам-пудрам, дадаць алеек, вымяшаць, пашмараваць упечаны і астыўшы макоўнік і ўставіць на 5 мінут у печ, каб асушилася.

Каб цеста было больш далікатнае і даўшэй заставалася свежым, трэба яго запарыць. Расціраем дрожджы з цукрам. Шклянку муکі запарваем 1 шклянкай кіпячонага малака і вельмі дакладна вымешваем, каб не было грудак. Калі цеста астыне — дадаем усе дадаткі і далей робім як са звычайным цестам.

ГОСЦІ У ДОМЕ

(Добрыя рысы традыцыі, некаторыя штучнасці цывілізацыі)

Сучасная вёска ўсё больш і больш набліжаецца да горада. Імкненца апранацца як у горадзе, варыць, есці і пачы па-гадскому, прыбіраць хаты, паводзіць сябе і т.п. і т.д. І гэта вельмі добра, што разніца паміж вёскай і горадам усё змяншаецца.

Калі прыпомніш сабе сваю вёску дваццаць-пятнаццаць год таму назад, ды гэта, выдаецца, не тая вёска, не тыя людзі. Зойдзеш вось у вольны вечар у святліцу, а там стары і малады, пры аранжадзе ці каве, з газетай у руках. А там дзесьці бліжэй кутка з тэлевізарам чуеш пра палітыку, цікавую кніжку, ці пра гаспадарчыя навінкі, талкуюць.

Іншы зноў раз выйдзеш на вуліцу, а тут прыгожа і модна апранутыя дзяўчата і маладзі, хлопцы і мужчыны ў беластоцкі тэатр едуць. „Грамада” арганізавала. І так далей. Вёска прыйшла сапраўды велізарнае адраджэнне.

Многа ж нас з вёсак імігравала ў горад: адны нядайна стаўліся мяшчанамі, другія даўно, а трэція і вельмі даўно. На вёсцы засталіся нашыя бацькі, сваякі, знаёмыя. Вось і частаabo менш часта прыходзіцца нам ехаць у госці на вёску.

І тут не раз сустракаемся з перасоленымі, штучнымі, проста смешнымі перайманнямі горада. Вось хоць бы такі прыклад: прыехала 20-цігадовая дзяўчына з горада да бацькоў. Прыйходзіць старэйшы сусед, якога дачка ці сын у такім жа як яна ўзросце, і прывітаўшыся, плясь — пацалаваў яе ў руку. Чаму? Бо ў горадзе так робяць, а гэта ж у жо гарадская дзяўчына. А ці не хапіла б сказаць толькі ўсім „добрый дзень”, а госцю падаць руку? Хіба так. Бо і дзяўчына засароміцца, гэта ж старэйшы чалавек і яму перш за ўсё належыцца пашана. То яна сустрэўшы яго на вуліцы, павінна першай ска-

заша „добрая дзень”. Інакш выглядае, калі гэта будзе аднагодак, скажам, даўні сябра ці нарачоны.

З гэтага цалавання ў руку, дзе трэба і не трэба, каго трэба і каго не трэба, дык адным разам са смеху ледзь вытрымала. А было гэта так. Паехала я ў госці да бацькоў. Быў фэст. Вядома, многа гасцей. Калі людзі падпілі, павесялелі. Адны выходзілі, другія прыходзілі. Раптам увайшоў такі адзін падхмелены аднавясковец. А як жа, памятае, трэба ж прывітаца з гарадскімі гасцьмі. „Добрая дзень”, — сказаў ён, падаючы руку майі сястры (таксама з горада) і пляснуў у руку. І мяне таксама „пляснуў” і так „распляскаўся”, што па чарзе і майго знаёмага таксама „пляснуў”. І тады, мае дарагія, нават падхмеленія госці засталом дружна зарагаталі (бо не ўсе ж людзі ці то ў вёсцы, ці ў горадзе, моду ўспрымаюць бескрытычна).

Не падумайце, што я так увогуле супраць цалавання ў руку. Не. Праз цалаванне мы разумеем паshanu да той ці іншай асобы. Пацалаваць выпадае маці, сястру ці якую іншую блізкую і шанаваную асобу. Але не трэба гэтага рабіць штучна, шаблонна, бо тады ўсё выходзіць наадварот. Мы проста асмяшаємся. Ды і тыя цалаваныя часта ў такі момант адчуваюць сябе няёмка, я і сама, як жанчына, не раз была ў такім становішчы.

Калісьці пабываючы на вёсцы майго добраага знаёмага, я сустрэлася з іншым выпадкам. Ідуцы па вуліцы прывіталася я са старэйшымі жанчынамі, якія ў нядзелю сядзелі на лавачкы пры хаце, і абмняняліся з імі пару словамі. А яны мне ў адказ: „Вы ў горадзе жывеце, а па-нашаму (гэта значыць па-беларуску) гаворыце?” І мне зрабілася няёмка і сорамна. Не, не падумайце, што за сябе, а толькі за тых, якія вельмі хутка, пабыўшы крышку далей ад сваёй вёскі, забыліся сваёй роднай мовы. Не раз бывае, завітаўшы ў вёску, пры сустречы са сваімі знаёмымі, сябрамі, з якімі разам выхавалася, некаторыя з іх пачынаюць са мной гаварыць па-польску. Чаму? Ці таму, што яна прыгажэйшая, ці мо ляпей ёю валодаюць? Хіба ні адно, а напэўна ўжо не другое. Мне здаецца, яны проста хочуць выдавацца гарадскімі, як у нас гавораць „панамі”, лепшымі (?) ад сваіх аднавясковцаў, бо ж вядома, польская мова, гэта была мова толькі паноў, беларуская — мужыкоў. Ці сапраўды? Дык жа ж за караля Ягайлы беларуская мова была ўрадавай мовай! Няма ж моваў прыгожых і брыдкіх, кожная мова прыгожая, калі ёю добра валодаеца.

Прыедзе такі адзін з другім у вёску, ды пачынае да старэнькай бабулі гутарыць па-польску, а яна вытрашчыўшы вочы стаіць, не разумеючы аб чым ён балбоча, проста, хоць

Вяселле ў Храбалах.

ты на мігі паказвай. А найгоршае, дык тое, што некаторыя стараюцца яшчэ паўтараць за такім, ламаючы язык, няведама чаму. Трэба ж быць сабой і шанаваць сваю родную мову, як шануеца сябе самога. Гэта ж адна з часцінкі свайго „Я”.

Заедзеш, бывае, да бацькоў, хацелася б наведаць сваякоў ці даўніх сябровак і не хапае адвары рабіць таму ці іншаму столькі клопатаў у будзённы дзень. Увойдзеш толькі ў хату, а тыя круцяцца, як уюны, не ведаюць, дзе цябе пасадзіць, чым пачаставаць, усё апраўдаўваюцца і просяць прабачэння за балаган ці яшчэ што іншае. Ізноў чалавеку робіцца прыкра, што прычыніў сваёй малой асобай столькі мітусі. Вядома, людзі ж хочуць прыніць як найлепш, але не ведаю чаму яны адчуваюць сябе горшымі. Што не прыбрана ў хаце, што самі не апрануты па-святочнаму? Гэта ж зразумела, іншыя ж ўмовы на вёсцы — іншыя ў горадзе. Замест прыніць гостя спакойна, ветліва, як „роўны роўнага”, яны самі ствараюць столькі непатрэбнага заходу.

Сядзеш за стол, часта наедзеным, дык і не к'даешся на яду, як кот на сала, хоць яна, вясковая яда, нам жа вельмі смакуе. А тут табе і пасыплюцца слова, як з градачкі: „наша яда вам не смакуе, у вас усё лепшае, гарадское” і так далей. Нам

непрыемна, хоч не хоч, а еш столькі, каб хуткая дапамога за-брала. А як прыемна быць у гасцях, дзе не прымушаюць на сілу есці і піць. (Гэта часта сустрэнем і ў горадзе). Тады чалавек вып'е, закусіць, дык і завядзе задушэўныя „бярозы ды сосны” або якую іншую песню (мы ж народ спевакоў).

Здаецца, ужо час выгбыцца свайго пачуцця горшасці, таго, як пісаў Янка Купала „Я дурны мужык...”, бо даўно ўжо мы людзьмі сталі. І няма тут ніякай розніцы, ці мы з вёскі, ці з горада. Не павінна быць, бо мы ўсе проста — людзі.

Давайце глянем на гэтую справу, справу гасціннасці, з іншага боку. Бо не толькі ж мы едзем у госці на вёску, яны таксама час ад часу нас наведваюць у горадзе. Як мы іх прыймаєм? Хоць з сумам, аднак трэба нам прызнацца, што здареца па-рознаму, часта вельмі брыдка, нялюдска. Прыйедзе маці ці бацька з вёскі, а мы саромімся з імі ісці гарадской вуліцай, саромімся прадставіць іх сваім сустрэтым знаёмым, саромімся пасадзіць іх разам за адзін стол са сваімі гарадскі-мі гасцьмі. Безумоўна, гэта выпадкі, аднак выпадкі частыя. Выпадкі, якія ў вогуле не павінны здарыцца. А мы ж беларусы, народ гасцінны. Ці ж не лепш, каб мы едучы ў госці на вёску былі прынятymі проста, так па традыцыі, па-свойму, па-беларуску, без ніякіх манер і так жа гасцінна прыймалі сваіх, вясковых гасцей. Гасцей нам дарагіх.

Ну, дык цяпер едзем, пагасцім, павесялімся.

Н. АНДРЭЮК

ДА ДАЧКІ ПРЫШОЎ ХЛОПЕЦ

Так хутка ляціць час. Сёння яшчэ дачушка наша сядзіць на каленях у бацькі ці маці, заўтра — яна ўжо дарослая, стройная дзяяўчына. І нам, бацькам, даводзіцца адыгрываць іншую ролю, ролю, так ці інакш, прайграную. Бо раней ці пазней, яна ж адыйдзе ад нас, каб стварыць сваю сям'ю. Нічога новага, такі бег жыцця. Аднак пакуль гэта станеца, яна ж з намі. Тады давайце перадумаем, як мы павядзем сябе, калі да нашай дачкі прыйдзе хлопец, хлопец, якога яна сама вылучыла спасярод іншых.

І да гэтай наогул, выглядала б, малаважнай справы, мы не павінны аднесціся абыякава. Замала сказаць нам „мы моў таксама ж былі маладымі і ведаем як гэта ўсё адбывалася”. А ўсё ж такі інакш. І гэта вельмі добра. Не будзем мы вяртатца ў нашае мінулае, бо яно і менш важнае, а падумаем аб сённяшнім.

Калі гэта будзе хлопец са сваёй вёскі, дык тады прасцей-

шая справа. Але калі ён з суседній, або з горада, тады справа намнога больш складаная.

Перад усім, дачка ў такім выпадку павінна абавязкова па-прыездіць бацькоў. Яны ж таксама павінны быць падрыхтаваны да візіта. Трэба ж самім апрануцца па-святочнаму (хоць у большасці візіты такога роду бываюць у святочныя дні), бо вонратка сведчыць аб пашане да госця, і ўправіцца з хатнімі работамі, каб пры госцю не бегаць з чыгуналі і ведрамі да хлявоў. Проста трэба выгаспадарыць вольны час. А перад усім трэба падрыхтаваць пачастунак, як заведзена, ежу ды бутэльку гарэлкі. Некаторыя можа ў тым месцы ўсміхнуцца. Як жа, толькі бутэльку? А так, вось іменна так. Толькі калісьці прыстойным лічылася пахваліцца „вось дык будзе зяць, вып'е, дык вып'е, моцную мае галаву”. А цяпер гэта проста п'яніца і ў прыстойнай хаце больш ён парога не пераступіць.

Усё павінна быць ужо да прыйсця ці прыезда хлопца падрыхтавана, каб пры госцю замнога не бегаць. Вельмі брыдка таксама, а так вельмі часта здареца, што, калі хлопец уваходзіць ці ўядзжае на панадворак, усе дамашнія лезуць у вокны. Гэтага нельга рабіць. Падумайце, як жа сябе адчус тады хлопец, калі гэтае ўбачыць. Калі хлопец зайдзе ў хату, прывітаецца, дачка павінна прадставіць госця і бацькоў, таксама рэшту сям'і (калі яна ёсць). Напрасіць госця, каб распра-нуўся (калі халоднае надвор'е і госць цёпла апрануты) і за-весці ў гасцінны пакой. Брыдка выглядае, калі будуць ісці за ім цэлай чарадою. Напэўна лепш, калі гэта зробіць дачка, а па нейкім часе накрыеца стол і засядуць за яго ўсе разам.

Засталом не падгандыць госця піць гарэлку, а лепш папра-сіць добра пад'есці, бо вядома ж з дарогі, а галоднаму нават кілішак гарэлкі можа пашкодзіць. Прыстале павінны ўсе гутарыць, быць задаволенымі. Не выпадае дачцы пазволіць маці ўсё бегаць з кухні да стала, даносічы тое ці іншае, яна павінна разам з маці (ці сястрой, калі ёсць) паднесці на стол прыгатоўлене, каб спакойна потым сядзець засталом разам з гosцем.

Калі хлопец не спадабаецца бацькам, у ніякім выпадку не трэба гэтага паказаць па сабе. Не прыстойна таксама засталом паразумівацца, напр. моргаючы вокам ці штурхаючы локцем. Гэта ўжо проста некультурна. Нельга таксама бацькам праз цэлы час, аж да ад'езду хлопца, сядзець з маладымі. Трэба, каб і яны мелі хвіліну часу пабыць толькі адным. На выпадак, калі б прыбегла цікаўская суседка, не ўцякаць ад стала, каб хоць яна не пабачыла хлопца, а наадварот, па-

праціць нават прыесеці і пачастацаць. Бо гэта ж не райкі ці віселле, ды проста госьць у хаце, тады будзьмы гасцінны.

Калі госьць будзе ад'язджаць, падзякуе ветліва за гасціннасць, яму таксама трэба падзякаваць і напрасіць яшчэ наведаць. Калі ўжо моцна не спадабаецца, дык і без запрашэння абыдзеца. Аднак жа атмасферу гэтую можа вычуць і хлопец і бацькі, яшчэ пры сталае.

Хлопца выпадае, а нават трэба дачцы адвесці з панадворка, а нават падысці з ім на аўтобусны, скажам, прыпынак, калі б ён быў у вёсцы.

Ці хлопец спадабаецца бацькам ці не, аднак гэтую тэму можна абміркоўваць толькі ў сваёй сям'і, ніколі перад чужымі людзьмі, бо вынікі гэтага могуць быць прыкрымі, перад усім, для нацай дачкі.

Падобная сітуацыя, калі ў доме дзяўчына, запрошаная сынам.

Н. АНДРЭЮК

НОВЫ КРЫМІНАЛЬНЫ КОДЕКС

Ад 1-га студзеня 1970 года на месца крымінальнага кодэкса з 1932 года, які абавязваў дагэтуль ужываеца новы крымінальны кодэкс.

Крымінальнае права служыць ахове асноўных палітычных і гаспадарчых спраў дзяржавы, а таксама паасобных грамадзян. Спосаб гэтай аховы залежыць ад класавага характару дзяржавы. Пагэтаму выдадзены ў 1932 годзе кодэкс дастасаваны да тагачаснай капиталістычнай рэчаіснасці, незалежна ад паважных змен уведзеных пасля вайны — не мог выконваць стаўей ролі пры сацыялістычным ладзе.

Асноўнай мэтай сацыялістычнага права, у тым і крымінальнага, ёсьць — выхаванне грамадзян у духу шанавання грамадскага ладу і прынцыпаў сацыялістычнага сујекта. Маючы гэта на ўвазе новы крымінальны кодэкс уводзіць новую сістэму пакарання. З вялікай асцярожнасцю ён адклікаецца да кары пазбаўлення свабоды. Яно прымянеца толькі ў больш сур'ёзных выпадках, асабліва, пры больш цяжкіх злачынствах.

Пазбаўленне свабоды, уведзенае замест папярэдніх караўтурмы і арышту — працягваеца ад 3-х месяцаў да 15 год. Кодэкс не прадбачыць пажыццёвага пазбаўлення свабоды — замест якога ўведзена кара 25 год пазбаўлення свабоды.

Кары смерці ўжываеца ў выключным выпадку. Не можна прыгаварваць на гэту кару няпоўналетняга да 18 год і цяжарную жанчыну. Для большай гарантый поштрабіў назначана, справы, пры якіх пагражает гэта кара, разглядаюцца су-

дом у пабольшаным складзе: двух суддзяў і трох засядацеляў.

Асноўнай мэтай кары пазбаўлення свабоды з'яўляеца фармаванне грамадска пажаданай паставы прыгаворанага, асабліва, прывучэння да грамадска карыснай працы. Пагэтаму ў залежнасці ад того, ці прыгавораны з'яўляеца больш ці менш здэмаралізаваны — яго кіруеца ў асобную ўстанову. Выканаўчы крымінальны кодэкс прадбачыць аж 7 відаў крымінальных установ, у якіх прыгавораныя адбываюць кару. Гэткімі ўстановамі ёсьць пункты працы, нармальныя крымінальныя ўстановы, дачасныя крымінальныя ўстановы, крымінальныя ўстановы для юных, крымінальныя ўстановы для рэцыдывістаў, установы для патрабуючых сродкаў лячэбна-выхаваўчых і крымінальныя ўстановы для вайсковых.

Пры злачынствах менш цяжкіх прымянеца штраф ад 500 да 2500 зл, які ў выпадку няўплачання замянеца на пазбаўленне свабоды ў разліку ад 50 да 150 злотых за адзін дзень.

Новы крымінальны кодэкс стаіць на становішчы ўжывання кары пазбаўлення свабоды толькі там, дзе гэта неабходна. Пагэтаму дae ён шырокія магчымасці прымяняць сродкі, не звязаныя з пазбаўленнем свабоды. З гэтай мэтай уведзена ўмоўнае спыненне судовага працэсу, кары абмежавання свабоды і адпаведна зменені ўстаноўкі ўмоўнай адтэрміноўкі кары.

У выпадку, калі за злачынства пагражает кара да трох год пазбаўлення свабоды, пракуратар або суд могуць умоўна спыніць следства, калі грамадская небяспечнасць учынку нязначная, абставіны яго ўчынення выяснены, віноўнік быў дагэтуль некараны, а яго асаблівасці характару, асабістая ўмовы і спосаб жыцця аргументуюць меркаванне, што нягледзячы на спыненне следства, віноўнік будзе шанаваць праўны парадак.

Вінаватаму вызначаеца перыяд пробы ад 1 да 2 год і накладаеца абавязак узнагароджання шкоды, а ў меру патрэбы і іншы абавязак. Калі вінаваты не выконвае гэтых абавязкаў, парушае праўны парадак, а асабліва дапускаеца новага злачынства, спыненае ўмоўна дазнанне або працэс падымаеца на нова.

Кара абмежавання свабоды на час ад 3-х месяцаў да 2-х год грунтуецца на тым, што пакараны не можа без згоды суда змяніць месца прабывання, забавязаны выконваць працу, указаную судом, не можа выконваць кіраўнічых абавязкаў у грамадскіх арганізацыях, мусіць складаць суду выясненні адносна ходу адбывання кары.

Калі прысуджаны на абмежаванне свабоды ўхіляеца ад

накладзеных абавязкаў, кара можа быць заменена на штраф у разліку 1—3-х тысяч злотых за адзін месяц, або на пазбаўленне свабоды, лічачы месяц пазбаўлення свабоды за месяц абмежавання свабоды.

Пры злачынствах няўмысных прысуджанаму да трох год пазбаўлення свабоды, а пры злачынствах наўмысных — да двух год — адцярпенне кары можа быць умоўна адтэрмінавана на час пробы ад 2 да 5-ці год. Суд можа пры гэтым на класці штраф, абавязаць пакаранага да направы шкоды і на класці іншыя абавязкі.

Усе гэтыя сродкі служаць выхоўванню вінаватага злачынства, у меру магчымасці, без адрывання ад нармальнага жыцця ў грамадскасці, ад выполнення прафесіі і вучобы.

ВІНЦУК СКЛУБОЎСКІ — ваяводскі суддзя

ЯК ЛІГА ЖАНЧЫН ДАПАМАГАЕ ЖАНЧЫНАМ

Ліга жанчын вядзе аддзел грамадска-юрыдычных парад на тэрыторыі Беласточчыны ўжо ад 1958 года.

Цяпер Ваяводскае праўленне лігі жанчын вядзе 17 парад-
няў сямейнага, выхаваўчага і юрыдычнага тыпу.

Штогод парадні даюць больш 2,5 тысяч парад, пішуць каля 300 позывau у суд, асабліва шмат вырашаюць спраў, звязаных з аліментамі, разводамі, а таксама нямала спраў з галіны пенсій.

Проблематыка і спецыфіка спраў, з якімі людзі прыходзяць у парадню, датычыць сямейных канфліктаў, прычынай якіх бывае муж — п'яніца, дэмаралізацыя дзяцей, цяжкасці ў атрыманні аліментаў, скаргі на каморніка, дапамога ў атрыманні працы пераважна для адзінай карміліцы сям'і, пенсіі, дрэнныя адносіны паміж людзьмі, непаразумленні пры па-
дзеле маёнтку і г.д.

На ўсе названыя справы можна атрымаць таксама парады і ў гарадскіх праўленнях лігі жанчын у Бельску Падляшскім, горадзе Беластоку, Саколцы і Сямяцічах. Жанчыны з Гайнаўскага павета атрымоўваюць парады ў грамадска-юрыдычнай і выхаваўчай парадні для дзяцей і моладзі пры гарадскім праўленні лігі жанчын у Бельску, а з Беластоцкага павета — у Беластоку.

Грамадска-юрыдычная парадня ў Бельску прымае кліентак раз у тыдзень — у чацвер ад 13 да 15 гадзіны, а змяшчаецца ў сядзібе гарадскога праўлення лігі жанчын па вуліцы 1 Мая 6. Выхаваўчая парадня для дзяцей і моладзі — у пятніцы ад 16 да 18 гадзіны ў tym жа будынку.

Грамадска-выхаваўчая парадня для дзяцей і моладзі Ваяводскага праўлення лігі жанчын знаходзіцца ў Беластоку па вуліцы Сянкевіча 40 і прымае кожны тыдзень па серадах ад 16 да 18 гадзіны.

У гэтай парадні дзяжурыць 5-асабовы калектыв кваліфікаваных спецыялістаў: педагог, псіхолаг, лекар-педыятр, суддзя суда для малалетніх і кіраунік парадні.

Парадня гарадскога праўлення лігі жанчын у Беластоку працуе ў чацвяртгі ад 16 да 18 гадзіны таксама па вул. Сянкевіча 40.

У Сямяцічах такая парадня знаходзіцца ў будынку адвакацкага калектыву па вул. ген. Свярчэўскага, а адкрыта ў панядзелак ад 14 да 16 гадзіны.

Парадня лігі жанчын у Саколцы адкрыта ў панядзелкі ад 13 да 15 гадзіны ў будынку адвакацкага калектыву № 1 па вул. Сцягеннага 25.

НА ШЫРОКІМ СВЕЦЕ

Аўстралія з'яўляецца самым мальным кантынентам на Зямлі. Паверхня Аўстраліі і Акіяніі складае 8.957.000 квадратных кіламетраў.

*

Прычынаю вялікіх ападак снегу ў мінулуую зіму было сутыкненне вялікіх мас цёплага вільготнага паветра з поўдня з марозлівым цягам вятроў ад Скандинавіі. Сутыкненне гэтае адбылося якраз над тэрыторыяй Польшчы, яе цэнтральнай і ўсходнім часткамі перад усім. Такіх снегавых ападак не было ў Польшчы на працягу гэтага стагоддзя. У месяцы лютым сярэдняя таўшчыня снегу ў Беластоку даходзіла да 78 сантиметраў. У месяцы студзені сярэдняя хуткасць ветру часця перавышала восем метраў у секунду.

*

Свет робіцца штогод больш гаварлівым. На працягу апошніх сарака гадоў лічба тэлефонных размоваў праведзеных цераз Антлантычны акіян павялічылася ў тысяччу разоў. Спецыялісты прадбачваюць, што ў бліжэйшыя дзесяць гадоў лічба размоў павялічыцца яшчэ ў дзесяць разоў. У 1980 годзе адбудзеца на гэтай трасе сто мільёнаў размоў.

Сувязь цераз Антлантычны акіян апіраецца цяпер на некалькіх камунікацыйных сатэлітах і на звыш дваццаці кабелях.

*

Вучоныя мяркуюць, што першая беларуская газета „Музычная праўда” друкавалася ў падпольнай друкарні, размешчанай у пушчы паблізу Саколкі. Дагэтуль меркавалася,

што газета гэта была друкаваная ў Беластоку, у адной з падпольных друкарняў польскага нацыянальна-рэвалюцыйнага руху.

На карысць версіі аб размяшченні друкарні ў лясах пад Саколкаю сведчыць, між іншымі, факт, што бліжэйшы сябра Кастуся Каліноўскага — Валерый Урублеўскі ў перадпаўстанцкі перыяд працеваў начальнікам лясной школы ў Саколцы і меў шырокія контакты ў тэрыторыі, і сам асабіста кальпартаўваў па вёсках гэтую газету. Урублеўскі вельмі многа дапамагаў Каліноўскаму.

*

Наўрад ці знайдзеца аматар старажытных кніг, які адмовіўся б набыць малаяўнічы атлас, выпушчаны ў 1665 годзе вядомымі галандскімі картографамі Іонам Блаў і Ніколасам Вісерам. Але ёсьць толькі адно маленькае „але”: гэты фаліянт важыць два з паловаю цэнтнеры, а яго вокладка перавышае два метры ў даўжыню і дасягае аднаго метра 70 сантиметраў у шырыню. Зразумела, што не толькі калекцыянер, але і не ўсякая бібліятэка зможа дазволіць сабе мець такую глыбу.

*

Югаславія — гэта федэрacyjная шасці рэспублік: Сербіі, Харватыі, Босні і Герцагавіны, Македоніі, Славеніі і Чарнагорыі. Ёсьць дзве аўтаномныя акругі: Косава і Метахія, дзе перавага албанскага насельніцтва, і Вайгадзіна, дзе шмат венгерцаў.

*

Найменшым славянскім народам з'яўляюцца лужыцкія сербы, якія пражываюць на паўднёва-ўсходніх тэрыторыях Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, у раёне Баўцэна і Котбуса. Лік лужычан вагаеца калія ста тысяч асоб. На іх мове існуе школьніцтва, друк, радыёвяшчанне, адміністрацыя.

*

Дынастыя польскіх каралёў Ягелонаў (Ягайлавічаў) карысталася роднай ім старабеларускай мовай. Заснавальнік дынастыі, Уладзіслаў Ягайлавіч, пераможца ў Грунвальдской бітве, карыстаўся беларускай і літоўскай мовамі.

*

Толькі за адзін тыдзень насельніцтва зямнога шара павялічваецца на 1 мільён 400 тысяч чалавек.

На зямным шары налічваецца больш ста відаў зязоль. Большасць з іх падкідвае яйкі ў чужыя гнёзды. Свае яйкі зязоля часамі кладзе праста на зямлю, а потым у дзюбе нясе ў загадзя выбранае гняздо.

На поўдні жывуць зязолі, якія самі ўюць гнёзды і выседжаюць птушанят; ёсць такія, што робяць калектыўныя гнёзды — адно на некалькі птушак — адкладваюць туды яйкі.

ГУМАР

МОДНЫ МУЖ

Кажа жонка да мужа:

— Пяtron, кажуць, цяпер пайшла мода насіць летнік без гузікаў.

— Ха, аказваецца, я ўжо пяты год хаджу модным, — адказаў жонцы муж.

ПАДЛІЗА

Перад начальнікам паслізнуўся,
І ад лоба аж лёд прагнуўся,
Ды з радасцю падняўся ён:
Які цудоўны быў паклон!

B. Жуковіч

У ШКОЛЕ

— Коля, ты зноў дастаў двойку, — абурыўся бацька. — Но ты не разумееш, аб чым настаўнік цябе пытае?

— Якраз наадварот, — адказвае сын. — Ён не разумее маіх адказаў.

У ТЭХАСЕ

— Татачка, я думаю, што Джэк хоча са мною ажаніцца
— Чаму ты так думаеш? — пытае бацька.
— Бо ўчора Джэк застрэліў сваю жонку.

АДУМАЙСЯ

— Падаю на развод: мая жонка не гаворыць са мною шэсць месяцаў, — кажа знаёмы знаёмаму.
— Адумайся, — кажа знаёмы. — Дзе ж ты знайдзеш такую

другую жонку, якая вытрывае не гаварыць аж шэсць месяцаў!

ЛІТОЎСКІ ГУМАР

— Якія жанчыны табе падабаюцца: балбатлівия ці наадварот?

Тут падыйшоў Кіндзюліс і сказаў:

— А ці бывае наадварот?

*

— У кабінет нашага начальніка можна зайсці, калі заходаш. Нават не пастукаўши.

— Не можа быць, — здзівіліся людзі.

Тут падыйшоў Кіндзюліс і сказаў:

— Можа там цяпер рамонт.

* *

Два старыя кавалеры ўспамінаюць сваё юнацтва і век буйны.

— Жанчыны мяне на руках насілі! — хваліўся старэйшы.

Тут падыйшоў Кіндзюліс і сказаў:

— Цяпер вядома, чаму ты такі паношаны.

СУСЕДКА

— Гэй, суседка! — крычыць злосны сусед. — Твае тры сыночкі зноў сядзяць на маёй яблыні!

— Ах, божа ты мой, якая бяда! — закрычала суседка. — Дзе ж мой чацвёрты?!

ПАСТАРАЎСЯ

Маці пытае ў сына:

— Сярожа, урокі ты зрабіў?

— Зрабіў.

— А, што вам задавалі?

— Нічога.

НЯМА ЧАГО ГАВАРЫЦЬ

Малая дочанька хоча расказаць маці сон, які прысніўся, але раптам адумалася і кажа:

— Ой, мамачка, нашто табе рассказываць, ты ж была там са мною.

АПРАЎДАЎСЯ

Міліцыянт, праверыўшы машыну, гаворыць шафёру:

— Вы п'яныя ды яшчэ на такой машыне, што ледзь трымаетца горбы...

— Я таму і выпіў, каб адважней было ехаць такою развалінаю.

НЕПАТРЭБНА

Дзве бабулі сядзяць на парозе і гавораць:

— Наш войт вярнуўся з павета, дзе яму, кажуць, якуюсыці нагану далі.

— Зусім непатрэбна далі. Усё роўна прап'е.

НІЧОГА ДЗІУНАГА

Сустрэліся знаёмыя..

— Слухай, Іван, ты гандлюеш ліманадаю, можна сказать, вадою гандлюеш, а дом, во, які пабудаваў сабе. Як табе ўдалося на вадзе дом такі пабудаваць?

— Нічога дзіўнага. На вадзе ж, браток, і гігантычныя электрастанцыі будуюць.

ДЗЕД І УНУК

Унук пытае дзеда:

— Дзеду, дзе падзеліся твае валасы?

— Павылазілі, — адказаў дзед.

— Гэта ж у бабулі павылазілі, во, якія доўгія, а твае хіба пахаваліся...

ПАЛЯУНІЧЫ

Вярнуўся муж з палявання, а жонка пытае яго:

— Ну, колькі зайцоў застрэліў?

— Ніводнага, — адказвае муж. — Але затое я іх добра напалохаў.

ПРЫЧЫНА

— Чуё, хрысціны сына робіш? Запрасі мяне, грошай на пялянкі не пашкадую.

— Запрасіў бы цябе, але ты дасі грошай на пялянкі, а вып'еш і з'ясі на цэлую коўдру.

Парады зазнаўцам

Як прамарнаваць сваё жыццё

(2 спосабы)

Першы спосаб прамарнавання свайго жыцця — гэта АБЫ ЖЫЦЬ. Спосаб, якім можна карыстацца, не маючы і вясковашкольнай адукацыі. Даволі быць свядомым таго, што ўсё глупства і сам ты глупства. Свет глупства.

Аднак жа ведаць спосаб, а ўмець карыстацца ім, — гэта так, як стаць інжынерам са спецыяльнасцю будовы машын і ніколі ў жыцці не збудаваць нават цэп дурны, таксама машыны. І прыклад марнатраўства спосабу: ляжыць прасцяк на лаве, здаравенны і дваццатгадовы, ды з голаду памірае, каб не зрабіць глупства і падняць руку за кавалкам хлеба настале.

Выяснішы, што такое спосаб і што такое ўмець карыстацца ім, а таксама, што такое марнатраўства спосабу, — час паталкаваць аб умельстве. Каб быць добрым АБЫ-ЯКІМ і марнаваць сваё жыццё паводле правіл, варты паказаць сябе чалавекам вельмі запрацаваным і моцна разумным. Выгляд запрацаванасці ствараем beganina па розных справах, ні ў чым непатрэбных ні нам, ні знаёмым нашым. А, каб лепш усё відаць было, пачынаем гутаркі то з тым, то з іншым, пільна стараючыся нараспачынаць іх многа. Гэта надта важнае! Гутарка, якая працятгнечца з паўгадзіны, можа пакінуць уражанне, што маем час. Што датычыць выгляду моцна разумнага, дык з тым цяжэй, але не аж так, каб працаваць. Не. У гутарках, найлепш дзесяцімінутных, трэба запярэчыць у чымсьці раз, ну не больш двух; пярэчанні агульныя, без тлумачэння. Напрыклад: не, не так; гэта не так; гэта, мабыць, не так — я ведаю. І адразу хутка развітацца, і пайсці, нягледзячы ні на што: ні на дамаганні тлумачэння, ні на выкрыкі — лаянкі, ні на кулак перад носам! Такім чынам даб'емся апініі асобы з цвёрдым харектарам, якая ведае, чаго хоча, а перад усім разумнай, якая з абы кім не займаецца.

Заўважана, што разумныя і вельмі разумныя робяць пасмешычу з сябе таму, што яны ўдаліся людзьмі сардэчнымі, спачуваючымі і працуячымі ўсур'ёз дапамагчы іншым у бядзе.

Другі спосаб прамарнавання жыцця — гэта інтэлектуальная пагулянка — МОЗГАФУТБОЛ. Карыстацца ім могуць людзі

таленавітыя, толькі таленавітыя, якія маюць за сабою сярэднюю або і вышэйшую адукцыю. Вышэйшую!

Спосаб МОЗГАФУТБОЛУ траякі:

1) чытанне кніжак усялякіх і аб усім, і адну за другою — пажадана слухаць лекцыі аб усім прыезджых лектараў адусюль; (такія мозгафутбалісты часамі добра жывуць з пісання магістэрскіх работ для невукаў, якія плацяць за такую подласць па дзесяць і больш тысяч злотых);

2) стварэнне ўражання, што магу, але не хачу; напрыклад, быць геніяльным паэтам або артыстам на ўсю Еўропу ды абедзьве Амерыкі, адначасова не робячы нат' намёкаў на тое; (такія маюць на ўвазе ўтрымацца на пасадзе да старасці і ўдаеца ім тое па прычыне той, што ніжэйстаячыя кар'ерысты паціху вераць у геніяльнасць іх, а вышэйстаячыя — не вераць і слушна лічаць іх мала небяспечнымі баязліўцамі з зачымі сэрцамі);

3) блішчаць інтэлектам (розумам) — крытыкаваць раскрытыкаваных, дабіваць ляжачых, хваліць усхвалёных, дбайна зважаючы, ці шчыра — пакаяўся раскрытыкаваны, забажыўся павалены, а ўцешыўся ўсхвалёны. (Такія канчаюць, пераважна, трима-пяццю гадамі добрай кар'еры, праводзячы рэшту жыцця ў лёгкахлебным куртызанстве аж да паслуг у літаральным таго слова значэнні ўключчна).

З увагі на высокі разумовы ўзровень мозгафутбалістаў няма патрэбы падрабязней апісваць марнавання свайго жыцця спосабам інтэлектуальнай пагулянкі.

С. Я.

, „Ніва” 4 студзеня 1970 г.

АНКЕТА

Рэдакцыя „Беларускага календара” на 1971 год аб'яўляе анкету з узнагародамі дзеля арыентацыі ў ацэнках Чытачамі гэтага і папярэdnіх календароў.

ПА-ПЕРШАЕ, асабліва залежыць на выказваннях, якія ахарактарызуюць прыдатнасць або непрыдатнасць, цікавасць або нецікавасць, публікуемых у „Календарах” матэрыялаў на грамадскія і грамадска-палітычныя тэмы. Вельмі добра будзе, калі аўтары пісьмаў пададуць прыклады цікавых і нецікавых такіх матэрыялаў, надрукаваных у гэтым ці ў папярэdnіх календарах.

ПА-ДРУГОЕ, вельмі карыснымі былі б прапановы што да спосабу рэдагавання „Календаруума” і тэматыкі друкаваных там інфармацый — астранамічных, гістарычных, і т.п.

ПА-ТРЭЦЯЕ, просім таксама выказацца аб прыдатнасці ці непрыдатнасці друкаваных практычных парад гаспадарам, гаспадыням, моладзі. Ці лічыце, што ў „Календары” замала практычных парад? Чаго павінны датычыць перад усім такія парады?

Сярод аўтараў пісьмаў, у якіх найбольш жыццёва аргументаваны ацэнкі і прапановы што да лепшага рэдагавання „Календара” — будуць разлясаваны наступныя ўзнагароды:

- фотаапарат „Смена”;
- 15 камплектаў кніжных выданняў ГП БГКТ (каля 20 кніжак кожны).

Пісьмы высылаць па адресе: Zarząd Główny Białoruskiego Towarzystwa, Białystok, ul. Warszawska 11.

ЗМЕСТ

XV год дзейнасці БГКТ

	стар.
За ўдасканаленне дзейнасці, Я. Зенюк	3
Хроніка БГКТ, М. Хмялеўскі	9

Край мой родны

Люблю, К. Буйла	35
Вандраванні да пляці рэк, С. Я.	37
Мастаўляны, І. Летка	44
На начлезе, Я. Кабац	52
Белавежка, Я. Пушча	53
Беласточчына, В. Швед	54
Заблудаўская друкарня, апрац. С. Я.	54
Адкуль узяліся нашыя імёны, М. Гайдук	55
Беларусь у гады Вялікай Айчымнай вайны, С. Пазнанскі	61
Беларускаму універсітэту 50 год, С. Я.	66
Заснавальнік беларусазнаўства, М. Гайдук	67
Старонка культурнага яднанія, А. Пяткевіч	72
Да 120-годдзя з дня нараджэння Янкі Лучыны, С. Пазнанскі	83
Дзіёны горад (п'еса), Ю. Геніош	87
Між Бугам і Нарвай, падрыхт. М. Врублейскі	94
Зямля гаворыць аб мінульым, Д. Ясканіс	111
Метады фараона, пераклад. Я. Чэрнякевіч	128
Чай	131

Гаспадарскія справы

Заданні і магчымасці, З. Гурэцкі	132
Солтыс (...), З. Гурэцкі	136

Сеялкі на зерне і ўгнаенне, апрац. Я. Чэрнякевіч	139
Выгад хатнай птушкі	144
Каляндар цяжарнасці	145
Усё аб контрактациі жывёлы, Ф. Шустэр	146
Самі робім будаўнічыя матэрыялы, Г. Мойжэш	148
Працоўныя водпускі, В. Склубоўскі	151
Купля — продаж зямлі, З. Багдановіч	153
Як перадаць гаспадарку, У. Юзвюк	164
Пенсія для сялян, В. Склубоўскі	165
На старасць — пенсія ад ПЗУ	166

Сям'я і дом

Бабка пясковая (і інш), Н. Андрэюк	170
Госці ў доме, Н. Андрэюк	187
Да дачкі прышоў хлопец, Н. Андрэюк	190
Новы крыміналны кодэкс, В. Склубоўскі	192
Як Ліга жанчын дапамагае жанчынам	194
<i>На шырокім свеце</i>	196
<i>Гумар</i>	198
Як прамарнаваць сваё жыццё, С. Я.	201
<i>Анкета</i>	203

ЗДЫМКІ ЗРАВІЛІ:

Віктар Бура, Сяргей Грыневіцкі, Аляксей Казберук, Павел Зінкевіч,
 Віктар Рудчык, Уладзімір Паўлючук, Мікалай Тарасевіч, Рыгор Семяноў,
 Раман Сянько, Янка Цялешэцкі, Міхась Хмялеўскі,
 дапута Ясканіс.

HATATKI

HATATKI